

BBF00059

พุทธชาด และ ขีรยปิฎก
(บาลี-ไทย)

BUDDHAVAMSA and CARİYĀPITAKA
(PALI-THAI)

ฉบับแปลไทยโดย
พระครูวิมลปัญญา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์วิมลปัญญา
กรุงเทพฯ ถนนวิภาวดีรังสิต โทร. ๒๐๐ ปี
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕

รวบรวมโดย “เจริญวิมลปัญญา”

สร้างอุทิศถวายแด่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณที่
จารึกและแปลพระไตรปิฎกทางพระพุทธรูป
จารึกภาษาบาลีเป็นภาษาไทย

ISBN 974-8296-50-4

พุทธชาด และ ขีรยปิฎก
(บาลี-ไทย)

BUDDHAVAMSA and CARİYĀPITAKA
(PALI-THAI)

ฉบับปฐมฉบับไทยภาค
ปีที่ระลึกถึงโอกาสฉลองครบ ๒๐๐ ปี
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕

ครอบครัว “เจริญวิจิตรภาคย์”

สร้างอุทิศถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

โครงการปรับปรุงหอสมุดแห่งชาติและหอสมุดประชาชน
จังหวัดและแปลพระไตรปิฎกทางพระพุทธรูปที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพฯ

พระบรมราชาโฆวาท

“ข้าพเจ้าขอโมทนาว่า ขอให้ข้าพเจ้าไปอย่าท้อถอยเสีย
ข้าพเจ้าขอโมทนาว่า ขอให้ข้าพเจ้าไปอย่าท้อถอยเสีย
เป็นความสำเร็จให้ตนเข้าถึงธรรม

การแปลคำขาสีมาเป็นคำไทยนั้น ต้องระวัง
ใจของข้าพเจ้า ขอให้ข้าพเจ้าไปอย่าท้อถอยเสีย เพราะ
ข้าพเจ้าขอโมทนาว่า ขอให้ข้าพเจ้าไปอย่าท้อถอยเสีย
ข้าพเจ้าขอโมทนาว่า ขอให้ข้าพเจ้าไปอย่าท้อถอยเสีย
ข้าพเจ้าขอโมทนาว่า ขอให้ข้าพเจ้าไปอย่าท้อถอยเสีย
ข้าพเจ้าขอโมทนาว่า ขอให้ข้าพเจ้าไปอย่าท้อถอยเสีย

(พระบรมราชาโฆวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาล
ปัจจุบัน พระราชทานแก่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช
ญาณโณทยมหาเถระ และคณะกรรมการของสมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระ-
พุทธศาสนา ในโอกาสเข้าเฝ้านมัสการ ๓ ถวายพระคัมภีร์แปลเป็น
ภาษาไทยฉบับแรก เมื่อ ๓ ธันวาคม ๒๕๐๖)

ครอบครัว “เจริญรัตน์ภาคย์”
สร้างอุทิศส่วนกุศลให้พระยาสรวิกรมมาทิตย์และคุณหญิง

กรมการศาสนาและกรมการศาสนา

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกล-
มหาสังฆปริณายก ทรงปรารภว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระปฐม
กษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงสถาปนากรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์
และประดิษฐานพระบรมราชจักรีวงศ์มาตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๒๕
ซึ่งเป็นวันสำคัญแห่งชาติวันหนึ่ง เรียกว่า วันจักรี จะมีกำหนดครบ ๒๐๐ ปี ใน
พุทธศักราช ๒๕๒๕ จึงเป็นโอกาสพิเศษ สมควรที่ฝ่ายพุทธจักรจะได้สร้าง
อนุสรณ์ยวดยัตถุรวมในมหกรรมครั้งนี้ด้วย

มูลนิธิภูมิพลโลกขุไคสนองพระดำรินั้น โดยนำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่
ได้จัดทำตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระ-
คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทยขึ้นน้อมถวาย เพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษา
ของพระภิกษุสามเณร และการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

โดยที่พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นพระบาลี อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา
อรรถโยชนา ปกรณ์วิเสส และสังฆวิเสส มีอยู่เป็นจำนวนมาก ล้วนเป็นคัมภีร์สำคัญ

(๘)

ที่จะเป็นรากฐานการศึกษาพระปริยัติสัทธรรมต่อไปในภายหน้า จึงทรงเห็นสมควร
ประทานนามพระคัมภีร์ที่จัดพิมพ์ในชุดนี้ว่า ฉบับ "ภูมิพลโลกชู" อันเป็นพระบรมราช-
ฉายา ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อสมัยทรงผนวชเป็น
ภิกษุภาวะ เป็นการเฉลิมพระเกียรติองค์ศาสนูปถัมภกพระองค์นี้

เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปสู่ความสำเร็จด้วยดี และทรงเห็นเป็นการ
สมควร ประกาศพระบัญชาให้เป็นที่ปรากฏเกียรติคุณสืบไป จึงทรงแต่งตั้งคณะ-
กรรมการอำนวยการจัดสร้างพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ฉบับภูมิพลโลกชู เป็นที่
ระลึกในโอกาสฉลองครบรอบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังต่อไปนี้

๑. สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน)	ประธานกรรมการฝ่ายสงฆ์
๒. พระวิสุทธาธิบดี (ฐิตวิโร)	รองประธานฝ่ายสงฆ์
๓. พระพุทธพจนวราภรณ์ (จินตาทโร)	รองประธานฝ่ายสงฆ์
๔. พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์
(ถึงแก่อนิจกรรม)	ประธานกรรมการฝ่ายฆราวาส
๕. พลเรือเอก ม.จ. กภาพรรณดิศ ดิศกุล ร.น.
(สิ้นชีพิตักษัย)	รองประธานกรรมการ
๖. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล	รองประธานกรรมการ
๗. คุณหญิงแสงเดือน ณ นคร	รองประธานกรรมการ
๘. นายประเสริฐ ณ นคร	รองประธานกรรมการ
๙. พลเรือเอกอนันต์ เนตรโรจน์ ร.น.	กรรมการ
๑๐. พลเรือเอกอภัย สีสักกะสิน ร.น.	กรรมการ

๑๑. นายโชติ สุวรรณโพธิ์ศรี	กรรมการ
๑๒. ทานผู้หญิงบัว อนุรักษราชมณเฑียร	กรรมการ
๑๓. คุณหญิงอรุณ กิตติยากร	กรรมการ
๑๔. พลตรีสุธน สัตตบุศย์	กรรมการ
๑๕. นายระวี ภาวิไล	กรรมการ
๑๖. อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑๗. อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
๑๘. นายวิสุทธ์ บุษยกุล	กรรมการ
๑๙. นายพิพัฒน์ สุจินดา	กรรมการ
๒๐. นางศรีกาญจน์ สุจินดา	กรรมการ
๒๑. คุณหญิงลมัย หงษ์ยนต์	กรรมการ
๒๒. คุณหญิงเฟื่อง ชลิตอาภรณ์	กรรมการ
๒๓. นางจวง นิตการณประสม	กรรมการ
๒๔. นางประไพ อมาตยกุล	กรรมการ
๒๕. นางสมจิตต์ สิทธิไชย	กรรมการ
๒๖. นางเครือทิพย์ ธรรมมงคล	กรรมการ
๒๗. นางชนัดถ์ ปิยะอูย	กรรมการ
๒๘. นางประภา จัยวัฒน์	กรรมการ
๒๙. นางอวยพร ปัตตพงศ์	กรรมการ
๓๐. นางยุพนา ธรรมโกวิท	กรรมการ
๓๑. นางอุษา จารุกุล	กรรมการ

(๑๐)

๓๒. นายฉวีพันธุ์ จารุกุล

กรรมการและเลขานุการ

๓๓. นายสิริ เพ็ชรไชย

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ขอจงถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรม ของ สมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าเป็นนิตย์ เทอญ.

ทรงตั้ง ณ วันที่ ๒๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๒

พลตำรวจเอก

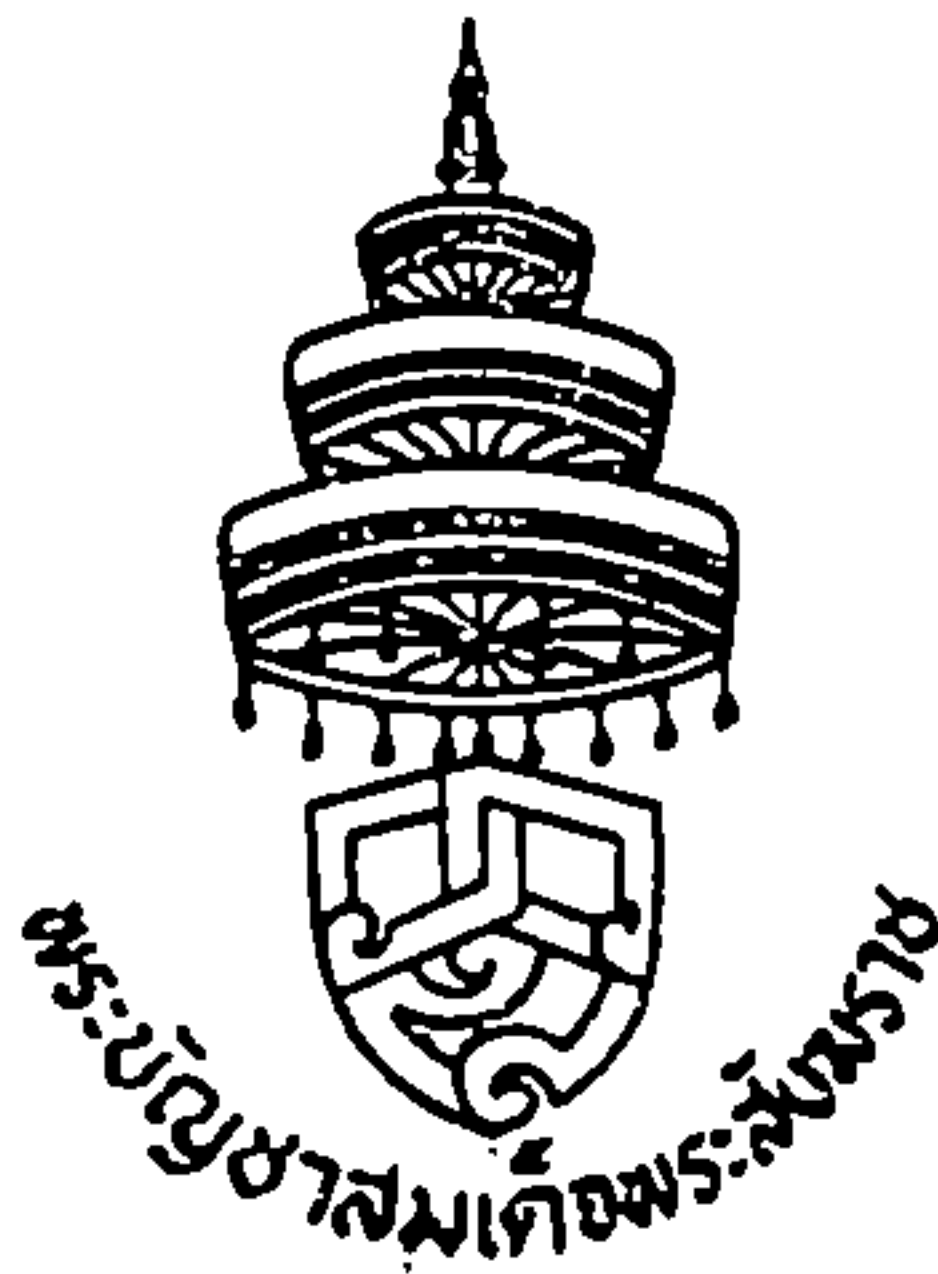
๑.

(ประเสริฐ รุจิรวงศ์)

ประธานกรรมการมูลนิธิภูมิพลโลก

ผู้รับสนองพระบัญชา

หมายเหตุ : การแต่งตั้งกรรมการในพระบัญชา เป็นการจัดตั้งโดยตำแหน่ง.

กระทรวงมหาดไทย

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก ทรงปรารภว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
ได้ทรงสถาปนากรุงเทพมหานครมาจนบัดนี้ จะครบสองร้อยปีในพุทธศักราช ๒๕๒๕
ควรที่ทางฝ่ายพุทธจักรจะได้สร้างพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นอนุสรณ์ยวดยิ่ง
มทกรรมครั้งนี้ด้วย มูลนิธิภูมิโศภิตาฯ จึงสนองพระดำริให้

เพื่อเปิดโอกาสให้พุทธบริษัทและเอกชนได้มีส่วนร่วมสร้างพระคัมภีร์ทางพระ
พุทธศาสนา โดยการเสนอแนะของมูลนิธิภูมิโศภิตาฯ จึงทรงตั้ง

คุณหญิงแสงเดือน ณ นคร

เป็นประธานกรรมการหาทุนสร้างพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มูลนิธิภูมิโศภิตาฯ

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย จงอภิบาลรักษาให้เจริญ งอกงาม ไพบูลย์
ไพจิตรของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นนิรันดร์นิจนิจ เทอญ.

ทรงตั้ง ณ วันที่ ๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๒

พลตำรวจเอก

จ. จีราภรณ์

(ประเสริฐ จีราภรณ์)

ประธานกรรมการมูลนิธิภูมิโศภิตาฯ
ผู้รับสนองพระบัญชา

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงปรารภว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระปฐมกษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงสถาปนากรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์ และประดิษฐานพระบรมราชจักรีวงศ์มาตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๒๕ ซึ่งเป็นวันสำคัญแห่งชาติวันหนึ่ง เรียกว่า วันจักรี จะมีกำหนดครบ ๒๐๐ ปี ในพุทธศักราช ๒๕๒๕ จึงเป็นโอกาสพิเศษสมควรที่ฝ่ายพุทธจักรจะได้มีอนุสรณ์ยัตถุรวมในมหกรรมครั้งนี้ด้วย

มูลนิธิภูมิพลโลกขุไคสนองพระดำรินั้น โดยนำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ได้จัดทำตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทยขึ้นน้อมถวาย เพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษาของพระภิกษุสามเณร และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

โดยที่พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นพระบาลี อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา อรรถโยชนา ปกรณวิเสส และสัททาวีเสส มีอยู่เป็นจำนวนมาก ล้วนเป็นคัมภีร์สำคัญ ที่จะป็นรากฐานการศึกษาพระปริยัติสัทธรรมต่อไปในภายหน้า จึงทรงเห็น

สมควรประธานนามพระคัมภีร์ที่จัดพิมพ์ในชุดนี้ว่า ฉบับ "ภูมิพลโลกขุ" อันเป็นพระบรมราชฉายา ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อสมัยทรงผนวชเป็นภิกษุภาวะ เป็นการเฉลิมพระเกียรติองค์ศาสนูปถัมภกพระองค์นี้

เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปสู่ความสำเร็จด้วยดี และทรงเห็นเป็นการสมควรประกาศพระบัญชาให้เป็นที่ปรากฏเกียรติคุณสืบไป จึงทรงแต่งตั้งคณะเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจัดสร้างพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฉบับภูมิพลโลกขุเป็นที่ระลึกในโอกาสฉลองครบรอบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังต่อไปนี้

คณะผู้อำนวยการจัดทำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฉบับภูมิพลโลกขุ

๑. นายฉันทันต์ จารุกุล	ผู้อำนวยการ
๒. นายสิริ เพ็ชรไชย	หัวหน้าฝ่ายวิชาการ
๓. นางอุษา จารุกุล	หัวหน้าฝ่ายธุรการ

คณะนักวิชาการประจำ

๑. นายสิริ เพ็ชรไชย ป.ธ. ๘	หัวหน้าฝ่ายวิชาการ
๒. นายวิเชียร บำรุงผล ป.ธ. ๘ (ถึงแก่กรรม)	
๓. นายทินกร ทองเสวต ป.ธ. ๘ (ถึงแก่กรรม)	
๔. พันเอกพร้อม โพธิ์ศิริ ป.ธ. ๘	
๕. นายสุรสี กาญจนพูน ป.ธ. ๘ (ถึงแก่กรรม)	
๖. นายเขียน วงศ์ศรีสังข์ ป.ธ. ๘	
๗. นายบัว สนั่นสรอย ป.ธ. ๘	
๘. พระมหาบุญศักดิ์ รัตนวงศ์ ป.ธ. ๑ (จากประเทศเขมร)	

๙. นายจิตต์ นิกรพล ป.ธ. ๖
๑๐. นายวัฒนา สอนแย้ม ป.ธ. ๕
๑๑. นายพวง ทนองภักดิ์ ป.ธ. ๕
๑๒. นายอารมณ สุทธิใจ ศศ.บ. (โบราณคดี)
๑๓. นางสาวศิริกุล เอกศาสตร์ ศศ.บ. (โบราณคดี)
๑๔. นางสาวปรางทิพย์ แย้มเพกา ศศ.บ. (โบราณคดี)
๑๕. นางสาววชิราภรณ์ วรรณดี อบ., อม. (บาลี-สันสกฤต)
๑๖. นายสมศักดิ์ โพธิ์ศรีทอง ป.ธ. ๗
๑๗. นายสิทธิชัย อินทพงษ์ ป.ธ. ๖
๑๘. นายสมชาย ภาমনตรี ป.ธ. ๕, ศศ.บ. (รัฐศาสตร์)
๑๙. ร้อยโทจ่านงค์ พิระพันธ์ุ นักปริวรรตอักษร
๒๐. ร้อยตรีทวี จันทอง นักปริวรรตอักษร
๒๑. ร้อยตรีเต็ม สังวรฤดี นักปริวรรตอักษร

คณะนักวิชาการพิเศษ

๑. อุบลิกาแนว มหานีรานนท์ (ถึงแก่กรรม)
๒. นายโรม สุรเสน ป.ธ. ๕
๓. นายสังคม ศรีราช ป.ธ. ๕
๔. นายคมสัน สังฆมณี ป.ธ. ๕
๕. นายเพิ่ม สุทธิตะ ป.ธ. ๕
๖. นายเกื้อ ชัยภูมิ ป.ธ. ๕
๗. นายวิรัตน์ อุณาพรวารังกูร ป.ธ. ๕

๘. นายธงชัย สุนนจักร ป.ธ. ๘
๙. นายทองยอย แสงสินชัย ป.ธ. ๘
๑๐. นายบุญมา จิตจรัส ป.ธ. ๘, M.A.
๑๑. นายสุวรรณ์ จินต์ประชา ป.ธ. ๘
๑๒. นายสุวัฒน์ โกพลวัฒน์ ป.ธ. ๘
๑๓. นายไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์
๑๔. นายสุรจิต สงสกุล ป.ธ. ๘, Ph.D.
๑๕. นายเกษียร มะปะโม ป.ธ. ๘
๑๖. นายสวัสดิ์ ทองประสาน ป.ธ. ๘

คณะเจ้าหน้าที่ธุรการ

๑. นางสาวเกศณี ศรีโพธิ์อินทร์
๒. นางสาวนารี เรืองฤทธิ์นำชัย
๓. นางสาววิยะดา ธานีรัตน์
๔. นางสาวยุภา เตลาอนันต์
๕. นางสาวจำปี พุ่มโพธิ์งาม
๖. นายเกษมวงศ์ บุรณะศิริ
๗. นางสาวชลอ สว่างช่วง
๘. นางสาวอรัญญา สังข์สารทูล
๙. นางสาวพิกุล รอดประสิทธิ์
๑๐. นางสาวชมภูษ วังศ์สกุลสุขี
๑๑. นางสาวอินทิรา แซกเพ็ชร

(๑๖)

๑๒. นางสาวพวงเงิน อุษชิน

๑๓. นางสาวพิมพ์สุดา นิ่มนางเพ็ชร

๑๔. นายประนม พลกงนอก

ขอจงถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรม ของสมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าเป็นนิตย์ เทอญ.

ทรงตั้ง ณ วันที่ ๒๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๒

พลตำรวจเอก

(ประเสริฐ รุจิรวงศ์)

ประธานกรรมการมูลนิธิภูมิพลโลกิย

ผู้รับสนองพระบัญชา

หมายเหตุ : การแต่งตั้งกรรมการ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ ในพระบัญชา
เป็นการแต่งตั้งโดยตำแหน่ง.

โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น
ชำระและแปลพระตำมกีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย

ด้วยศวามสนับสนุนของคณะกรรมการมหาเถรสมาคม

และ

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

(๑๘)

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๒๕๒๗

First published : 1984

ISBN 974-8296-50-4

สงวนลิขสิทธิ์
ในการคัดลอก แปล และคัปปง
ไม่ว่าบางส่วนหรือทั้งหมด

All rights reserved

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกขุ ในบริเวณวัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร

Printed in Thailand

At The Bhūmibalo Bhikkhu Foundation Press,

Wat Sraket, Bangkok.

นิทานกถา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ไท้ทรงเทศนาโปรดเวไนยสัตว์ให้โคจรบรรลุผลนิพพานตลอด ๔๕ พระวัสสา คำสอนของพระองค์ที่ทรงแสดงแล้ว ทรงบัญญัติแล้ว เรียกว่า พระธรรมวินัย ทรงตั้งไว้เป็นศาสนาแทนพระองค์ เมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพาน จัดเป็นพระสังฆธรรมอย่างหนึ่งเรียกว่า พระปริยัติสังฆธรรม ในบรรดาพระสังฆธรรมทั้งสาม พระปริยัติสังฆธรรม มีความสำคัญมาก เมื่อพระปริยัติสังฆธรรมยังดำรงอยู่ตราบใจ พระปฏิบัติสังฆธรรม และพระปฏิเวธสังฆธรรม ก็ยังคงดำรงอยู่ตราบนั้น เมื่อพระปริยัติสังฆธรรมเสื่อมสูญแล้ว พระปฏิบัติสังฆธรรม และพระปฏิเวธสังฆธรรมก็ดำรงอยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้น พระปริยัติสังฆธรรมจึงเป็นมูลรากของพระศาสนา เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระอรหันตสาวกทั้งหลายมีพระมหากัสสปเถระ เป็นต้น ไต่ยกเอาคำสั่งสอนอันเป็นพระพุทธรวจนะขึ้นสู่การสังคายนาเป็นครั้งแรก ด้วยภาษาบาลี อันเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ชาวโลก โดยจัดหมวดหมู่เรียกว่า พระไตรปิฎก ไต่แก่พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และ พระอภิธรรมปิฎก พระไตรปิฎกนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปาฬี หรือ พระบาลี

กุลบุตรผู้หวังความตั้งมั่นยั่งยืนแห่งพระสังฆธรรม จำเป็นต้องศึกษาพระไตรปิฎกหรือพระบาลีนี้ให้รู้ซึ่ง ทั้งบทพยัญชนะและอรรถะ จึงจะปฏิบัติไต่ถูกต้องตรงตามพระพุทธรวจนะ ไต่มีการศึกษาเล่าเรียนในคานพระปริยัติสังฆธรรมนี้สืบมาตั้งแต่ครั้งพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมชีพอยู่ จัดเป็นฐานะในพระศาสนาอย่างหนึ่ง เรียกว่า คันถฐานะ ถูกกับ วิปัสสนาฐานะ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติอันเป็นส่วนแห่งพระปฏิบัติ

สัทธรรม การศึกษานั้นย่อมมีครูบาอาจารย์สั่งสอน และบันทึกคำสอนตลอดทั้งมติวินิจฉัย โดยท่านผู้รู้พระพุทธานุญาตเรียกว่า พระอรธกถาจารย์ ตามความหมายที่แท้จริงนั้น พระอรธกถาจารย์ หมายถึง พระอรหันต์ผู้เป็นสังคิกถาจารย์ในครั้งแรก มีพระมหากัสสป พระอุบาลีและพระอาณนที เป็นต้น เมื่อใดมีการสั่งสอนและการบันทึกคำสอนไว้ พระสงฆ์สาวกก็ได้อีกศึกษาเล่าเรียนต่อ ๆ กันมา ก็มีครั้งกล่าวนั้นเรียกว่า อรธกถามีการบันทึกไว้ด้วยภาษาบาลี ภาษาเดียวกับที่ใช้บันทึกพระไตรปิฎก เมื่อพระพุทธศาสนาได้เคลื่อนจากชมพูทวีปมาตั้งมั่นอยู่ในลังกาทวีปแล้ว ได้มีการสั่งสอนและบันทึกไว้ด้วยภาษาสิงห์พอันเป็นภาษาของชาวเกาะ สำนักที่มีชื่อเสียงเกี่ยวกับพระกัมภีร์อรธกถาเหล่านี้ ได้แก่ สำนักมหาวิหาร ในลังกาทวีป การที่จะทำความเข้าใจเรื่องราวในอรธกถา กุลบุตรจำต้องศึกษาภาษาสิงห์พก่อน ซึ่งเป็นการยากลำบากแก่กุลบุตรผู้ใคร่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง คำอธิบายพระพุทธรวจนะจึงไม่แพร่หลายกว้างขวางเท่าที่ควร อาศัยเหตุนี้ เมื่อพุทธศักราชล่วงได้เการอยปีเศษ พระเถระทั้งหลาย มีพระพุทธโฆชะ พระพุทธทัตตะ และพระธัมมปาละ เป็นต้น จึงได้แปลอรธกถาภาษาสิงห์พเป็นภาษาบาลี อันเป็นคันถิภาษา จึงเป็นเหตุให้พระพุทธรวจนะได้แพร่หลายเป็นประโยชน์แก่อุภโยคไปทั่วโลก

ต่อมา ได้มีการแต่งอธิบายความในอรธกถาเป็นกัมภีร์ เพื่อให้เข้าใจพระพุทธรวจนะชัดเจนยิ่งขึ้น เรียกว่า ฎีกา มีทั้งกัมภีร์ฎีกาเดิมเรียกว่า มุลฎีกา และคำอธิบายฎีกาเดิมต่อมาอีกเรียกว่า อนฎีกา แล้วยังมีกัมภีร์แก้ไขข้อความที่เป็นเงื่อนเงาขอขอดที่ชวนสงสัยให้หายสงสัยเรียกว่า คณฐูปถ อีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีคู่มือเป็นหนังสือประกอบในการแปลกัมภีร์ต่าง ๆ บอกสัมพันธภาพ ความหมายของศัพท์ แสดงไวยากรณ์แยกแยะให้เข้าใจเชิงศัพท์อีกชั้นหนึ่งเรียกว่า อัศด-

โยชนา คัมภีร์เหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์แก่กุสุมครผู้ศึกษาพระคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นอย่างยิ่ง และทั้งเป็นคู่มือในการแปลใหญ่ถูกต้องอีกด้วย คัมภีร์ดังกล่าวเหล่านี้ แต่งรับกันเป็นสายตรงบ้าง เป็นปกรณพิเศษ แต่งเป็นเรื่องเฉพาะ เช่น พระคัมภีร์ วิสุทธิมคคหรืออภิธัมมัตถสังคหะ เป็นต้นบ้าง ซึ่งจัดอยู่ในชั้นอรรถกถา แล้วมีคัมภีร์ แยกออกมาเรียกว่า ฎีกา เช่น มหาฎีกาชื่อปรมัตถมัชชูปสา แก่คัมภีร์พระวิสุทธิมคค และ คัมภีร์ชื่ออภิธัมมัตถวิภาวินี แก่ปกรณอภิธัมมัตถสังคหะ เป็นต้น

ภาษาบาลี เป็นต้นตติภาษา คือ ภาษาที่มีแบบแผน เป็นมูลภาษา คือ ภาษาที่เป็นต้นเดิม เป็นภาษาที่รองรับพระพุทธวจนะซึ่งเรียกว่าพระบาลี และเป็น ภาษาที่ใช้อธิบายพระพุทธวจนะอื่น ๆ อีกด้วย นักปราชญ์ได้แต่งไวยากรณ์ของภาษา บาลีไว้เป็นหลักฐาน เพื่อให้ศึกษารูความหมายของคำนั้น ๆ ได้ถูกต้องตรงแท้ ถ้า ชาติความเข้าใจหลักภาษาอันเป็นนิรุกติศาสตร์เสียแล้ว ย่อมจะเกิดความเข้าใจผิด ลุ่มหลงในอักษรและบทต่าง ๆ ได้ ดังนั้น กุสุมครผู้ใคร่ศึกษาจำต้องศึกษาไหวยากรณ์ของภาษาบาลีอย่างแจ่มชัด จึงจะเข้าใจพระพุทธวจนะได้ถูกต้อง คัมภีร์ ไวยากรณ์เหล่านี้ เรียกว่า สัททวิเสส บ้าง สัททศาสตร์ บ้าง นิรุกติศาสตร์ บ้าง

เมื่อพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายมาสู่ประเทศไทย ก็ได้แพร่มาพร้อมกับ คัมภีร์ต่าง ๆ มีพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณพิเศษ และสัททวิเสส เหล่านี้เป็นต้น และไต่จารไว้ด้วยอักษรขอมในใบลาน ผู้ศึกษาภาษาบาลีจึงต้องเรียน อักษรขอมก่อน แล้วจึงศึกษาเล่าเรียนพระคัมภีร์ทำความเข้าใจพระพุทธวจนะ ทรงจำ ไว้ และเทศนาสั่งสอนต่อ ๆ กันมา ทุกยุคทุกสมัยจนถึงยุครัตนโกสินทร์นี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงมีพระราชปรารภอาราธนาพระสงฆ์เถรานุเถระ รับภารธุระปริวรรตอักษรขอมที่บันทึกพระไตรปิฎกภาษาบาลีออกเป็นอักษรไทยแล้วตีพิมพ์พระไตรปิฎกอักษรไทยนี้ เผยแพร่ไปในวัดวาอารามต่าง ๆ ตลอดทั้งในและต่างประเทศ เป็นการเฉลิมพระเกียรติยศพระราชาคณะภิกษุที่ทรงเป็นธรรมิกราชาธิราชในโลก ต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ก็ได้ทรงอุปถัมภ์สร้างคัมภีร์อรรถกถาจากอักษรขอมภาษาบาลีมาเป็นอักษรไทยภาษาบาลีนี้ บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ต่างทรงมีพระศรัทธาประสาธน์โดยเสด็จพระราชกุศล จัดพิมพ์สร้างไว้ในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่ปรากฏในโลก เป็นคุณูปการแก่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง กาลต่อมาการทำพระคัมภีร์อักษรขอมเป็นอักษรไทยได้หยุดชะงักไปชั่วระยะหนึ่งประมาณ ๕๐ ปีเศษ ทำให้คัมภีร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งมีอยู่ในอักษรขอมต้องชะงักงันอยู่ ไม่แพร่หลายเท่าที่ควร

ด้วยเหตุนี้ มูลนิธิภูมิพลโลกิยะ ซึ่งตั้งขึ้นตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน โดยได้รับพระบรมราชานุญาตเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ จึงได้ทำโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทยเสนอกณะสงฆ์ผ่านกรมกัจจิมหาเถรสมาคม ความมคิมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๑/๒๕๑๖ และได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาล โดยให้เงินอุดหนุนเป็นรายปีผ่านกรมการศาสนา ให้ดำเนินการตามโครงการนี้ เพื่อให้พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาภาษาบาลีได้รับการชำระให้ถูกต้องเสียขั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทย ตามขั้นตอนแห่งการปฏิบัติงาน

การปริวรรตอักษรขอมเป็นอักษรไทยก็ดี การชำระพระคัมภีร์ภาษาบาลีให้ถูกต้องก็ดี จำเป็นต้องสอบทานกับคัมภีร์อื่น และฉบับต่างประเทศเท่าที่จะหาได้ ต้องอาศัยผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในภาษาบาลีเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน และจำต้องฝึกฝนบัณฑิตให้สืบทอดงาน เพื่อถ่ายทอดความรู้การทำงานนี้ให้ต่อเนื่องกันไปโดยไม่ขาดสาย งานพระคัมภีร์จึงจะสมบูรณ์และถูกต้อง เมื่อต้นฉบับภาษาบาลีถูกต้อง การแปลสู่ภาษาไทยก็ถูกต้อง

มูลนิธิภูมิพลโลกขุ นอกจากได้รับความอุปถัมภ์จากรัฐบาลของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการให้เงินงบประมาณแผ่นดินอุดหนุนโครงการแล้ว ยังได้รับปัจจัยบริจาคจากเจ้านายและผู้มีจิตศรัทธาสร้างพระคัมภีร์เป็นพุทธบูชา และอุทิศให้แก่ปัจเจกบุคคลเป็นรายยก ตั้งได้ประกาศพระนามและนามในทูลเกล้าพระคัมภีร์ เพื่อให้ท่านผู้พบเห็นได้อนุโมทนากุศลนั้น ๆ ด้วย

สำหรับ พระคัมภีร์พุทธวงศ์และจริยาปิฎก พากย์ภาษาบาลี-ไทย นี้ ครอบครัวยุค “เจริญรัชต์ภักย์” โดย คุณหญิงสมศรี เจริญรัชต์ภักย์ ได้บริจาคเงินสร้างในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๒๕ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ พระยาตรีวิกรมภักดีและคุณหญิง นับว่าได้บริจาคทรัพย์สร้างผลงานอันทรงคุณค่าสูงยิ่งไว้ในพระบวรพุทธศาสนา ซึ่งจะมีส่วนจรโลงการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาด้วย ขออำนาจแห่งการสร้างพระธรรมเป็นธรรมทานนี้ จงบันดาลให้ครอบครัวยุค “เจริญรัชต์ภักย์” มีความเกษมสำนึต ยินดีอยู่ในพระธรรมทุกเมื่อ เทอญ.

มูลนิธิภูมิพลโลกขุ

เพื่อการคนควาทางพระพุทธศาสนา

๑๓ กันยายน ๒๕๒๗

คำปฎิญญา

ในการจัดสร้างพระคัมภีร์ ตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ขำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย นั้น มูลนิธิภูมิพลโลกชุกไคมีจุดประสงค์ที่จะสร้างพระคัมภีร์พระพุทธศาสนา ภาษาบาลี คือ อรรถกถา ฎีกา อัญญา คัมภีร์ อรรถโยชนา ปกรณ์พิเศษ และสัททาวีเสส ที่ยังไม่เคยมีปรากฏในอักษรไทย ให้เป็นฉบับอักษรไทยขึ้น และชำระสอบทานพระคัมภีร์ ภาษาบาลีที่มีในอักษรไทยแล้ว แต่ยังคงคลาดเคลื่อนใหญ่ถูกต้องบริสุทธิ ทั้งนี้ เพื่อเผยแพร่คำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้กว้างขวาง เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนในโลก ขั้นตอนในการทำงานนี้ เบื้องต้นต้องชำระอักษรและบทพยัญชนะในคัมภีร์นั้น ๆ ให้เป็นที่ถูกต้องตามพระคัมภีร์ดั้งเดิมก่อน แล้วจึงแปลสู่ภาษาไทย และภาษาอื่นในภายหลัง ในเบื้องต้นนี้ การตีพิมพ์พระคัมภีร์ต่าง ๆ มูลนิธิ ฯ จะจัดทำเป็นขั้นตอน ๔ ประการ คือ

๑. พิมพ์พระคัมภีร์ภาษาบาลีที่ได้ชำระถูกต้องแล้วเป็นอันดับแรก เพราะเป็นงานที่ทำสำเร็จก่อน และเพราะพระคัมภีร์ภาษาบาลีเป็นประโยชน์แก่นักศึกษา ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งต่างใค้ดื้อเป็นตำราในการศึกษาและอ้างอิง การศึกษาภาษาบาลี พระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทถือเป็นหลักในการศึกษาพระศาสนา พระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาทได้แพร่ไปในส่วนต่าง ๆ ของโลก พร้อมกับพระคัมภีร์ภาษาบาลี ภาษาบาลีเป็นสื่อให้เกิดความเข้าใจพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ครั้งพุทธกาลเป็นต้นมา

๒. พิมพ์พระคัมภีร์ภาษาบาลีตามต้นฉบับเดิม พร้อมด้วยคำแปลลงในหน้า

เดียวกัน โดยแยกเป็นสองคอลัมน์ เป็นสองพากย์ ซ้ายขวา เป็นสองภาษาบาลี-ไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ยิ่งแก่พระสงฆ์ เมื่อนำไปแสดงพระธรรมเทศนา ที่จะอ้างอิงภาษาบาลีพร้อมคำแปล และจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านทั่วไป โดยเฉพาะในกรณีเมื่อไม่เข้าใจคำแปล ก็จะนำพากย์ภาษาบาลีไปสอบถามท่านผู้รู้ให้อธิบายได้ทันที

๓. พิมพ์พระคัมภีร์ฉบับแปลเป็นภาษาไทย

๔. พิมพ์พระคัมภีร์ที่ใดเรียบเรียงเป็นภาษาไทยอย่างง่าย สำหรับชาวบ้านทั่วไป เพื่อให้คนไทยได้เข้าใจพระธรรมถูกต้อง ทั้งนี้ เป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ที่จะให้คน "เข้าถึงธรรม"

มูลนิธิ ฯ จะทำคัมภีร์ใดในลักษณะใด ย่อมขึ้นอยู่กับกาลเทศะ และความเหมาะสมในการที่จะเผยแพร่พระคัมภีร์นั้น ๆ ทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ การพิมพ์ พระคัมภีร์พุทธวงศ์และจரியานีฎก ฉบับพากย์คู่ภาษาบาลี-ไทย ครั้งนี้ เป็นการพิมพ์ฉบับชำระทั้งภาษาบาลีและคำแปลเป็นภาษาไทยลงคู่ในหน้าเดียวกัน ตามคำปฏิญญา ข้อที่ ๒ ข้างต้น เพื่อเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ขออันสงฆ์แห่งการสร้างพระคัมภีร์ที่ใดคือพิมพ์ไปแล้วนี้ จงเป็นพลวปัจจัยให้สรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าได้พบเห็นแต่ความเจริญ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีทุกข์ เป็นสุข ไต่คัมภีร์พระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั่วกันเทอญ.

(นายมนตรีพันธุ์ จารุกุล)

ผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ฯ

กรรมการผู้จัดการมูลนิธิภูมิพลโลกิย

แนะนำ
พระคัมภีร์พุทธวงศ์และพระคัมภีร์จรรยาปิฎก
ไว้พากย์
(บาลี - ไทย)

มูลนิธิภูมิพลโลกิขุเพื่อการค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา ได้ปฏิบัติงานตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย ตามปฏิญญาข้อที่ ๒ แล้ว ที่ได้ทำพระคัมภีร์ภาษาบาลีพร้อมด้วยคำแปลเป็นภาษาไทยในหน้าเดียวกัน เป็นไว้พากย์คือพากย์คู่บาลี-ไทยสำเร็จเป็นพระคัมภีร์พุทธวงศ์และพระคัมภีร์จรรยาปิฎก ที่ปรากฏอยู่นี้ ซึ่งจะได้นำให้รู้จักเป็นเรื่อง ๆ ไป

๑. พระคัมภีร์พุทธวงศ์

พระคัมภีร์พุทธวงศ์นี้ เป็นพระพุทธรวณะที่เป็นคาถาล้วน เป็นหนึ่งในนวงศ์สัทตศาสนา จัดอยู่ในขุททกนิกายแห่งพระสุตตันตปิฎก พระคัมภีร์พุทธวงศ์นี้เป็นเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่พระสารีบุตร เถระพระอัครสาวก

เรื่องเดิมมีอยู่ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าของเราได้ตรัสรู้ปรมาภิเศกสัมโพธิญาณแล้ว ได้เสด็จไปโปรดพระประยูรญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ สักกชนบท ประทับ ณ นิโครธารามที่พระประยูรญาติสร้างถวาย ได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์ ณ ฝั่งแม่น้ำโรหิณี แล้วทรง

แสดง เวสสันดรชาดกโปรดพระประยูรญาติ ให้พระพุทธรูปิกาและเวไนยสัตว์แปดหมื่นสี่พัน
 ไต่บรรลุลุทธิธรรม แล้วพระองค์ได้ทรงแสดงกำลังพระฤทธิ์และกำลังพระปัญญาให้ปรากฏ
 โดยทรงเนรมิตรต้นจกกรมบนนภากาศ เสด็จขึ้นจกกรมบนรัตนจกกรมนั้น เป็นปาฏิหาริย์
 อันน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ปรากฏแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งมวล เทพยดาในหมื่นโลกธาตุต่าง
 พากันมาถวายนมัสการบูชาพระพุทธเจ้า ในกาลครั้งนั้นพระสารีบุตรเถระผู้เป็นอัคร-
 สาวกอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์นั้น ได้ชวนพระสาวกอื่น ๆ
 อีกรายร้อยองค์มาเฝ้าพระพุทธองค์ แล้วได้ทูลถามพระพุทธเจ้าถึงพระอภินิหารที่ทรง
 บำเพ็ญมาอย่างไร ทรงปรารภนาพระโพธิญาณมาแต่เมื่อไร ทรงบำเพ็ญพระบารมีมา
 อย่างไร

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าเรื่องราวของพระองค์ที่ได้ทรงปรารภนาพระโพธิ-
 ญาณเมื่อสี่แสนสี่หมื่นปีมาแล้ว ครั้นนั้นพระองค์เสวยพระชาติเป็นสุเมธดาบส
 ได้พบพระพุทธเจ้าพระนามว่า **ทศัณฺฑ** ได้ทรงมีพุทธพยากรณ์ว่าสุเมธดาบสนี้จัก
 ได้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า **โกตมะ** ในอนาคตกาล และได้ตรัสเล่าถึงพระ
 พุทธเจ้าในอดีตที่พระองค์ได้ทรงพบในกาลต่อ ๆ มาถึง ๒๓ พระองค์ และได้ทรงมีพุทธ-
 พยากรณ์ว่า พระองค์จะได้เป็นพระพุทธเจ้า รวมถึงเรื่องราวของพระองค์เองที่เป็น
 วงศ์พระพุทธเจ้าพระนามว่า **โกตมะ** ด้วย รวมเป็นพระพุทธเจ้า ๒๔ พระองค์
 ด้วยกัน เรื่องราวของพระพุทธเจ้าเหล่านี้แหละเรียกว่า **พุทธวงศ์**

พระคัมภีร์พุทธวงศ์นี้ แสดงให้เห็นคติของพระพุทธศาสนาว่า พระพุทธเจ้า
 นั้นมิใช่มีแต่พระพุทธเจ้าของเราพระองค์เดียวเท่านั้น ได้มีพระพุทธเจ้าหลายพระองค์
 ในอดีตมาแล้ว ในอนาคตต่อไปก็จักมีพระพุทธเจ้าด้วย การจะเป็นพระพุทธเจ้าได้นั้น

นอกจากจะบำเพ็ญพุทธการกกรรม คือพระบารมีอันจะทำให้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ยังจะ
 ต้องได้พบพระพุทธเจ้าในอดีตและได้รับพุทธพยากรณ์ยืนยันจากพระพุทธเจ้าในอดีตว่าจะ
 ได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าอีกด้วย พระพุทธวณะที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเล่าพุทธวงศ์นี้
 สำเร็จด้วยอดีตตงสญาณ หรือที่เรียกว่า ปุพเพนิวาสานุสติญาณ และที่ตรัสถึง
 พระพุทธเจ้าในอนาคตนั้น สำเร็จด้วย อนาคตตงสญาณ อันเป็นอจินไตย

พระคัมภีร์พุทธวงศ์ได้จัดลำดับไว้ ๒๘ ตอนด้วยกัน ดังนี้

ตอนแรก เรียก รัตนจกมกัณฑ์ พระสังคีตีกาจารย์เล่าเรื่อง
 เมื่อพระพุทธองค์เสด็จไปโปรดพระประยูรญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ ทรงแสดงปาฏิหาริย์
 และทรงเนรมิตรัตนจกกรมบนนภากาศ เสด็จจกกรมบนรัตนจกกรมนั้น พระสารีบุตร เถระ
 เข้าเฝ้าทูลถามถึงอภินิหารที่ทรงปรารธนาพุทธภูมิได้ตรัสพุทธวงศ์

ตอนที่ ๒ เรียก สุมะธกถา พระพุทธองค์ทรงเล่าเรื่องของ
 พระองค์เมื่อเสด็จไชยแสนกลับลงมาแล้ว พระองค์เสวยพระชาติเป็น สุมะธคาบส
 ได้พบพระพุทธเจ้าพระนามว่า ทิฆงกร ได้ทรงมีพุทธพยากรณ์ว่า พระองค์จะได้
 เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ ในอนาคตกาล

ตอนที่ ๓ ถึงตอนที่ ๒๖ เรียกพุทธวงศ์ตามพระนามของพระพุทธเจ้า
 แต่ละพระองค์ เป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในอดีต ๒๓ พระองค์ที่พระพุทธเจ้าของ
 เราได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาโดยได้เสวยพระชาติต่าง ๆ แล้วได้พบพระพุทธเจ้าแต่ละ
 พระองค์ พระพุทธเจ้าเหล่านั้นต่างได้ทรงมีพุทธพยากรณ์ว่า พระองค์จะได้เป็นพระพุท
 ธิ์พระนามว่าโคตมะในอนาคตกาลตามลำดับ จัดเป็นพุทธวงศ์ดังนี้คือ ทิฆงกร
 พุทธวงศ์, โกณฑัญญะพุทธวงศ์, มังกลพุทธวงศ์, สุมณพุทธวงศ์,

เรวัตพุทธวงศ์, โสภิตพุทธวงศ์, อโนมทสี่พุทธวงศ์, ปทุมพุทธวงศ์,
 นารทพุทธวงศ์, ปทุมตตรพุทธวงศ์, สุมะธพุทธวงศ์, สุธาตพุทธวงศ์,
 บิยทสี่พุทธวงศ์, อตถทสี่พุทธวงศ์, สิทธตถพุทธวงศ์, ทิสสี่พุทธวงศ์,
 ปุสสี่พุทธวงศ์, วิบสี่พุทธวงศ์, สิบพุทธวงศ์, เวสสภูพุทธวงศ์,
 กกุสันธพุทธวงศ์, โภณาคมนพุทธวงศ์, กัสสปพุทธวงศ์

ตอนที่ ๒๗ เรียกโคตมพุทธวงศ์ ทรงเล่าเรื่องของพระพุทธองค์เอง

ตอนที่ ๒๘ เรียก พุทธปภินณกถา ทรงเล่าเรื่องเบ็ดเตล็ด
 เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าที่เสด็จอุบัติแต่ละกัปไม่เท่ากัน ในกัปเดียวกันกับที่พระพุทธเจ้า
 พระนามว่าที่ปังกรเสด็จอุบัตินั้น ก่อนหน้านั้นได้มีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติมาแล้ว ๓ พระองค์
 คือพระพุทธเจ้าพระนามว่า **คณ्हังกร** พระองค์หนึ่ง พระพุทธเจ้าพระนามว่า
เมธังกร พระองค์หนึ่ง พระพุทธเจ้าพระนามว่า **สรณังกร** พระองค์หนึ่ง
 พระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์นี้ มีไตรทรวงพยากรณ์พระพุทธเจ้าของเรา บางกัปมีพระพุท
 ธิ์เจ้าเสด็จอุบัติพระองค์เดียว บางกัปมีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติสองพระองค์ บางกัปมี
 พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติสามพระองค์ บางกัปมีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติสี่พระองค์ แต่ใน
กัณฑ์ ของเรานี้ มีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติถึง ๕ พระองค์ คือพระพุทธเจ้าพระนามว่า
กกุสันธะ พระองค์หนึ่ง พระพุทธเจ้าพระนามว่า **โภณาคมนะ** พระองค์หนึ่ง
 พระพุทธเจ้าพระนามว่า **กัสสปะ** พระองค์หนึ่ง พระพุทธเจ้าของเราพระนามว่า
โคตมะ พระองค์หนึ่ง และต่อไปในอนาคตจะมีพระพุทธเจ้าพระนามว่า **เมตไตรย**
 อีกพระองค์หนึ่ง

ตอนที่ ๒๙ เรียก ธาตุภาชนะยักดา พระสังคีติกายจารย์เล่าเรื่อง
 การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุเป็นพระสถูป ๘ แห่ง กับตุมพเจดีย์บรรจุทานตวง
 พระบรมสารีริกธาตุเป็นแห่งที่ ๘ อังคารสถูปบรรจุพระอังคารเถาถานเป็นแห่งที่ ๑๐
 นอกจากนี้ยังแสดงถึงพระบรมสารีริกธาตุ ๗ พระองค์ที่ไม่แตกทำลาย คือพระบรมสารี-
 ริกธาตุส่วนพระอุณหิสกรอบพระพักตร์ ๑ พระเขี้ยวแก้วทั้ง ๔ พระรากขวัญ คือพระบรม
 สารีริกธาตุส่วนไหล่ราทาง ๒ พระบรมสารีริกธาตุนอกนั้นแตกทำลายได้ ตอนที่ ๒๙ นี้
 เป็นความรู้เกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ

นี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระคัมภีร์พุทธวงศ์

๒. พระคัมภีร์จริยาปิฎก

พระคัมภีร์จริยาปิฎกนี้ เป็นพระพุทธรูจนะที่เป็นพระคาถาล้วน เป็นหนึ่งใน
 ในวงศ์คัมภีร์ปิฎก จักไว้ในขุททกนิกายแห่งพระสุตตันตปิฎก มีความหมายของคำ
 คัมภีร์ จริยา แปลว่า ความประพฤติ หมายถึงพระบารมีธรรมที่พระพุทธเจ้า
 ทรงบำเพ็ญมา ปิฎก หมายถึง พระคัมภีร์หรือพระปริยัติ ที่รวบรวมเรื่องราว
 เกี่ยวกับพระบารมีเหล่านั้น สำหรับพระคัมภีร์จริยาปิฎกนี้เป็นพระพุทธรูจนะที่พระ
 พุทธเจ้าตรัสแก่พระสารีบุตร เณรที่โตหุลคาม พระพุทธองค์ได้ตรัสจริยาของพระองค์ที่
 ได้ทรงบำเพ็ญเฉพาะในภัททกัปนี้เท่านั้น

มีเรื่องเล่าถึงเหตุที่ตรัสพระจริยาปิฎกนี้ว่า เมื่อพระพุทธองค์ได้เสด็จไป
 ไปรคพระประยูรญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ครั้งนั้น ได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์เนรมิตรัตนจักร
 และเสด็จจรกรม ณ รัตนจักรมเบียงนภาภาคนั้น นาวัจจรรยด้วยพระพุทธลีลาหาที่

เปรียบมิได้ เป็นอจินไตย พระสารีบุตรเถระได้ชักชวนพระอรหันตสาวกहारयोगมา
 เฝ้าพระพุทธเจ้าทูลถามพระอภินิหารและพระบารมีธรรมที่ทรงบำเพ็ญมา พระพุทธองค์
 ได้ทรงแสดงพุทธวงศ์ครั้งที่โคกลาวไว้ในคำแนะนำพระคัมภีร์พุทธวงศ์ข้างต้นนั้นแล้ว พระ
 สารีบุตรเถระได้ส่ายเศวตแล้วทราบซัดว่า พระพุทธคุณนี้ยิ่งใหญ่กว่าวิสัยที่ใคร ๆ จะ
 พรรณาให้สิ้นสุดได้ จึงดำริต่อไปว่าพระบารมีธรรมอันเป็นเหตุแห่งพระพุทธคุณทั้งหลาย
 เป็น **พุทธการกธรรม** คือธรรมอันเป็นเหตุแห่งความเป็นพระพุทธเจ้า มีอำนาจ
 นำอัสจรรย พระบารมีเหล่านั้นได้ทรงบำเพ็ญมาในชาติเท่าไร ทรงกระทำให้สุดลง
 อย่างไร จึงได้กราบทูลถามพระพุทธองค์ เมื่อจะทรงแสดงพุทธการกธรรมเหล่านั้น
 ได้ตรัสว่า "ดูกรสารีบุตร พุทธการกธรรมคือบารมี ๑๐ ที่เราได้บำเพ็ญด้วยความ
 เคารพ และควยอุปถัมภ์ของความเพียรติดต่อกัน จำเดิมแต่การสมาทานในภพแลวภพเล่า
 ในทุก ๆ กัป เพียงแต่ในภพที่กัปนี้ เราได้บำเพ็ญพุทธการกธรรมเหล่านั้นในชาติเหล่านี้"
 ดังนี้แล้วได้ตรัสธรรมบรรยายอันเป็นพระคาถาเรียกว่าจரியานิฎก และจரியานิฎกนี้มีชื่อ
 เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "**พุทธาปทานิยะ**" คือแสดงพระพุทธจรยาที่ทรงบำเพ็ญมาไม่
 ขาดสาย

ความจริงพระพุทธเจ้านั้น กว่าจะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า จะต้องบำเพ็ญ
 พระบารมีมากกว่ามาก แม่พระพุทธเจ้าของเรา นี้ ตั้งแต่ได้รับพุทธพยากรณ์จาก
 พระพุทธเจ้าพระนามว่าที่ปังกร เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระสุเมธดาบสเมื่อสี่สงไขย
 แสนกัปโน้น พระองค์ก็ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๓๐ คือ พระบารมี ๑๐ พระอุปบารมี ๑๐
 และพระปรมัตถบารมี ๑๐ ตลอดมา พระบารมีที่ทรงบำเพ็ญนั้นเรียกว่าจரியานิฎก เป็นความ
 ประพฤติปฏิบัติของพระพุทธองค์ตลอดมา จரியานิฎกที่รวบรวมไว้ในจரியานิฎกนี้จำกัดเฉพาะ

(๓๒)

ที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญในภพที่นี้ ซึ่งเป็นภพสุดท้ายที่พระองค์จะได้ตรัสรู้ มีอยู่ ๓๕ จริยา หรือ ๓๕ ชาติด้วยกัน แบ่งเป็น ๓ วรรค คือ

วรรคแรก เรียกว่า อภิตติวรรค มี ๑๐ จริยา เริ่มด้วยเมื่อครั้งพระองค์เสวยพระชาติเป็นอภิตติคาบส เรียกว่า อภิตติจริยา วรรคนี้ทรงแสดง เฉพาะพระชาติที่ทรงบำเพ็ญทานบารมีเป็นหลัก

วรรคที่ ๒ เรียกว่า ทตฺถินาควรรค มี ๑๐ จริยา เริ่มด้วยเมื่อครั้งพระองค์เสวยพระชาติเป็นคชสารเลี้ยงมารดาตามอก เรียกว่า มาตุโปสกจริยา วรรคนี้ทรงแสดงพระชาติที่ทรงบำเพ็ญศีลบารมีเป็นหลัก

วรรคที่ ๓ เรียกว่า ยุคฺคณฺชยวรรค มี ๑๕ จริยา เริ่มด้วยเมื่อครั้งพระองค์เสวยพระชาติเป็นราชา कुमारพระนามว่า ยุคฺคณฺชยะ วรรคนี้รวบรวม พระชาติที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีที่เหลือ คือ เนกขัมมบารมี ปญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจบารมี อธิฏฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี เป็นหลัก

การจัดพิมพ์เป็นพากย์คู่ฉบับภูมิพลโลกขุ

พระคัมภีร์พุทธวงศ์และพระคัมภีร์จริยาปิฎกนี้ มูลนิธิภูมิพลโลกขุได้ตรวจชำระต้นฉบับจากพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เทียบเคียงกับพระไตรปิฎกฉบับฉัฐสลังคีติ และฉบับอื่น ๆ พิมพ์เป็นไท้วพากย์ คือทั้งภาษาบาลีตอนหนึ่งและคำแปลเป็นภาษาไทย ตอนหนึ่ง เป็นคู่กันเป็นหลักตามปฎิญาที่มูลนิธิภูมิพลโลกขุได้ให้เป็นหลักการไว้ข้างต้น และนับเป็นพระคัมภีร์พระไตรปิฎกคัมภีร์แรก ที่มูลนิธิภูมิพลโลกขุมีความภาคภูมิใจที่ได้จัดสร้างขึ้น ซึ่งจะขอแนะนำไว้ ณ ที่นี้ เพื่อเป็นที่เข้าใจของท่านผู้อ่านต่อไปด้วย

ความจริง การจัดพิมพ์เป็นพากย์คู่นี้มิใช่เป็นความคิดใหม่ ได้เคยทำกันมาก่อนแล้วควยเห็นว่าเป็นหนังสือสำคัญ เช่น คัมภีร์สังคีตยวงค์แปล หนังสือสวดมนต์แปล คัมภีร์ปาติโมกข์แปล และเคยเห็นพระไตรปิฎกฉบับกัมพูชา ซึ่งพิมพ์ภาษาบาลีไว้หน้าคู และคำแปลไว้หน้าคี่ **การจัดทำพระคัมภีร์นบยอมทำได้หลายลักษณะ สุดแต่จะเล็งเห็นประโยชน์** สำหรับการทำให้เป็นพากย์คู่นี้เมื่อพระคัมภีร์นี้ตกอยู่ในต่างประเทศ ผู้รู้ภาษาบาลีไม่รู้อาษาไทยก็ถือเอาประโยชน์จากภาษาบาลีได้ และคนไทยในต่างประเทศหรือผู้รู้ภาษาไทยก็ถือเอาประโยชน์จากภาษาไทยที่แปลไว้ได้ นอกจากนี้ยังเป็น การแสดงให้เห็นความสำคัญของพระคัมภีร์ที่จัดทำไว้ควย การทำพระคัมภีร์เป็นพากย์คู่นี้ จึงต้องใช้วิธีระอุตสาหะเป็นพิเศษกว่าการทำให้เป็นภาษาบาลีโดยเฉพาะ หรือแปลเป็น ภาษาไทยโดยเฉพาะ

อนึ่ง ขอให้เป็นที่เข้าใจควยว่าพระคัมภีร์พระไตรปิฎกนี้ ว่าถึงภาษาบาลี นั้นเป็นภาษาที่รองรับพระพุทธวจนะโดยตรง อันเรียกว่า **ปาฬิ** ผู้ศึกษาพระพุทธวจนะมีความจำเป็นที่จะต้องทรงจำให้คล่องปาก ให้ขึ้นใจควย เพราะเดิมเป็น **มุขปาฐะ** สืบต่อกันมาควยปากโดยการท่องจำเรียกว่า **สังวัธยาย** พระคัมภีร์ พุทธวงศ์และจரியปิฎกอันเป็นพระคทาาคือคำประพันธ์เป็นฉันทน์ ย่อมเป็นพระคัมภีร์ที่จะ ฟังสังวัธยาย หรือสวดสรภัญญวิธีควยสำเนียงไพเราะอีกโสดหนึ่งควย เมื่อผู้สวดหรือ อานรู้ความควยคำแปล ย่อมจะยังความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดโดยแท้ และหากสำเร็จ ถึงจุดหมาย เมื่อมีการจัดทำพระไตรปิฎกทั้งจบควยพากย์คู่นี้แล้ว จะเกิด พระคัมภีร์อันยิ่งใหญ่ส่วนหนึ่งที่มีขึ้นในโลก

(๓๔)

ท่านผู้บริจาคทรัพย์สร้างพระคัมภีร์พุทธวงศ์และจริยาปิฎกทั้ง ๒ พระคัมภีร์
นี้คือ ครอบครัว “เจริญรัชต์ภักย์” โดย คุณหญิงสมศรี เจริญรัชต์ภักย์
ได้บริจาคเงินสร้างพระคัมภีร์ในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี พุทธศักราช
๒๕๒๕ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ พระยาศรีวิกรมมาทิตย์และคุณหญิง นับว่าได้บริจาคทรัพย์
สร้างผลงานอันทรงคุณค่าสูงยิ่งไว้ในพระบวรพุทธศาสนา ซึ่งจะมีส่วนจรโลงการสืบต่อ
อายุพระพุทศาศาสนาด้วย

ขออำนาจแห่งการสร้างพระธรรมเป็นธรรมทานนี้ จงบันดาลให้ท่านผู้
ศึกษาและได้อ่านได้พบเห็นพระคัมภีร์นี้ จงมีความเคารพในพระพุทศคุณอันน่าอัศจรรย์
ขอให้สรรพสัตว์จงมีความเกษมสำนึต ยินดีอยู่ในพระธรรมทุกเมื่อ เทอญ.

นาง เจริญรัชต์ภักย์

(นายสิริ เพ็ชรไชย)

หัวหน้าฝ่ายวิชาการ มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ

๙ สิงหาคม ๒๕๒๗

คณะผู้ดำเนินงานจัดสร้างพระคัมภีร์
ตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น
ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย
ของ มุลินธิภูมิพิโลภิกขุ

นายมณีนันท์ จารุดุล

อุปนายกสมาคมศูนย์คนควาทางพระพุทธศาสนา,
กรรมการผู้จัดการมุลินธิภูมิพิโลภิกขุ
และผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษรขอม
และอักษรโบราณท้องถิ่น ฯ

เป็นหัวหน้าคณะผู้ดำเนินงาน

คุณอุษา จารุดุล

นายกสมาคมศูนย์คนควาทางพระพุทธศาสนา
ผู้บรรยายธรรมะของสมาคม ฯ กรรมการ
ผู้ช่วยผู้จัดการมุลินธิภูมิพิโลภิกขุ และรอง
ผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษรขอม ฯ

เป็นหัวหน้าฝ่ายธุรการ

นายสิริ เพ็ชรไชย

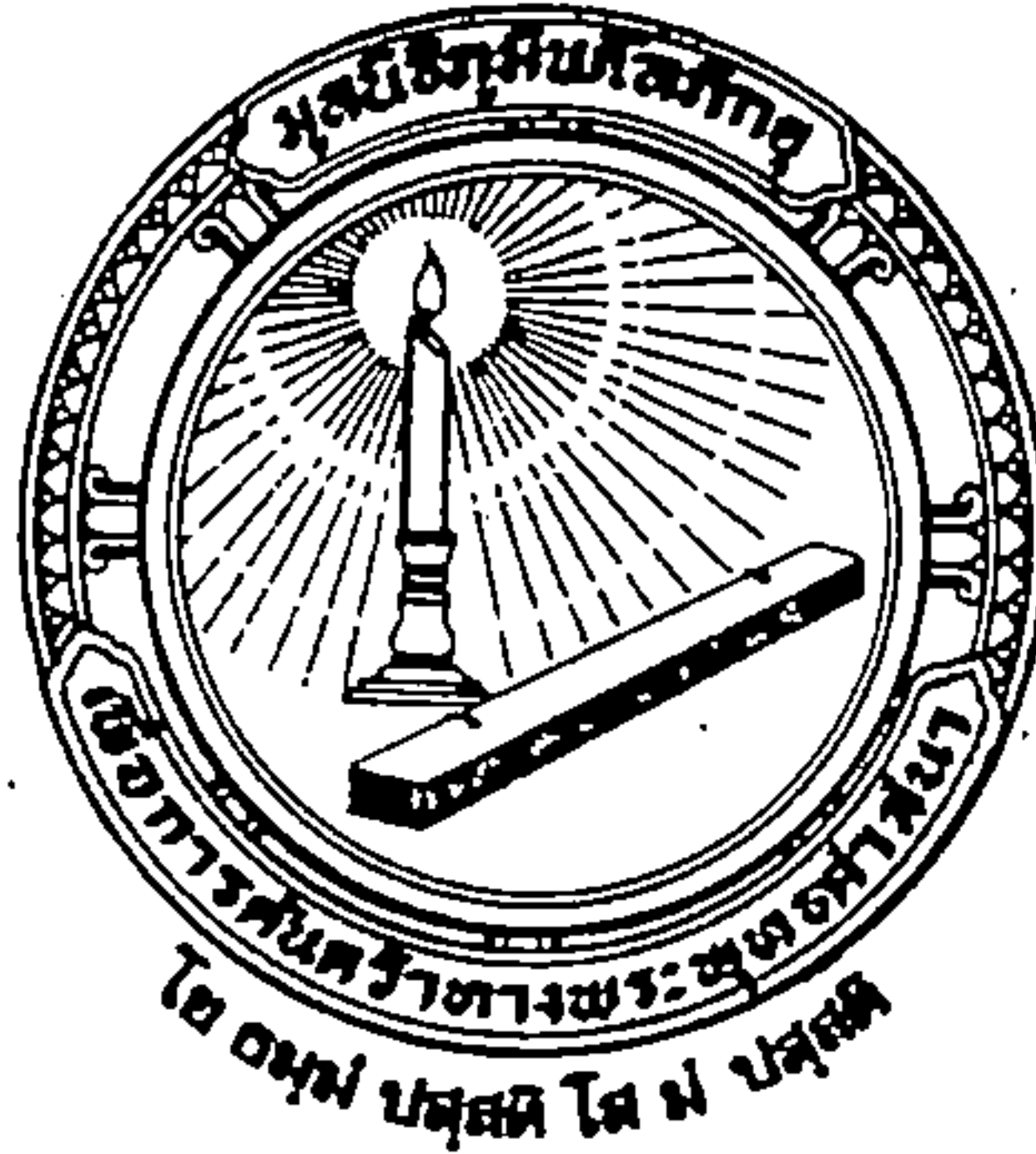
กรรมการสมาคมศูนย์คนควาทางพระพุทธศาสนา,
กรรมการมุลินธิภูมิพิโลภิกขุ และหัวหน้าฝ่าย
วิชาการโครงการปริวรรตอักษรขอม และอักษร
โบราณท้องถิ่น ฯ

เป็นหัวหน้าฝ่ายวิชาการ

คณะนักวิชาการผู้จัดทำ
พระคัมภีร์พุทธวงศ์และจริยาปฎิภาณ (บาลี-ไทย)
ฉบับภูมิพโลภิกขุ

๑. นายสิริ เพ็ชรไชย ป.ธ.๙	ประธานกรรมการตรวจชำระ
๒. พันเอกพร้อม โพธิ์ศิริ ป.ธ.๘	กรรมการตรวจชำระ
๓. นายเขียน วงศ์ศรีสังข์ ป.ธ.๙	กรรมการตรวจชำระ
๔. นายสุรสี กาญจนพญู ป.ธ.๙	กรรมการตรวจชำระ
๕. นายบัว สนั่นสรอย ป.ธ.๙	กรรมการและเลขานุการ
๖. นายสิทธิชัย อินทพงษ์ ป.ธ.๖	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๗. นางสาวศิริกุล เอกศาสตร์ ศศ.บ.(โบราณคดี)	ปริวรรตภาษาบาลีจากอักษรขอม
๘. นางสาวกุสุมา รอดวรรณะ ศศ.บ.(โบราณคดี)	ปริวรรตภาษาบาลีจากอักษรขอม
๙. นางสุภาพร พงศ์ไทย ศศ.บ.(ประวัติศาสตร์)	ปริวรรตภาษาบาลีจากอักษรขอม
๑๐. นายวิทยา สัตตะโลหิต ศศ.บ.(โบราณคดี)	อำนวยการภาษาบาลีกับอักษรขอม
๑๑. นายสวัสดิ์ดี ทองประสาน ป.ธ.๙	อำนวยการภาษาบาลีกับอักษรขอม
๑๒. นางสาวศิริกุล เอกศาสตร์ ศศ.บ.(โบราณคดี)	อำนวยการภาษาบาลีกับอักษรขอม
๑๓. นายบุญมา จิตจรัส ป.ธ.๙	อำนวยการภาษาบาลีตามต้นฉบับ
๑๔. นางสาวนันทนา เพ็ชรไทย ศศ.บ.(โบราณคดี)	อำนวยการภาษาบาลีตามต้นฉบับ
๑๕. นางปรางทิพย์ ขำทอง ศศ.บ.(โบราณคดี)	อำนวยการภาษาบาลีตามต้นฉบับ
๑๖. นายสมชาย ภาমনตรี ศศ.บ.(รัฐศาสตร์)	อำนวยการภาษาบาลีตามต้นฉบับ

๑๗. นายศิริ ชุ่มแจ่ม ป.ธ.๖ อำนวยการตามต้นฉบับ
๑๘. นายสิทธิชัย อินทพงษ์ ป.ธ.๖ อำนวยการตามต้นฉบับ
๑๙. นางสาวกรรณิการ์ สร้อยสยมภู ศศ.บ.(ภาษาไทย) อำนวยการตามต้นฉบับ
๒๐. นางปรางทิพย์ ขำทอง ศศ.บ.(โบราณคดี) อำนวยการตามต้นฉบับ
และควบคุมการแก้ไขต้นแบบ
๒๑. นางสาววชิราภรณ์ วรรณดี อ.บ., อ.ม. ตรวจสอบความเรียบร้อยของต้นแบบ
และดำเนินการจัดพิมพ์
๒๒. นางสาววิยะดา ธานีรัตน์ จัดทำรูปเล่ม
-

พระคัมภีร์
พุทธวงศ์ และ จริยาปิฎก
บาลี-ไทย

BUDDHAVAMSA and CARIYĀPITAKA
Pali-Thai

ฉบับภูมิพลโลกขุ

พุทธศักราช ๒๕๒๗

สารบัญ

พระคัมภีร์พุทธวงศ์และพระคัมภีร์จรรยาปิฎก

พระคัมภีร์พุทธวงศ์

เรื่อง	หน้า
๑. พระรัตนจกกรมกัณฑ์	๑
๒. พระสุเมธกถา	๓๕
๓. พระที่ปึงกรพุทธวงศ์	๘๙
๔. พระโกณฑัญญ์พุทธวงศ์	๙๙
๕. พระมังคลพุทธวงศ์	๑๑๒
๖. พระสุมนพุทธวงศ์	๑๒๕
๗. พระเรวัตพุทธวงศ์	๑๓๙
๘. พระโสภิตพุทธวงศ์	๑๕๒
๙. พระอโนมทัสสีพุทธวงศ์	๑๖๔
๑๐. พระปทุมพุทธวงศ์	๑๗๘
๑๑. พระนารทพุทธวงศ์	๑๙๐
๑๒. พระปทุมุตตรพุทธวงศ์	๒๐๔
๑๓. พระสุเมธพุทธวงศ์	๒๑๘
๑๔. พระสุชาตพุทธวงศ์	๒๓๒
๑๕. พระปิยทัสสีพุทธวงศ์	๒๔๖
๑๖. พระอัทธทัสสีพุทธวงศ์	๒๖๐

เรื่อง	หน้า
๑๗. พระธรรมทัฬหีพุทธวงศ์	๒๗๖
๑๘. พระสิทธัตถพุทธวงศ์	๒๘๕
๑๙. พระติสสพุทธวงศ์	๒๙๖
๒๐. พระปุสสพุทธวงศ์	๓๑๐
๒๑. พระวิปัสสีพุทธวงศ์	๓๒๑
๒๒. พระสิขีพุทธวงศ์	๓๓๔
๒๓. พระเวสสภูพุทธวงศ์	๓๔๗
๒๔. พระกกุสันธพุทธวงศ์	๓๖๐
๒๕. พระโกณฑกมนพุทธวงศ์	๓๗๓
๒๖. พระกัสสปพุทธวงศ์	๓๘๕
๒๗. พระโคตมพุทธวงศ์	๔๐๒
๒๘. พุทธปกิณณกัณฑ์	๔๑๑
๒๙. ธาตุภาชนียกถา	๔๑๘

พระคัมภีร์จริยาปิฎก

เรื่อง	หน้า
๑. อภิตติวรรค	๔๒๕
๑. จริยาแห่งอภิตตिकाบส	๔๒๕
๒. จริยาแห่งสังขพราหมณ์	๔๒๙
๓. จริยาแห่งพระราชาแควนกูรุ	๔๓๒
๔. จริยาแห่งพระเจ้ามหาสุทิสสนะ	๔๓๕
๕. จริยาแห่งมหาโควินทพราหมณ์	๔๓๙
๖. จริยาแห่งพระเจ้าเนมิราช	๔๔๑
๗. จริยาแห่งพระเจ้าจันทกุมาร	๔๔๓
๘. จริยาแห่งพระเจ้าสีวีราช	๔๔๕
๙. จริยาแห่งพระเจ้าเวสสันดร	๔๕๐
๑๐. จริยาแห่งสัสถัณฑิต	๔๖๐
รวมจริยาแห่งอภิตติวรรคนี้	๔๖๕
๒. หัตถินาควรรค	๔๖๖
๑. จริยาแห่งกฤษณะเลี้ยงมารดา	๔๖๖
๒. จริยาแห่งภริหัตถินาคราช	๔๘๐
๓. จริยาแห่งจัมเปยยนาค	๔๘๓
๔. จริยาแห่งจุฬโพิธिकाบส	๔๘๕
๕. จริยาแห่งพญามหิงส์	๔๘๙

เรื่อง	หน้า
๖. จรียาแห่งพญาเน้อรรุ	๔๙๓
๗. จรียาแห่งมาตังคชภูถ	๔๙๗
๘. จรียาแห่งธัมมเทวบุตร	๔๙๙
๙. จรียาแห่งอถีนส์ตตุกุมาร	๕๐๒
๑๐. จรียาแห่งสังขपालนาค	๕๐๖
รวมจรียาแห่งหัตถินากวรรคนี้	๕๐๘
๓. ยุธัญชยวรรค	๕๑๐
๑. จรียาแห่งพระยุธัญชยราชบุตร	๕๑๐
๒. จรียาแห่งโสมนส์สราชบุตร	๕๑๓
๓. จรียาแห่งอโยฆรกุมาร	๕๑๙
๔. จรียาแห่งภิสถาษี	๕๒๓
๕. จรียาแห่งโสณบัณฑิต	๕๒๖
๖. จรียาแห่งพระเตมียราชกุมาร	๕๒๘
๗. จรียาแห่งพญากระบี่	๕๓๔
๘. จรียาแห่งสัจจดาบส	๕๓๖
๙. จรียาแห่งลูกนกคุม	๕๓๗
๑๐. จรียาแห่งพญามัจฉา	๕๔๑
๑๑. จรียาแห่งกัณห์ที่ปายนถาษี	๕๔๕
๑๒. จรียาแห่งพระเจ้าสุตโสสม	๕๕๐
๑๓. จรียาแห่งสุวรรณสามดาบส	๕๕๒

(๔๔)

เรื่อง	หน้า
๑๔. จรียาแห่งพระเจ้าเอกราช	๕๕๓
๑๕. จรียาแห่งมหาโลมหังสบรมโพธิสัตว์	๕๕๕
รวมจรียาแห่งยัญญชยวรรคนี้	๕๕๗
กถาวาตวยการประชุมบารมี	๕๖๑

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ
ที่ใช้อ้างอิงในพระคัมภีร์ฉบับมุลนิธิภูมิพโลภิกขุ

คำย่อ		คำเต็ม
วิ. มหาวิภังค.	วินยปิฎก	มหาวิภังค
วิ. ภิกขุณี.	วินยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค
วิ. มหา.	วินยปิฎก	มหาวคค
วิ. จุ.	วินยปิฎก	จุลลวคค
วิ. ป.	วินยปิฎก	ปริวาร
ที. ส.	ทีฆนิกาย	สีลกฺขนฺธวคค
ที. มหา.	ทีฆนิกาย	มหาวคค
ที. ปา.	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวคค
ม. มุ.	มชฺฌิมนิกาย	มุลปณฺณาสก
ม. ม.	มชฺฌิมนิกาย	มชฺฌิมปณฺณาสก
ม. อุ.	มชฺฌิมนิกาย	อุปริปณฺณาสก
ส. ส.	สํยุตฺตนิกาย	สคาถวคค
ส. นิ.	สํยุตฺตนิกาย	นิตานวคค
ส. ขนฺธ.	สํยุตฺตนิกาย	ขนฺธวารวคค
ส. สฬา.	สํยุตฺตนิกาย	สฬายตนวคค
ส. มหา.	สํยุตฺตนิกาย	มหาวารวคค
องฺ. เอกก.	องฺคฺตฺตรนิกาย	เอกกนิปาต
องฺ. ทุก.	องฺคฺตฺตรนิกาย	ทุกนิปาต

คำย่อ	คำเต็ม
อง. ดิก.	องคฺตุตฺตรนิกาย ดิกนินิปาต
อง. จตฺกก.	องคฺตุตฺตรนิกาย จตฺกกนินิปาต
อง. ปญฺจก.	องคฺตุตฺตรนิกาย ปญฺจกนินิปาต
อง. ฉกฺก.	องคฺตุตฺตรนิกาย ฉกฺกนินิปาต
อง. สตฺตก.	องคฺตุตฺตรนิกาย สตฺตกนินิปาต
อง. อฏฺฏก.	องคฺตุตฺตรนิกาย อฏฺฏกนินิปาต
อง. นวก.	องคฺตุตฺตรนิกาย นวกนินิปาต
อง. ทสก.	องคฺตุตฺตรนิกาย ทสกนินิปาต
อง. เอกาทสก.	องคฺตุตฺตรนิกาย เอกาทสกนินิปาต
ขุ. ขุ.	ขุทฺทกนิกาย ขุทฺทกปาจ
ขุ. ฐ.	ขุทฺทกนิกาย ฐมฺมปทคาคา
ขุ. อ.	ขุทฺทกนิกาย อุทาน
ขุ. อิติ.	ขุทฺทกนิกาย อิติวุตฺตก
ขุ. ส.	ขุทฺทกนิกาย สุตฺตนินิปาต
ขุ. วิ.	ขุทฺทกนิกาย วิมานวตฺถุ
ขุ. เปต.	ขุทฺทกนิกาย เปตวตฺถุ
ขุ. เถร.	ขุทฺทกนิกาย เถรคาคา
ขุ. เถรี.	ขุทฺทกนิกาย เถรีคาคา
ขุ. ชา.	ขุทฺทกนิกาย ชาตก
ขุ. มหา.	ขุทฺทกนิกาย มหานิทฺเทศ
ขุ. จุฬ.	ขุทฺทกนิกาย จุฬนิทฺเทศ
ขุ. ป.	ขุทฺทกนิกาย ปฏฺฐิสมฺภิทามคฺค

คำย่อ	คำเต็ม	คำเต็ม
ช. อ.	ชุทฺตทกนิกาย	อปทาน
ช. พุทฺธ.	ชุทฺตทกนิกาย	พุทฺธวัส
ช. จรียา.	ชุทฺตทกนิกาย	จรียาปิฎก
อภิ. ส.	อภิธมฺมปิฎก	ธมฺมสงฺคณี
อภิ. วิ.	อภิธมฺมปิฎก	วิภงฺค
อภิ. ธา.	อภิธมฺมปิฎก	ธาตฺกถา
อภิ. ปุ.	อภิธมฺมปิฎก	ปุคฺคสฺสปญฺญตฺติ
อภิ. ก.	อภิธมฺมปิฎก	กถาวตฺถุ
อภิ. ย.	อภิธมฺมปิฎก	ยมก
อภิ. ป.	อภิธมฺมปิฎก	ปฏฺจจาน

วิธีใช้ เช่น วิ.มหาวิภงฺค. ๑/๔๑๓. หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๑ หน้า ๔๑๓.

อักษรย่อคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับต่าง ๆ

คำย่อ	คำเต็ม	
สี.	สีหฬไปตถก	(ฉบับสิงหฬ)
ม.	มรรมไปตถก	(ฉบับพม่าเดิม)
ฉ.	ฉฏฐสงคีติไปตถก	(ฉบับสังคายนาครั้งที่ ๖)
รา.	รามณญไปตถก	(ฉบับมอญ)
โป.	โปราณไปตถก	(ฉบับไบลานเก่า)
อิ.	อิงคสิสไปตถก	(ฉบับอังกฤษ เดิมใช้ย่อว่า ย.)
ก.	กตถจิไปตถก	(คัมภีร์บางฉบับ)

TRANSLITERATION OF THE THAI ALPHABET
as used in this p̄ali text
of
THE BHŪMIBALO BHIKKHU FOUNDATION

VOWELS - 8

a ᳵā ᳶi ᳷ī , u ᳸ū ᳹e ᳺo

CONSONANTS - 33

ก	ka	ข	kha	ง	ga	ฆ	gha	จ	ña
ฉ	ca	ฉ	cha	ช	ja	ฉ	jha	ณ	ña
ฎ	ṭa	ฉ	ṭha	ด	ḍa	ฉ	ḍha	ณ	ṇa
ต	ta	ถ	tha	ด	ḍa	ธ	dha	น	na
ป	pa	ผ	pha	พ	ba	ภ	bha	ม	ma
ย	ya	ร	ra	ล	la	ว	va		
ส	sa	ห	ha	ฬ	ḷa	ฌ	ṅ		

FIGURES

๑ 1 ๒ 2 ๓ 3 ๔ 4 ๕ 5 ๖ 6 ๗ 7 ๘ 8 ๙ 9 ๐ 0

COMBINATION

ก	ka	ก	kā	กิ	ki	กิ	kī
ก	ku	ก	kū	เก	ke	เก	kō

พระคัมภีร์
พุทธวงศ์ และ จริยาปิฎก
(บาลี-ไทย)

พระสูตรต้นตอปิฎก ขุททกนิกาย
พุทธวงศ์

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. รตนจกมณกณฺท

๑. พุรฺหฺมา จ โลกาทิปตี สหฺมปตี^๑
กตณฺชลี อนธิวรํ อยาจถ
สนฺตีธ สตุตาปฺปรชกฺขชาติกา
เทเสหิ ธมฺมํ อนุกมฺปิมี ปชํ.

๑. พระรัตนจกกรมกัณท์

๑. กัท้าวสัหฺมปตีพฺรหฺม ผู้เป็นใหญ่ในโลก
ไต่ประณมอัญชลี ทูลอาราธนาพระผู้มี
พระภาคเจ้าผู้ไม่มีใครยิ่งกว่า ว่าใน
โลกนี้ สัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลี (ราคะ
โทสะ โมหะ) กำบัง (ปัญญา) จัก
เพียงเล็กน้อยยังมีอยู่ ขอพระองค์จง
โปรดแสดงธรรมอนุเคราะห์หมู่สัตว์นี้
เถิด.

^๑ ฉ. สหฺมปตี.

ภควา โลกาธิปตี นรุตตโม
กตณฺชลี พุรหมคณฺหิ ยาจิโต
สนฺตึธ ธีราปฺปรชกฺขชาติกา
เทเสตุ ฐมฺมํ อณุกมฺปิํ ปชํ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นใหญ่ในโลก
สูงสุดกว่านรชน อันหมู่พระพรหม
ประนมอัญชลี ทูลอาราธนาแล้วว่า
คนมีปัญญาทั้งหลายซึ่งมีธุลี (ราคะ
โทสะ โมหะ) กำบัง (ปัญญา)
จักมีเพียงเล็กน้อย ยังมีอยู่ในโลกนี้
ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงโปรดแสดง
ธรรมอนุเคราะห์หมู่สัตว์นี้เถิด.

เทเสตุ สุกโต ฐมฺมํ
เทเสตุ อมตํ ปทํ
โลกานมฺนุกมฺปาย
ฐมฺมํ เทเสตุ นายกํ^๑

ขอพระสุกตเจ้า จงโปรดแสดงธรรม
จงโปรดแสดงอมตบท(ทางที่ไม่ตาย)
ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นพระบรมนายกขอ
จงโปรดแสดงธรรม เพื่ออนุเคราะห์
ชาวโลกทั้งหลายเถิด.

๒. สมฺปนฺนวิชฺชาจรณฺสฺส ตาทิโน
ชุตินฺธฺรฺสฺสสนฺติมเทหธาริโน
ตถาคตฺสฺสปฺปฏิปฺคฺคฺลสฺส
อุปฺปชฺชชฺช ภารุณฺณตา สพฺพลฺลเต.

๒. พระตถาคตเจ้าทรงสมบูรณ์ด้วยวิชชา
และจรณะ ทรงตาทิคุณ^๑ ทรงไว้ซึ่ง
ความรุ่งเรือง ทรงไว้ซึ่งพระกาย
ครั้งสุดท้าย ไม่มีใครเปรียบเสมอ

^{๑-๑} ฉ. อี. อีเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๑ เป็นผู้คงที่ไม่ยินดียินร้ายในอริฏฐารมณฺ์
และอนิฏฐารมณฺ์.

เหมือน ทรงบังเกิดความกรุณาใน
สรรพสัตว์.

๑ ติ สุตวา ภควา สตถา อิทัวจนมพรวี

พระบรมศาสดาผู้มีพระภาค ทรงสถับ
ตั้งนั้นแล้ว ไต่ตรัสคำนี้ว่า
สัตว์เหล่าใดเจียโสศสถับ มีศรัทธา
แก่กล้า เราตถาคตจะเปิดประตู
แห่งอมตธรรมแก่สัตว์เหล่านั้น กูกร
พรหม เราตถาคตสำคัญไปว่าจะ
ลำบากเปล่าจึงยังไม่กล่าวธรรม อัน
ละเอียดประณีตในหมู่มนุษย์.

อปารุตา เตส อมตสฺส ทวารธา
เย โสตนฺโต ปมฺญจฺนฺตุ สทฺธํ
วิหิสฺสณฺณี ปคฺคณํ น ภาสี
ธมฺมํ ปณีตํ มนุเสสฺสุ พุรฺหมเต.

ภควา ตสฺมี สฺมเย
เวเนยฺยานันฺนุกฺมฺปกโ
อชฺปาลนิโครธทุมา
ปายาสี มุณีปฺจกฺโว
อนุกฺกเมน กมเนน
พาราณสีมุปากมึ^๑

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็น
พระ牟尼ผู้ประเสริฐ เมื่อจะทรง
อนุเคราะห์เวไนยสัตว์ จึงเสด็จจาก
ตนไม้อชปาลนิโครธ ทรงพระดำเนิน
ไปตามลำดับ เสด็จถึงพระนคร
พาราณสี.

๑-๑ ฉ. อ. อีเม ปาจา น ทิสฺสนฺตี.

๑ ปมฺญจฺนฺตุ สทฺธํ ตามศัพท์แปลว่า ปล่อย
ศรัทธา.

๑๑๑ ตสมิ หิ ปลุลงฺกวเร
 นิสีหิ ภควา ตทา
 ปญฺจนัน วุคฺคิยานญจ
 ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตยิ
 ทุกฺขิ ทุกฺขสมฺปฺปาหิ
 นิโรธิ มคฺคมุตฺตมฺ.

ปวตฺตยิ ตํ ภควา
 อีสึ เต ปญฺจวคฺคิยา
 อฏฺฐารสโกฏฺฐิ ตทา
 พุรฺหมเทวคณา สห.
 ปจฺมสมฺมิ สนฺนิปาเต
 ธมฺมาภิสฺมยา ลภุ
 โภณฺทญฺโณ ภทฺธิโย วปฺโป
 มหานาโม จ อัสสชิ.
 วินีตา เตน ปเรน
 สพุเพปิ อนุปฺพุโส
 อฏฺฐารสโกฏฺฐิ ตทา
 พุรฺหมเทวคณา สห.^๑

ก็กาลครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า
 ประทับนั่งบนบัลลังก์ อันประเสริฐนั้น
 และทรงประกาศพระธรรมจักร คือ
 ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์
 และมรรคอันสูงสุดแก่ฤาษีเบญจวัคคีย์.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกาศ
 พระธรรมจักรนั้นแล้ว ครั้งนั้น ฤาษี
 เบญจวัคคีย์เหล่านั้น พร้อมด้วยหมู่
 พระพรหมและเทวดา ๑๘ โภฏี ไค
 ธรรมาภิสมัยแล้วใน(สาวก)สันนิบาต
 ครั้งแรก ต่อมา พระผู้มีพระภาคเจ้า
 พระองค์นั้น ทรงสั่งสอนฤาษีเบญจ-
 วัคคีย์แมทั้งหมด คือ พระโณทฺธัญญะ
 พระภทฺทียะ พระวปฺปะ พระมหานามะ
 และพระอัสสชิ พร้อมด้วยหมู่พระ-
 พรหมและเทวดาทั้ง ๑๘ โภฏี (ให้
 บรรลุคุณวิเศษ)ตามลำดับ.

๑-๑ ฉ. อี. อีเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

๑ ธรรมาภิสมัย คือ การตรัสรู้ธรรม ได้แก่
 บรรลุมรรค ๔ ผล ๔.

๑) ปฐมสมิ สนธิปาเต

โสตาปัตติผลั ททา

อนุกกเมน กมเนน

ราชกหฺมุปากมิ^๑

๒) เวฬุวนมหาวิหาเร

วิหาสิ มุณีปฺนุกโว

คํ สุตฺวา พิมพิสาโร จ

ภควนฺตมุปฺสงฺกมิ.

เอกาทสนฺหุเตเนว

ปริวารา มหา อหุ

ทีปคนฺธรูปมาลาทีหิ^๓

ภควนฺตมภิปฺมุชฺชิ^๒

พระโสตาปัตติผลได้มีแล้วใน(สาวก)

สันนิบาตครั้งแรก ในกาลครั้งนั้น

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงพระ-

ดำเนินไปตามลำดับ เสด็จถึงพระนคร

ราชกฤห์. พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็น

พระมุณีผู้ประเสริฐ ประทับอยู่แล้ว

ณ พระมหาวิหารเวฬุวัน พระเจ้า

พิมพิสาร ได้ทรงสดับข่าวนั้นแล้ว จึง

เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า.

เหล่าชนที่เป็นบริวาร มีจำนวนมาก

นับได้ ๑๑ นหุต^๑ (พระเจ้าพิมพิสาร)

ทรงบูชาเรียบร้อยแล้ว ซึ่งพระผู้มีพระภาค

เจ้า ถวายประทีปของหอม รูปและ

ดอกไม้เป็นต้น.

๑-๑ ฉ. อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๑ นหุต = ๑๐,๐๐๐.

๒-๒ ฉ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

๓ ก. ทีปคนฺธรูปมาลาทีหิ.

๑ ตสมิ์ สมากเมเยว

กามาทีนว เทสยิ

เทสนาปริโยสาเน

ราชานมฺมุขิ ตทา

จตุราสีตีสหสฺสานิ

ธมฺมาภิสฺมโย อหุ.

๑ ตํ สุตฺวา ปิตา ราชา

นว ทุตานิ เปสยิ.

นวสฺสสฺปริวา เรหิ

ปพฺพชฺชํ ยาจเต มฺนิ

นวสฺสสฺปริวารา

อรหตฺตมฺปากมฺ.

กาพฺุทายิ ปริโยสาเน

ภิกฺขุเวสํ คเหตุวา โส

สฺสสฺปริวา เรหิ

ภควนฺตํ นิมนตฺยิ.^๑

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงโทษ

ของกามในสมาคมนั้นแล ในเวลา

จบเทศนา ในกาลครั้งนั้น ธรรมาภิ-

สมัย ไฉมีแก่เวไนยสัตว์แปดหมื่นสี่พัน

มีพระราชาเป็นประมุข.

พระราชบิดาได้ทรงสตั้ขาวนั้น ทรง

ส่งทูตไป ๘ คน. ทูตเหล่านั้นซึ่งมี

บริวารถึงเก้าพัน ทูลขอบรรพชาจะ

สมเด็จพระมุนีเจ้า และไต่บรรลพพระ

อรหัตพร้อมด้วยบริวารทั้งเก้าพัน.

ครั้งสุดท้าย กาฬุทายีอำมาตย์ กับ

บริวารหนึ่งพัน ถู้อเพศภิกษุแล้ว จึง

กราบทูลเชิญเสด็จ พระผู้มีพระภาค-

เจ้า.

๑-๑ ฉ. อีเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

๑) นิมนตมธิดาเสตุวา
 มหามคค์ ปฏิปชชติ
 วีสตีสหสสุภิกขุหิ
 ปายาลี สกฺขยปฺจฺกโว.
 อนุกฺกเมน กมเนน
 กปิลวตฺตุมฺปาคมิ
 โรหิณียา นทีตีเร
 ปาฎิหารมกาลิ โส.

ตสฺมี ปลฺลจฺกมชฺฌมฺหิ
 นิสีหิ สกฺขยปฺจฺกโว
 มหาเวสฺสฺนตฺรธมฺมํ
 เทเสตุวา ภควา ปิตุ
 จตฺราสีคิสหสฺसानํ
 ธมฺมาภิสฺมโย อหุ?

๒ ๓
 ๓. น เหเต ชานนฺติ สเทวมานุสา
 พุโธ อัย กิหิสโก นรุตฺตโม

สมเด็จพระศากยมุนีผู้ประเสริฐ ทรง
 รับนิมนต์แล้วเสด็จพุทธดำเนินไปตาม
 มรรคาใหญ่ พร้อมด้วยภิกษุสองหมื่น.
 ทรงพระดำเนินไปตามลำดับ เสด็จ
 ถึงพระนครกบิลพัสดุ์ ไต่ทรงกระทำ
 ปาฏิหาริย์ ไกลฝั่งแม่น้ำโรหิณี.

พระผู้มีพระภาคเจ้าศากยมุนี ผู้ประ-
 เจริฐ ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางบัลลังก์
 นั้น ทรงแสดงธรรมคือมหาเวสสันดร
 ชาดกแด่พระราชบิดา ธรรมาภิสัมัย
 ได้มีแก้วไวยสัจว์แปดหมื่นสี่พัน.

๓. เพราะพระประยูรญาติเหล่านี้ พร้อม
 ด้วยเทวดาและหมื่นมนุษย์ ยังไม่รู้ว่

๑-๑ ฉ. อิม ปาจา น. ทิสฺสนฺติ.

๒ อ. น โภ เต. ๓ ก. สเทวมานุสา.

อิทธิพล^๑ ปณฺญาพลญจ กิทธิส^๒
พุทธผล^๓ โลกहितสฺส กิทธิส^๓.

พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่านรชนนี้ เป็น
เช่นไร พระกำลังอิทธิฤทธิ์และพระ-
กำลังปัญญาเป็นเช่นไร พระพุทธเจ้า
ผู้ทรงทำประโยชน์แก่อุญฺลแก่โลก ทรง
มีพระพุทธผล (กำลังพระพุทธเจ้า)
เป็นเช่นไร.

๔. น เหน๑ ๑ | ชานนฺติ สเทวมานุส๒
๒ | พุทฺโธ อัย อีทิสโก นรุตฺตโม
อิทธิพล^๑ ปณฺญาพลญจ อีทิส^๓
พุทธผล^๓ โลกहितสฺส อีทิส^๓.

๔. เพราะพระประยูรญาติเหล่านี้ พร้อม
ด้วยเทวดาและหมู่มนุษย์ ยังไม่รู้ว่
พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่านรชนนี้ เป็น
เช่นนี้ พระกำลังอิทธิฤทธิ์และพระ
กำลังปัญญาเป็นเช่นนี้ พระพุทธเจ้าผู้
ทรงทำประโยชน์แก่อุญฺลแก่โลก ทรง
มีพระพุทธผลเป็นเช่นนี้.

๕. หน๑ ทาทิ ทสฺสยิสฺส๑ สามี
พุทธผลมนุ๑ ตฺตร^๑
จกฺกม๑ มาปยิสฺส๑ สามี
นเก รตนมณ๑ ทิต^๑.

๕. เอาละ เราจักแสดงพุทธผลอันยอดเยี่ยม
จักเนรมิตที่จกกรม อันประดับ
ด้วยรัตนะไว้ในนภากาศ.

^๑ อ. น โภ เต.

^๒ ก. สเทวมานุสุสา.

^๓ ฉ. อี. เอทิส.

๖. ภูมมา มหาราชิกา ทาวทีสา ยามา จ เทวา ตุสิตา จ นิรมิตา
 ปรนิมิตา เยปิ จ พรหมกายิกา
 อานนุทิตา วิปุลมกัสสุ โฆสั.
๖. เทวตาชั้นภูมมะ ชั้นมหาราชิก ชั้น
 ทาวทีสา ชั้นยามา ชั้นตุสิต ชั้นนิมมา-
 นรดี ชั้นปรนิมิตวสวัตดี และทวย-
 เทพผู้นับเนื่องในหมู่พรหม ต่างมีใจ
 ยินดี พากันเปล่งเสียงโหร้องต้อนรับ
 กีกก้อง.
๗. โอลาสิตา จ ปจวี สเทวกา
 ปุณฺณ จ โลกนุตริกา อัสวตา
 ตโม จ ติพโพ วิหโต ตทา อหุ
 ทิสฺวาน อจฺเจรกั ปาฎิหีริ.
๗. พื้นแผ่นดินพร้อมทั้งเทวโลก ไต่สว่าง
 ไสว สัตว์ที่เกิดในโลกันตริกนรกเป็น
 อันมาก ไม่มีอะไรปิดกั้นไว้ ทั้งความ
 มีคตื้อ ก็ไต่หายไปในกาลนั้น เทวคา
 มมนุษย์และสัตว์ที่เกิดในโลกันตริกนรก
 เห็นปาฎิหาริย์อันน่าอัศจรรย์ (ของ
 พระผู้มีพระภาคแล้ว ไต่ปีติและโสมนัส
 ยิ่งนัก).
๘. สเทวคณฺฐพพมนุสฺสสรกฺขเส อภา
 อุฬารา วิปฺลา อชายถ อิมสุมิ
 โลเก ปรสฺมิณฺญโจภยสุมิ
 อโธปิ^๑ อุทฺธั ติริยณฺจ วิตุถตฺ.
๘. แสงสว่างจอันโอฟารได้เกิดขึ้นแล้ว
 ในโลก พร้อมทั้งเทวคณธรรพ
 มนุษย์และราภษส แผ่ไปในโลก
 คือในโลกนี้และโลกอื่น ทั้งเบื้องต่ำ

^๑ ก. ปรสฺมิ จภเย. ^๒ ฉ. อโธ จ.

๔. สตุตฺตโม อนธิวโร วินายโก
 สตุตา อหุ เทวมนุสฺสบุชิตो
 มหानุภาโว สตปฺพณฺณลกฺขโณ
 ทสฺเสสิ อจฺเฌรํ ปาฎิหีรํ.

๑๑ สตุมี สมากเม สตุตา
 อพุกฺคฺคนฺตฺวา นเก ตเล
 สิเนรูปพฺพตํ รุมํ
 จงฺกมํ มาปยิ ชิโน.
 ทสฺสทสฺสิโลกธาตุ-
 เทวตา ชินสนฺติเก

(อเวจิมหานรก) เบื้องบน (ภวัคค-
 พรหม) และเบื้องขวาง (หมื่น
 จักรวาล).

๕. พระบรมศาสดาผู้สูงกว่าเหล่าสัตว์
 ไม่มีบุคคลใดประเสริฐยิ่งไปกว่า เป็น
 ผู้แนะนำหมู่มสัตว์ด้วยอุบายอันวิเศษ
 อันเทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว พระ-
 องค์ทรงมีอาณูภาพมาก ทรงไว้ซึ่ง
 พระบุญลักษณะ (ลักษณะอันเกิดเพราะ
 บุญ) นับด้วย ๑๐๐ ทรงแสดงพระ-
 ปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์.

ในสมาคมนั้น พระบรมศาสดาผู้ชนะ
 ข้าศึกคือกิเลสเสด็จเหาะขึ้นในนภดล
 แล้ว ทรงเนรมิตขุนเขาสิเนรุให้เป็น
 ที่เสด็จจงกรมอันนารีนรมย์. เทวดา
 ในหมื่นโลกธาตุเหล่านั้น (มาประชุม
 กัน) ในสำนักพระชินเจ้า ถวาย

๑-๑ ฉ. อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

ตถาคต นมสฺลิตฺวา

พุทฺธบุชฺชํ กรีสุ เต.

นมัสการพระตถาคตเจ้าแล้ว กระทำ

พุทฺธบูชา.

๑๐. โส ยาจิตฺ เทวเรน - จุกฺขมา
อตุถํ สเมกฺขิตฺวา ตทา นรุตฺตโม
จุกฺกมํ มาปยิ โลกนายโก
สุณฺญจิตฺ สพุพฺรตฺนนิมิตฺ.

๑๐. เมื่อเทวดาผู้ประเสริฐ (คือท้าว
สัทัมบดีพรหม) ทูลอาราธนาแล้ว
ครั้งนั้น พระบรมศาสดาผู้มีพระจักขุ
สูงสุดกว่านรชน ทรงเป็นนายกของ
โลกพระองค์นั้น ทรงพิจารณาเห็น
ประโยชน์ (แก่เทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย) จึงทรงเนรมิตที่จงกรมอัน
ล้วนแล้วด้วยรัตนะทั้งปวง ให้สำเร็จ
แล้วด้วยดี.

๑๑. อิทฺธิ จ อาเทศนาสูสาสนี
ติปาฏิหาริเย ภควา วสึ อหุ
จุกฺกมํ มาปยิ โลกนายโก
สุณฺญจิตฺ สพุพฺรตฺนนิมิตฺ.

๑๑. พระผู้มีพระภาคทรงมีความเชี่ยวชาญ
ในปาฏิหาริย์ ๓ คือ อิทฺธิปาฏิหาริย์
(ฤทธิ์เป็นอัศจรรย์) อาเทศนาปาฏิ-
หาริย์ (การรู้ใจเป็นอัศจรรย์) และ
อนุสาสนีปาฏิหาริย์ (คำสอนเป็น
อัศจรรย์) พระบรมโลกนายกทรง
เนรมิตที่จงกรมอันล้วนแล้วด้วยรัตนะ
ทั้งปวงให้สำเร็จแล้วด้วยดี.

คุณเยี่ยมศรี บุลสุข

สร้างต้นฉบับถวาย เป็นพุทฺธบูชา

๑๒. ทสสหัสสี่โลกธาตฺยา

ลีเนรุพพุตฺตเม

ถมฺเภว ทสฺเสสิ ปฏิปาฏิยา

จุงฺกเม รตนามเย.

๑๒. ณ ที่เสด็จจงดรมอันล้วนแล้ว ด้วย
รัตนะ (นั้น) พระผู้มีพระภาคทรง
(เนรมิต) แสดงขุนเขาลีเนรุอันสูงสุด
ในหมื่นโลกธาตุ ให้เป็นตุงเส้า(ตั้ง)
เรียงราย.

๑๓. ทสสหัสสี่^๑ อติกกุมม

จุงฺกมฺ มาปยฺ ชีโน

สพฺพโสณฺมยา^๒ ปสฺเส

จุงฺกเม รตนามเย.

๑๓. พระชินเจ้า ทรงเนรมิตที่จงดรมให้
(ปลายสุดที่จงดรมทั้งสองด้าน) เลย
ขอบปากจักรวาลหมื่นหนึ่ง (และ)
ณ ที่เสด็จจงดรมอันสำเร็จด้วยรัตนะ
(นั้น) ในด้านข้าง (ทั้งสอง) ได้มี
พื้นสำเร็จแล้วด้วยทองล้วน.

๑๔. ตฺลาสงฺฆาฏานฺวคฺคา^๓

โสวณฺณผลกตฺถกา^๔

เวทิกา สพฺพโสวณฺณา

นุกโต ปสฺเสสุ นิมมิตา.

๑๔. ทรงเนรมิตพระแท่นที่ประทับ มีสีทอง
ล้วน ปลูกด้วยแผ่นกระดาษสีทอง
เข้ากันกับไม้รอดทั้งคู่ ที่ด้านข้างทั้ง-
สอง.

^๑ ก. ทสสหัสสี่.

^๒ ก. สพฺพโสวณฺมยา.

^๓ ฉ. อี. ตฺลาสงฺฆาฏานฺวคฺคา.

^๔ ก. โสวณฺณผลกตฺถกา.

๑๕. มณีมุตตาวาลูกากิณณา
 นิรมิต รตนามโย
 โสภาเสติ ทิส่า สพพา
 สตรสีว อุกคโต.

๑๖. ตสัม จงกมเน อีโร
 ทวตตีสวรลกขโย
 วิโรจมาโน สมพุทโธ
 จงกเม^๑ จงกมี ชิโน.

๑๗. ทิพพ์ มนุทารวิ ปุปฺผ
 ปทุมํ ปาริชตฺตกั
 จงกมเน โอกิรนฺติ
 สพุเพ เทวา สมากตา.

๑๘. ปสฺสนฺติ ตํ เทวสงฺฆา
 ทสฺสทสฺสี ปโมทิตา
 นมสฺสมานา นิปตฺนฺติ
 ตญฺจทญฺจา ปโมทิตา.

๑๕. พระแทนที่ประทับซึ่งเคลื่อนกล่น ค้วย
 ทรายแก้วมณี และทรายแก้วมุกดา
 (และ) ที่จงกรมอันล้วนแล้วค้วยรัตนะ
 ที่ทรงเนรมิตแล้ว(นั้น) สว่างไสวไป
 ทั่วทุกทิศ ดูกวองอาทิตย์อุทัยขึ้นฉนั้น.

๑๖. พระชินสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนักปราชญ์ มี
 พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ
 ทรงเปล่งรัศมีรุ่งโรจน์ เสด็จจงกรม
 อยู่ ณ ที่จงกรมนั้น.

๑๗. เทวดาท้งปวงมาประชุมกันแล้ว ต่าง
 ก็ไปรยปรายดอกมณฑารพ ดอกบัว-
 หลวง ดอกปาริชาติอันเป็นทิพย์ลง ณ
 ที่จงกรม.

๑๘. หมู่เทวดา ในหมื่นจักรวาลเห็นดังนั้น
 ต่างเบิกบานยินดี ราเริง บันเทิงใจ
 (พร้อมกับเหล่าเทวดา ชั้นดาวดึงส์)
 ประชุมกันนมัสการอยู่.

^๑ โป. อธิฐยา.

๑๘. ทาวทีสา จ ยามา จ
 ตุสิตา จาปี เทวตา
 นิมมานรติโน เทวา
 เย เทวา วสวัตติโน
 อุกกุคจิตตา สุมนา
 ปัสสันติ โลกนายก.

๒๐. สเทวคณฺฐพฺพมนุสฺสรกฺขสา
 นาคา สุปฺภยา อถวาปี กิณฺนรา
 ปัสสันติ ตํ โลกहितานุกมฺปกํ
 นภเว อจฺจุคฺคตจฺนทมนฺพลํ.

๒๑. อามสฺสรา สุกฺกิณฺหา
 เวหฺปฺผลา อกนิฏฺจา จ เทวตา
 สฺสฺหุทฺสฺสกฺวตฺถวสนา
 ติฏฺจฺนติ ปณฺชลฺลิกตา.

๑๘. เหลาเทวดาชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา
 ชั้นดุสิต เหลาเทวดาชั้นนิมมานรดี
 และเหลาเทวดา ชั้นปรินิมิตวสวัตติ
 ต่างมีจิตโสมนัสยินดี เฝ้าแลดูสมเด็จพระ
 พระบรมโลกนายก.

๒๐. พวกนาค ครุฑ หรือแมกนินร พรอม-
 ควยเทวดา คนธรรพ์ มนุษย์ และ
 รากษส ต่างก็เฝ้าดูพระองค์ผู้ทรง
 เอ็นดู หวังประโยชน์แก่อุกลแก่โลก
 คึงดวงจันทร์ เพ็ญทรงกลดสูงยิ่งอยู่ใน
 นภากาศฉะนั้น.

๒๑. เหลาเทพยดาชั้นอามัสสรพรหม สุก-
 กิณพรหม เวหฺปผลพรหมและอกนิฏฐ-
 พรหม ต่างนงนุชผาขาวล้วนสะอาด
 หมคจคยึนประคองอัญชลีอยู่.

๒๒. มุญจุนฺติ ปุပ္ผํ ปน ปญจวณฺณิกํ
 มนุทาวรวิ^๑ จนุทนจฺญณฺมิสฺสํ^๒
 ภเมนฺติ เจลานิ จ อมฺพเร ตทา
 อโห ชิโน โลกहितานุกมฺปก.

๒๒. ครั่งนั้น เทวดาเหล่านั้น ต่างก็ไปรย
 คอกมณฑารพ ๕ สี อันเจือด้วยจุน
 แห่งจันท์ (กระแจะจันท์) และ
 พากันโบกผ้าอยู่ในกลางหาว (เปล่ง
 เสียงสรรเสริญว่า) โอ พระชินเจ้า
 ผู้ทรงเอ็นดูหวังประโยชน์แก่อุลแก-
 โลก.

๒๓. ทฺวิ สฺตถา จ เกตุ จ
 ฐไซ ยูโป จ ปาณินิ
 ปรายโน ปติฏฺฐา จ
 ทิปโป จ ทฺวิปทุตฺตโม^๓

๒๓. พระองค์ทรงเป็นพระบรมครู เป็นผู้
 สูงสุดกว่าสัตว์ทิวิบาททั้งหลาย เป็น
 กุจรง (ธงที่ควรเคารพ) เป็นกุจ
 ธงชัย (ธงพระอินทร์) เป็นกุจหลักชัย
 เป็นที่พึ่ง เป็นที่พำนักอาศัย และเป็น
 กุจดวงประทีปของสัตว์ทั้งหลาย.

๒๔. ทสฺสทสฺสีโลกธาตุยา
 เทวตาโย มหิตฺธิกา
 ปรีวาเรตุวา นมสฺสนฺติ
 ตฺมุจฺหฺฐา ปโมทิตา.

๒๔. เหล่าเทวดาผู้มีฤทธิ์มากในหมื่นโลก-
 ธาตุ ต่างก็ยินดี ราเริง เบิกบานใจ
 แวดล้อมนมัสการอยู่.

^๑ อี. มนุทาวร.

^๒ ฉ. อี. ...มิสฺสิตํ อโโต ปรั อธิสเมว.

^๓ ก. ทิปทุตฺตโม.

๒๕. เทวดา เทวกณญา จ
 ปสนุนา ตุมฺภมาสนา
 ปญฺจวณฺณิกปุปฺเปเห
 ปุชฺชนฺติ นราสกฺ.
๒๕. เหล่าเทวดาและเทพกัญญา ต่างก็
 เลื่อมใส มีใจยินดีบูชาพระนราสภ-
 เจาควยดอกไม้ ๕ สี.
๒๖. ปสฺสนฺติ ตํ เทวสงฺฆา
 ปสนุนา ตุมฺภมาสนา
 ปญฺจวณฺณิกปุปฺเปเห
 ปุชฺชนฺติ นราสกฺ.
๒๖. หมู่เทวดาเห็นพระพุทธองค์ ต่างก็
 เลื่อมใส มีใจยินดี พากันบูชาสมเด็จ
 พระนราสภเจาควยดอกไม้ ๕ สี
 (ต่างเปล่งวาจาว่า).
๒๗. อโห อจฺฉริยํ โลก
 อพฺภุตํ โลมหํสนํ
 น เมทิสํ ภูตปุพฺพํ
 อจฺเจรํ โลมหํสนํ.
๒๗. โอความอัศจรรย์อันน่าขนลุกไม่เคยมี
 แลไว้ในโลก ความอัศจรรย์อันน่าขนลุก
 ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนเช่นนี้ (ข้าพเจ้า
 ใดเห็นแล้ว).
๒๘. สกสฺกมฺหิ ภวเน
 นิสิตฺตฺวาน เทวดา
 หสนฺติ ตา มหาหสิตํ
 ทิสฺวานจฺเจรกํ นภ.
๒๘. เทวดาเหล่านั้น สถิตอยู่ในภพของ
 ตน ๆ ครั้นใดเห็นความอัศจรรย์ใน
 ท้องฟ้า ต่างพากันร้องอย่างใหญ่
 หลวง.

^๑ พระนราสภเจ้า หมายถึง พระพุทธเจ้า.

๒๙. อากาศภูษา จ ภูมภูษา
 คิลปนถนิวาสิโน^๑
 กตณชลี นมสฺสนฺติ
 ตุฏฐภูษา ปโมทิตา.

๒๙. เหล่าเทวดาที่สถิตอยู่ในอากาศ ที่
 สถิตอยู่บนพื้นดิน และทั้งที่สถิตอยู่บน
 ยอดหญ้า และตามหนทางต่างยินดี
 ร่าเริง เบิกบานใจ พากันประนม
 อัญชลีนมัสการอยู่.

๓๐. เยปิ ที่มายุกา นาคา
 ปุณฺณวโนโต มหิตฺธิกา
 ปโมทิตา นมสฺสนฺติ
 ปุชฺชนฺติ นรุตฺตมฺ.

๓๐. แม่นาคที่มีอายุยืน มีบุญ มีฤทธิ์
 มาก ต่างก็เบิกบานใจ ถวาย
 นมัสการ บูชาพระบรมศาสดาผู้สูงสุด
 กวามรชน.

๓๑. สงฺคีติโย ปวตฺเตนฺติ
 อมฺพเร อนิลนฺชเส
 จมฺมนทฺธานิ วาเทนฺติ
 ที่สุวานจฺเจรํ นเภ.

๓๑. เหล่าเทวดา ครั้นได้เห็นอัศจรรย์ใน
 ทองฟ้า ต่างพากัน(พ้องและ)ขับร้อง
 เพลงขับ และพากันตีกลองหนังใน
 หวงนภากาศ(บูชาพระตถาคตเจ้า).

๓๒. สงฺขา จ ปณฺวา เจว
 อโถปิ เทณฺธิมา^๒ พุ
 อนฺตลิกฺขสฺมี วชฺชนฺติ^๓
 ที่สุวานจฺเจรํ นเภ.

๓๒. เหล่าเทวดา ครั้นได้เห็นอัศจรรย์
 ในทองฟ้า ต่างพากันประโคมสังข์
 บัณเฑาะว์ รวมทั้งมโหระทึกเป็นอัน
 มากในอากาศ เปล่งเสียงสรรเสริญ
 วา.

^๑ ก. คิลปนถนิวาสิโน. ^๒ ก. เทณฺธิมา.

^๓ ก. วชฺชนฺติ.

๓๓. อพุทโธ วัต โน อชช
 อุปฺปชฺชี่ โลมหัสโน
 ฐวมตฺถลิตฺธิ ลภาม
 ขโณ โน ปฏิปาติโต.

๓๔. "พุทโธ"ติ เตสํ สุตฺวาน
 ปีติ อุปฺปชฺชี่ ตาวเท
 "พุทโธ พุทโธ"ติ กถยนฺตา
 ติญฺจนฺติ ปญฺชลীগฺตา.

๓๕. หิงฺการา^๑ สาธฺการา จ
 อุกฺกุฏฺฐิ สมนฺหัสน^๒
 ปชา จ วิวิธา คคเน
 วตฺตนฺติ^๓ ปญฺชลীগฺตา.

๓๓. พระบรมศาสดา (พระองค์นี้) ทรง
 เป็นบุคคลอัศจรรย์จริงหนอ ทรงทำ
 ให้เกิดโลมชาติชูชัน พระองค์เสด็จ
 อุบัติแล้วในวันนี้ พวกเราก็คงได้ความ
 สำเร็จประโยชน์แน่แท้ ขณะ (คือ
 โอกาสบรรลุพระนิพพาน) ได้มาถึง
 เฉพาะหน้าเราทั้งหลายแล้ว.

๓๔. เพราะได้สดับคำว่า "พุทโธ" เทวดา
 เหลานั้น จึงเกิดปีติขึ้นทันที พวกเขายืน
 ประนมอัญชลี กล่าวว่า "พุทโธ
 พุทโธ."

๓๕. เสียงกระหึ่ม เสียงสาธการ เสียง-
 ไหร้อง และเสียงบันลือเป็นไปอยู่
 หมูสั่ว (คือเหล่าเทวดา) หลาย
 ประเภทต่างประนมอัญชลีล้วนเวียนอยู่
 ในทองฟ้า.

^๑ ก. หิงการํ สาธการญจ, อ. หิงการํ.

^๒ ก. สมนฺนาทนํ, อ. สมนฺปสาทนํ.

^๓ ฉ. วตฺเตนฺติ.

๓๖. คายนุติ เสเฟนุติ จ วาทยนุติ จ
 ภูษานิ โปถนุติ^๑ จ นจุลยนุติ จ
 มุณฺจนุติ ปุပ္ผิ ปน ปณฺจวณฺณิกิ
 มนทารวิ จนุทนจุณฺณมิสฺสลิติ.

๓๖. เทวคาเหล่านั้น ต่างพากันขับร้อง
 แสดงความยินดี ประโคมดนตรีทั้ง
 พรบมือ ฟ้อนรำ และโปรยปรายดอก
 มณฑารพ ๕ สี^๑ อันเจือด้วยจุกแหง
 จันท์ (พากันเปล่งเสียงสรรเสริญ
 วา).

๓๗. ยถา ตูยหิ มหาวีระ
 ปาเทสุ จกุกลกฺขณิ
 ธชวชิรปฏากา^๒
 วทฺธมมานงฺกุสาจิติ^๓.

๓๗. ขาแต่พระมหาวีระ พระจักรลักษณะ
 ที่ฝ่าพระบาททั้งสองของพระองค์ อัน
 หอมลอมเรียงรายด้วยรูปธงชัย รูป
 ดวงแก้ววิเชียร รูปธงแผ่นผ้า รูป
 สี่งวาลย์ และรูปขอ (ยอมงดงามยิ่ง)
 ด้วยประการใด.

๓๘. รูเป สีเล สมาริหมิ
 ปณฺณาย จ อสํทิสฺโส
 วิมุตฺตียา อสมสโม
 ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตเน.

๓๘. พระองค์ทรงเป็นบุคคลเสมอด้วยพระ
 พุทธเจ้าทั้งหลาย(ในอดีต)ที่หาบุคคล
 เสมอมิได้ หาบุคคลคล้ายคลึงมิได้
 ในพระรูป สีล สมภาิ ปัญญา วิมุติ
 และในการประกาศพระธรรมจักร.

^๑ ก. ภูษานิปุโผถนุติ.

^๒ ก. ธชั วชิรปฏากั. ^๓ ก. ...กุสาปิติ.

^๑ ๕ สี คือ เขียว เหลือง แดง ขาว และ
 ชมพูอ่อน.

๓๙. ทสฺนาคพลฺ์ กาเย
 คุยฺหํ ปากติกฺ์ พลฺ์
 อธิธิพเลน อสโม
 ฌมฺมจกฺกปฺปวตฺตเน.

๔๐. เอวํ สพฺพคุณฺเฑตฺ
 สพฺพงฺกสมฺปาคตฺ
 มหามุณี การุณิกํ
 โลกนาถํ นมสฺสถ.

๔๑. อภิวาทนํ โถมนนฺจ
 วนฺทนฺจ ปลฺ์สนํ
 นมสฺสนนฺจ ปุชฺชนฺจ
 สพฺพํ อรหตี ติวํ.

๓๙. กำลังข้าง (ฉัททันต์) ๑๐ เชือก
 เทากับ พระกำลังกายตามปรกติของ
 พระองค์ พระองค์หาผู้เสมอมิไคด้วย
 กำลังแห่งพระอิทธิฤทธิ์ ในการประ-
 กาศพระธรรมจักร.

๔๐. ท่านทั้งหลายจงนมัสการพระพุทธรองค์
 ผู้ทรงประกอบถวายพระคุณ(สมบัติ)ทุก
 อย่าง ทรงประกอบถวายพระองค์คุณ
 (หรือ คุณของพระพุทธเจ้า) ทั้งมวล
 ทรงเป็นพระมหามุณี มีพระกรุณาคุณ
 ทรงเป็นนาถะ(ที่พึ่ง)ของโลก ด้วย
 ประการฉะนี้เถิด.

๔๑. พระองค์สมควรแก่การกราบ การ-
 ไหว การนอบนอมบูชา และการยก-
 ย่องสรรเสริญทุกอย่าง.

๔๒. เย เกจิ โลเก วนฺทเนชฺยา
 วนฺทนี อรหฺนฺตี เย
 สพฺพเสฏฺโฐ มหาวีร
 สตีโส เต น วิชฺชตี.

๔๒. ข้าแต่พระมหาวีระเจ้า ชนเหล่าใด
 เหล่าหนึ่งอันบุคคลจะพึงไหว้ (หรือ)
 ชนเหล่าใด สมควรจะไหว้ใดใน
 โลก พระองค์เป็นผู้ประเสริฐสุดกว่า
 ชนเหล่านั้นทั้งหมด บุคคลผู้เชื่อกับ
 พระองค์ ย่อมไม่มี.

๔๓. สารีปุตฺโต มหาปณฺโณ
 สสมาธิชฺฌานโกวิท
 กิชฺฌกุญฺเฏ จิตฺตเยว
 ปสฺสตี โลกนายกั.

๔๓. พระสารีบุตรผู้มีปัญญามากเป็นผู้ฉลาด
 เข้าสมาธิและฌาน สติตถ เขาภิชฌ
 ใดเห็นสมเด็จพระบรมโลกนายก.

๔๔. สุกฺกุลฺลํ สาลราชิว
 จนฺทว คคเน ยถา
 มชฺฌนฺตีเกว^๑ สุริยั
 โอโลเกสิ นราสภั.

๔๔. พระสารีบุตรมองดูพระนราสภเจ้า
 (งาม) เหมือนต้นรังใหญ่ มีดอกบาน
 สะพรั่งเหมือนดวงจันทร์เพ็ญในท้องฟ้า
 เหมือนดวงอาทิตย์ในเวลาเที่ยงวัน.

^๑ ฉ. มชฺฌนฺตีเกว.

๔๕. ชลนคฺ์ ทีปรุกขั้ว
 ทรุณสุริยั้ว อุกุคคฺ์
 พุยามปฺปภาณุรณฺชิตฺ์
 ธีรํ ปสฺสตี โลกนายกั.

๔๖. ปณฺจนุณิ ภิกฺขุสฺถานิ
 กตฺถิกิจฺจาน ตาทีนั
 ชีณาสวานั วิมลानั
 ขณฺเณ สนนึปาตยิ.

๔๗. โลกปฺปสาหนั นาม
 ปาฎิทีรึ นิตฺสฺสยิ
 อเมหฺปิ ตคฺคฺถ กนฺคฺวาน
 วนฺทิสฺสาม มยั ชินั.

๔๘. เอถ สฺพเพ คมิสฺสาม
 ปุจฺฉิสฺสาม มยั ชินั
 กงฺขั วิโนทยิสฺสาม
 ปสฺสิตฺวา โลกนายกั.

๔๕. เห็นพระบรมโลกนายกผู้เป็นนักปราชญ์
 ทรงสว่างไสวด้วยพระรัศมีมีปริมณฑล
 วาหนึ่งโชติช่วงอยู่ เหมือนต้นไม้
 ประดับประทีป เหมือนดวงอาทิตย์
 ทอแสงอ่อน ๆ แรกอุทัย ฉะนั้น.

๔๖. พระสารีบุตรได้อาราธนาภิกษุชีณาสพ
 ๕๐๐ รูป ผู้เสร็จกิจแล้ว ทรงตาทีคุณ
 ผู้ปราศจากมลทิน ให้มาประชุมใน
 ถานที่. (กล่าววว่า)

๔๗. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงพระ-
 ปาฏิหาริย์ อันจะยังชาวโลกให้
 เลื่อมใสแก่เราทั้งหลาย ก็จักไป
 ถวายบังคมสมเด็จพระชินเจ้า.

๔๘. มาเถิด พวกเราทั้งหมดจักไปทูลถาม
 พระชินเจ้า จักไปเฝ้าพระผู้โลก
 นายก ขอให้พระองค์ทรงบรรเทา
 ความสงสัย.

๔๘. "สาธุ!!"ติ เต ปฏิสสุตฺวา
 นิปกานํ สํวตฺนุทฺริยา
 ปตฺตจิวรมาทาย
 ทรมานา อูปากมู.

๔๘. ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้มีปัญญา สรรวม
 อินทรีย์ รับว่า สาธุ แล้ว ต่างก็ถือ
 บาตรและจีวร พากันรีบร้อนเข้าไป
 หา (พระเถระ).

๕๐. ชีณาสเวหิ วิมเลหิ
 ทนฺเตหิ อุตฺตเม ทเม
 สารีปุตฺโต มหาปญฺโญ
 อิทฺธิยา อูปสงฺกมิ.

๕๐. พระสารีบุตรผู้มีปัญญามาก พร้อมด้วย
 พระชีณาสพผู้ปราศจากมลทิน ผู้ฝึกตน
 แล้ว เพราะ (บรรลุ) การฝึกขั้นสูงสุด
 คือ (พระอรหันต์) เข้าเฝ้าแล้วด้วยฤทธิ์.

๕๑. เตหิ ภิกฺขุหิ ปรีวฺโต
 สารีปุตฺโต มหาคณฺธี
 ลพฺนฺโต เทโวว คคเน
 อิทฺธิยา อูปสงฺกมิ.

๕๑. พระสารีบุตรเป็นเจ้าคณะใหญ่ อัน
 ภิกษุเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว งามเด่นอยู่
 ดุจเทวดาเข้าเฝ้า (พระผู้มีพระภาค)
 บนฟ้าด้วยฤทธิ์.

๕๒. อุกฺกาสิตถจฺจ ชิปิตํ
 อชฺฌเปกฺขียํ^๑ สุปฺพตา
 สคารวา สบฺปติสฺสา
 สมฺพุทฺธํ อูปสงฺกมู.

๕๒. ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้มีวัตรอันงาม มี
 ความเคารพยำเกรงเจียมเสียม (ไม)
 ไอและงาม พากันเข้าไปเฝ้าสมเด็จพระ
 พระสัมพุทธเจ้า.

^๑ ก. อชฺฌเปกฺขิตฺวาน.

๕๓. อุปสงฺกมิตฺวา ปสฺสฺนฺติ
 สยมฺภู โลกนํายกั
 นเภ อจฺจุคฺคตํ วัรี
 จนฺทว คคเน ยถา.

๕๔. ชลนฺตํ ทีปรุกฺขว
 วิชฺชว^๑ คคเน ยถา
 มชฺฌนฺติเกว สุริยั
 ปสฺสฺนฺติ โลกนํายกั.

๕๕. ปณฺจภิกฺขุสฺตา สพฺเพ
 ปสฺสฺนฺติ โลกนํายกั
 รหฺมึว วิปฺปสฺนั
 สฺมุลล์ ปทุมํ ยถา.

๕๖. อณฺชลี ปคฺคเหตุวาน
 ตุมฺภุจฺจ ปโมทิตา
 นมฺสฺสํมานา นิปตฺนฺติ
 สฺตฺถุโน จกฺกฺกลฺกฺชณฺเ.

๕๓. ครั้นเข้าเฝ้าแล้วได้แลเห็นพระสยัมภู
 เจา ผู้ทรงเป็นนายกของโลก ทรงมี
 (ลักษณะ) ความกลาหาญ เคนอยู่ใน
 ฌานภาส เหมือนดวงจันทร์ในท้องฟ้า.

๕๔. ภิกษุเหล่านั้นได้เห็นพระบรมโลกนายก
 กำลังทรงแผ่พระรัศมีโชติช่วงอยู่ คุจ
 ติไม่ประทับควงดวงประทีป คุจ
 สายฟ้าในกลางหาว คุจดวงอาทิตย์
 ในเวลาเที่ยงวัน.

๕๕. ภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปได้เห็นพระบรมโลก
 นายก(งคงาม) ตั้งห้วงน้ำใสสะอาด
 (และ) คุจดอกบัวบานสะพรั่ง ฉะนั้น.

๕๖. ตางยินดี ราเริงบันเทิงใจ ประนม
 อัญชลี ามอบกราบนมัสการแทบพระ-
 บาท ซึ่งประทับพระจักรลักษณะของ
 พระบรมศาสดา.

^๑ ก. วิชชว.

๕๑. สารีปุตโต มหาปณฺโณ
 โกรณฺทสมสาทิโส
 สมาริชฺฌานกุสโล
 วนฺทเต โลกนายก.

๕๑. พระสารีบุตรผู้มีปัญญามาก มีวรรณะ
 เสมอเหมือนกับดอกหงอนไก่ ฉลาด
 เข้าสมาธิและฌาน ถวายบังคมพระ-
 บรมโลกนายก.

๕๘. กชฺชิโต^๑ กาลเมโฆ
 นีลุปฺปลสมสาทิโส
 อิทฺธิพลเน อสโม
 โมคฺคคฺคฺลาโน มหิตฺธิโก.

๕๘. พระโมคคัลลานะผู้มีฤทธิ์มาก ไม่มี
 ใครเสมอดวยกำลังฤทธิ์ มีวรรณะ
 เสมอเหมือนกับดอกอุบลเขียว ได้
 คำรณมา (ด้วยวิสัยแห่งฤทธิ์) เหมือน
 เมฆ ในฤดูฝนคำรณอยู่ ฉะนั้น.

๕๙. มหากสฺสโปปิ จ เถโร^๒
 อุตฺตตฺตกนฺกสนฺนิโก^๓
 ฐตฺตคฺคณฺเ อคฺคณิกฺขิตฺโต
 โณมิโต สฺตถฺ วณฺณิโต.

๕๙. และแม่พระมหากัสสปเถระ ผู้งดงาม
 กลายทองคำที่หลอมกว้าง ซึ่งเทวดา
 และมนุษย์เป็นต้นชมเชยแล้ว อันพระ
 บรมศาสดาทรงยกย่องแล้ว (และ)
 ตั้งไว้ว่าเป็นเลิศในฐตงคคฺคณ (ก็มา
 ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค).

^๑ ฉ. กชฺชิตา.

^๒ ก. มหากสฺสปตฺเถโรปิ.

^๓ ก. อุตฺต...

๖๐. ทิพพจกขุน โย อุกุโค
 อนุรุทโธ มหาถณิ
 ฌาติเสฏโฐ ภควโต
 อวิทูเรว ทิฏฐติ.

๖๑. อาปตฺตือนาปตฺตียา
 สํเตกัจฉาย โภวิโท
 วินเย อคฺคณิกฺขิตฺโต
 อูปาลี สตฺถุณฺณโต.

๖๒. สุขุมนิปฺพลตฺถวิวิทฺโธ
 กถิกานํ ปวโร ฌณิ
 อิลิ มนฺตานิชา ปฺตฺโต
 ปุณฺณโณ นามาติ วิสฺสุโต.

๖๓. เอเตสํ จิตฺตมณฺเฑาย
 โอบมฺมกุสโล มฺหิ
 กงฺขจฺเจโท มหาวีโร
 กเถสิ อตฺตโน ฌณิ.

๖๐. พระอนุรุทธะ ผู้เลิศกว่าบรรดาภิกษุ
 ทั้งหลายผู้ได้ทิพยจักขุ เป็นเจ้าคณะ
 ใหญ่ เป็นพระญาติที่ประเสริฐของ
 พระผู้มีพระภาคยี่นอยู่ไม่ไกลนัก.

๖๑. พระอุบาลี ผู้ฉลาดในอาบัติ อนาบัติ
 (ไม่เป็นอาบัติ) สเทกัจฉา (อาบัติที่
 ทำคืนได้) และอเทกัจฉา (อาบัติที่ทำ
 คืนไม่ได้) ผู้ซึ่งพระบรมศาสดาทรง
 สรรเสริญแล้ว ทรงตั้งไว้แล้วว่าเป็น
 เลิศในฝ่ายพระวินัยปิฎก.

๖๒. พระเถระผู้ปรากฏชื่อว่าบุณฺณมนฺตานี-
 บุตรผู้แทงตลอดอรรถอันสุขุมละเอียด
 ประเสริฐกว่าพระธรรมกถึกทั้งหลาย
 ผู้แสวงหากุศลธรรมพร้อมด้วยหมู่มสงฆ์
 (ยี่นอยู่ ณ ที่ไม่ไกลนัก).

๖๓. พระมหาวีระเจ้าผู้ทรงเป็นนักปราชญ์
 ฉลาดในอุปมาตรงทราบ (วาร) จิต
 ของท่านเหล่านั้นแล้ว จะทรงตัดความ
 สงสัย จึงตรัสพระคุณของพระองค์ว่า

๖๔. จตุตทาโร เต อสงฺเขยฺยา
 โภฏี เยสํ น นายติ
 สตฺตกาโย จ อากาโส
 จกฺกวาฬํ อนนฺตกา
 พุทฺธณฺณํ อปฺปเมยฺยํ
 น สกฺกา เอเต วิชานิตฺตุ.

๖๔. สิ่งซึ่งไม่ปรากฏเบื้องต้น หรือเบื้อง
 ปลายที่บุคคลนับไม่ไคมี ๔ อย่าง
 เหล่านี้คือ หมูสัตัวอันประมาธมิได้ ๑
 อากาศอันหาที่สุดมิได้ ๑ จักรวาลอัน
 หาที่สุดมิได้ ๑ พระพุทฺธญาณอันหา
 ประมาธมิได้ ๑ เพราะสิ่งเหล่านี้
 ไคร ๆ ไม่อาจรู้แจ้งได้.

๖๕. กิเมตํ อจฺจริยํ โลเก
 ยํ เม อิทฺธิวิภูพฺพนํ
 อญฺเณ พหุ อจฺจริยา
 อพฺภุตา โลมหัสสนา.

๖๕. การที่เราตถาคตแสดงอิทธิฤทธิ์ครั้งนี้
 จะน่าอัศจรรย์อะไรในโลกเล่าเพราะ
 อิทธิฤทธิ์ที่น่าอัศจรรย์ที่ทำให้เกิดขนลุก
 อันไม่เคยเกิด เกิดขึ้นแล้ว อย่างอื่น
 ยังมีอีกมากมาย.

๖๖. ยทาหํ ตฺลิตฺเต กาเย
 สนฺตฺลิตฺโต นามหํ ตทา
 ทสฺสทสฺสี สฺมาคฺคฺม
 ยาจนฺติ อญฺชฺลิตฺติ มม.

๖๖. คือเมื่อครั้งเราตถาคต เกิดในหมู
 เทวดาชั้นตฺลิตนั้น เราตถาคตได้
 ชื่อว่า ท้าวสั่นตฺลิต เทวดาใน
 หมั้นจักรวาล มาประชุมกันแล้ว
 ประนมอัญชลีอาราธนาเราตถาคตว่า

๖๗. กาโลย^๑ เต มหาวีร

อุบุปชช มาตุกัจฉิย^๒
สเทวกั ทารยนุโต
พชฌสุสุ อมตัม ปท^๓.

๖๘. ทูลิตา กายา จวิตวาน

ยทา โอกุกมิ กัจฉิย^๒
ทสสทสสิโลกธาตุ
กมปิตุถ^๒ ธรณี ตทา.

๖๙. ยทาหิ มาตุกัจฉิโต

สมปชาโนว นิกขมี
สาธุกาโร ปวตฺตุนติ
ทสสทสสิ ปกมฺปถ.

๗๐. โอกุกนฺติ เม สโม นตฺถิ

ชาติโต อภินิกฺขเม
สมโพธิยิ อหิ เสฏฺโฐ
ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตเน.

๖๗. ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า บัดนี้เป็นเวลา

สมควรของพระองค์แล้ว ขอพระองค์
จงเสด็จอุบัติในพระกรรมพระมารดา
ตรัสรู้ทางอมตะ ทรงยังโลกพร้อมทั้ง
เทวโลกให้ขามพณเกิด.

๖๘. เมื่อครั้งเราตกจากหมูเทวดา

ชั้นดุสิต กวลงแล้วในพระกรรมนั้น
แผ่นดินทั้งหมื่นโลกธาตุไหวแล้ว.

๖๙. เมื่อครั้งเราตก ทั้งที่มี (สติ)

สัมปชัญญะ ประสูติจากพระกรรม
มารดานั้น เทวดาทั้งหลาย แซ่ช่อง
สาธุกาโร หมื่นโลกธาตุไหวแล้ว.

๗๐. ในคราวกวลงสู่พระกรรม (ทรงถือ

ปฏิสนธิ) ในคราวประสูติจาก
พระกรรมมารดา บุคคลผู้เสมอ
เหมือนเราหาไม่มี ในการตรัสรู้ การ

^๑ ฉ. กาโล โข.

^๒ ก. กมฺปติ.

ประกาศพระธรรมจักร เราตถาคต
เป็นผู้ประเสริฐสุด.

๗๑. อโห อจฺฉริยํ โลกเก
พุทฺธานํ คุณฺมหนุตฺตา
ทสฺสทสฺสีโลกธาตฺถ
ฉปฺปการํ ปกมฺปถ
โอภาโส จ มหา อาสิ
อจฺฉเร โลมทํสนฺนิ.

๗๑. (เหล่าเทวดาพากันกล่าวว่า) โอ
ความอัศจรรย์มีขึ้นแล้วในโลก พระ-
พุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงมีพระคุณอัน
ยิ่งใหญ่จริงหนอ หมั่นโลกธาตุได้
หวนไหวถึง ๖ ประการ^๑ แสงสว่างจา
ก็ไ้มีขึ้นแล้ว ความมหัศจรรย์นา
ชนลูกก็ไ้มีแล้ว.

-
- ^๑ โลกธาตุ ด้านทิศตะวันออกสูงขึ้น
ด้านตะวันตกต่ำลง
โลกธาตุ ด้านทิศตะวันตกสูงขึ้น
ด้านตะวันออกต่ำลง
โลกธาตุ ด้านทิศเหนือสูงขึ้น
ด้านทิศใต้ต่ำลง
โลกธาตุ ด้านทิศใต้สูงขึ้น
ด้านทิศเหนือต่ำลง
กลางโลกธาตุสูงขึ้น
รอบ ๆ โลกธาตุต่ำลง
รอบ ๆ โลกธาตุสูงขึ้น
กลางโลกธาตุต่ำลง.

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ทรงสร้างต้นฉบับถวาย เป็นพุทธบูชา

๗๒. ภควา จ ตมฺหิ สมเย
 โลกเชฏฺโฆ นราสโม
 สเทวกํ ทสฺสยฺนุโต
 อิทฺธิยา จงฺกมฺหิ ชิโน.

๗๓. จงฺกเม จงฺกมฺนุโต
 กเถสิ โลกนายโก
 อนฺตราน นิวตฺเตติ
 จตฺตฺเถ จงฺกเม ยถา.

๗๔. สารีปฺตฺโต มหาปญฺโฆ
 สมาริซฺฌานโกวิโท
 ปญฺญาย ปารมิปฺตฺโต
 ปุจฺฉติ โลกนายกํ.

๗๒. ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรง
 ชำนาญวิชาคือกิเลส เป็นพระโลก-
 เชษฐ ประเสริฐกว่านรชน เมื่อจะ
 ทรงแสดงพระปาฏิหาริย์แก่โลกพร้อม
 ทั้งเทวโลก เสด็จจงดกรมแล้วทวย
 พระอิทธิฤทธิ์.

๗๓. พระบรมโลกนายกเสด็จจงดกรมอยู่ ณ
 ที่จงดกรม (อันมีประมาณหมื่นโยชน์)
 ตรัสธรรมกถาไปทวย (โดยไม่ต้อง)
 เสด็จกลับมาระหว่างทางเป็นเสมือน
 เสด็จจงดกรมอยู่ ณ ที่จงดกรมประมาณ
 ๔ คอก.

๗๔. พระสารีบุตร ผู้มีปัญญามาก ฉลาดใน
 การเขาสมาธิและฌาน ถึงแล้วซึ่ง
 ความเป็นผู้มีปัญญาบารมี ทูลถาม
 พระบรมโลกนายกว่า.

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัฒณวดี
 ทรงสร้างต้นฉบับถวายเป็นพุทธบูชา

๑๕. กิติโส เต มหาวีร
 อภินิหารโ นรุตตม
 กมุทิกาลาเล ตยา วีร
 ปตฤติตา โภธิมุตตมา.

๑๕. ขาแต่พระมหาวีระเจ้า ผู้สูงสุดกว่า
 นรชน พระองค์ทรงมีพระอภินิหาร
 เช่นไร ขาแต่พระองค์ผู้ทรงมีความ
 แกล้วกล้า พระองค์ทรงปรารณา
 พระโพธิญาณอันสูงสุดในกาลไร.

๑๖. ทานํ สีสัญจ เนกขมมัม
 ปญญาวีริยัญจ กิติสั
 ขนุตัสจจมธัญจัน
 เมตตุเปกขา จ กิติสา.

๑๖. ทานบารมี คีตบารมี เนกขัมบารมี
 ปัญญาบารมีและวีริยะบารมีเป็นเช่นไร
 ขันติบารมี สัจบารมี อธิฐานบารมี
 เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมีเป็น
 เช่นไร.

๑๗. ทส ปารมี มหาวีร^๑
 กิติสา โลกนายก
 กถั อูปปารมี ปุณณา
 ปรมตฺถปารมี กถั.

๑๗. ขาแต่พระมหาวีระเจ้าผู้เป็นนายกแห่ง
 โลก พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐
 ไวเช่นไร ทรงบำเพ็ญอุปบารมี ๑๐
 ไวอย่างไร ทรงบำเพ็ญปรมัตถบารมี
 ๑๐ ไวอย่างไร.

^๑ ฉ. ตยา ธีร.

กติกมมอธัญญา

อธิปติ จ กิทิสำ

กิทิสำ ปารมี โหนติ

ธีรา โลกสมิ กิทิสำ.

เมตฺตา กรุณา มุทิตา

อุเบกฺขา จาปิ กิทิสำ

กิทิสํ พุทฺธมฺมานํ

เกวลํ ปริปุรย.

๑๘. ตสฺส ปุญฺโஜ วิทยาภาสิ

กรวิกรมธฺรฺทโร

นิพฺพาปนฺโต ททยํ

หาสยฺนฺโต สทฺเวกํ.

กรรมเท่าไรที่ควรอธิษฐาน บุคคล
เช่นไรจึงได้ชื่อว่า เป็นอธิบดี ธรรม
เช่นไรจึงเป็นบารมี บุคคลเช่นไร
จึงจัดเป็นนักปราชญ์ในโลก.

เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา
เป็นเช่นไร พระองค์ทรงบำเพ็ญ
พุทธธรรมทั้งหมดมาเช่นไร.

๑๘. เมื่อพระธรรมเสนาบดีนั้นทูลถามแล้ว
พระผู้มีพระภาคผู้ทรงมีพระสุรเสียง-
ไพเราะดุจเสียงนกกการเวก^๑ เมื่อ
จะทรงยังหนุทัย (แห่งชนทั้งปวงที่
เราอรอนเพราะไฟกิเลส) ให้ดับเย็น
เมื่อจะทรงยังโลกพร้อมทั้งเทวโลก
ให้ราเริง จึงตรัสพระพุทฺธวงศ์อย่าง
แจ่มแจ้ง.

^{๑-๑} ฉ. อี. อีเม ปาสา น ทิสฺสนฺติ.

^๑ ท่านพรรณนาความไพเราะของเสียงนกกการเวกไว้ว่า สัตว์ที่กำลังกินหญ้าอยู่ ก็คายหญ้าหยุดฟังเสียง เสือไล่เนื้อก็หยุดไล่ เนื้อที่ถูกไล่ก็หยุดวิ่ง นกหยุดบิน ปลาหยุดว่ายน้ำ.

๑๘. อติตพุทธาน์ ชินาน์^๑ เทลิต์
 นิกิลิต์^๒ พุทธปรมปราคต์
 บุปุเพนิวาสาณุกตาย พุทธิยา
 ปกาสัย โลภหิต์ สเทวเก.

๑๘. พระผู้มีพระภาคทรงประกาศแล้วซึ่ง
 พระพุทธวงศ์ อันเป็นประโยชน์แก่อุ-
 กุลแกโลก อันพระชินะอดีตพระพุท-
 เจาทั้งหลาย ทรงแสดงไวแล้ว ทรง
 ประพฤติมาแล้ว เป็นวงศ์อันพระ-
 พุทธเจาทรงสืบต่อ ๆ กันมา ด้วยพระ
 ปัญญาตรัสรู้อันไปตามพระบุพเพนิวาสา-
 ญาณ ไวในโลกพร้อมทั้งเทวโลก.

๑๙. ปิติปาโมชชชนัน
 โสภสลุวิโนทน์
 สพุพสมุปคตปิฎลาภ
 จิตตักตวา^๓ สุณาถ เม.

๑๙. ขอท่านทั้งหลาย จงทำพุทธานุสสติไว้
 ในใจ แล้วพึงเทศน์ว่าด้วย
 พระพุทธวงศ์ อันให้เกิดความปิติและ
 ปราโมทย์ บรรเทาทุกข์ คือ ความ-
 โศก เป็นเหตุให้ไต่เฉพาะซึ่งสมบัติ
 ทั้งปวงของเราตถาคตเถิด.

^๑ ก. อติตาพุทธาน์ ชินาน์.

^๒ ก. ม. อ. ส. นิกิลิต์.

^๓ ก. จิตตักตวา.

๘๑. มัทนิมมหนํ โสภนุหํ
 สํสารปริโมจนํ
 สัพพทุกขกฺขยํ มคฺคํ
 สกฺกจฺจํ ปฏฺฐิปปชฺชถาคี.

รัตนจฺงกมฺนกณฺโฑ นิฏฺฐิสฺสโฑ.

๘๑. ทานทั้งหลายจงดำเนินไปตามมรรคา
 อันเป็นเครื่องข้าย้ายความเมา บรรเทา
 ความโศก เปลื้องตนให้พ้นจากสงสาร
 อันเป็นที่สิ้นทุกข์ทั้งปวงโดยเคารพเถิด.

จบ พระรัตนจกกรมกัณฑ์.

๒. สุเมธกถา

๑. กปุเป จ สตสหัสเส
 จตุโร จ อสงฺขิเย
 อมรํ นาม นครํ
 ทสฺสเนยฺยํ มโนรมํ.
๒. ทสฺหิ สทฺเทหิ อวิวิตฺตํ
 อนฺนปानสฺมายฺคํ
 หตุตฺสทฺทํ อสฺสสทฺทํ
 ภริสฺงฺขรณานิ จ
 ชาทถ ปิวถ เจว
 อนฺนปानเนน โฆสิตํ.
๓. นครํ สพฺพงฺคสมฺปนฺนํ
 สพฺพกมฺมมุปาคตํ
 สตุตฺรตนสมฺปนฺนํ
 นानาชนสฺมากุลํ
 สมิทฺถํ เทวนครํ
 อาวาสํ ปุณฺณกมฺมินํ.

๒. พระสุเมธกถา

๑. เมื่อสื่อสงฺขยกับแสนกัปป ไคมีเมืองชื่อ
 อมระ เป็นเมืองน่าชม นารัณรมย์ใจ.
๒. เป็นเมืองสมบูรณ์ด้วยข่าน้ำ ไม่เจียบ
 จากเสียง ๑๐ ประการ คือ เสียงข้าง
 เสียงมา เสียงกลอง (เสียงตะโพน,
 เสียงพิณ, เสียงฉิ่ง, เสียงฆ้อง)
 เสียงสังข์ เสียงรถและเสียงร้องเชิญ
 ด้วยของกินและเครื่องดื่มว่า "เชิญ
 ท่านกิน เชิญท่านดื่ม."
๓. เป็นเมืองสะพร้งพร้อมด้วยองค์ประกอบ
 ของนครทุกอย่าง กอปรไปด้วย
 การงานทุกชนิด สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑
 ประการ เกื้อนกลนด้วยชนต่างชาติ
 ต่างภาษา มั่งคั่งตั้งเทพนคร เป็นที่อยู่
 อาศัยของชนทั้งหลายผู้กระทำแต่ความดี.

๑ มีกำแพง ชุ่มประดู ป้อม เป็นต้น.

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ทรงสร้างต้นฉบับถวายเป็นพุทธบูชา

๔. นคร อมรวดียา

สุเมธ นาม พราหมโณ
อเนกโกฏิสนธิโย

ปหูตธนธณฺวา.

๕. อชฎายโก^๑ มนุทธโร

คิณฺณ เวทาน ปารคฺค
ลกฺขณฺณ อติหาเส จ

สธฺมเม^๒ ปารมี คโต.

๔. ในเมืองอมรวดีมีพราหมณ์ชื่อ สุเมธ
สะสมทรัพย์ไวหลายโกฏิ มีทรัพย์และ
ข้าวเปลือกมากมาย.

๕. เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงไว้ซึ่งมนต์
เรียนจบไตรเพท^๑ ถึงความสำเร็จ
(ขั้นปรมาจารย์) ในคัมภีร์ลักษณ-
พยากรณ์ คัมภีร์อิติहाสะ^๒ และใน
ขนบธรรมเนียมของพราหมณ์.

^๑ ก. อชฎายโก.

^๒ ก. สหุธมฺเม.

^๑ (๑) ฤคเวท ประมวลบทสวดสรรเสริญ
เทพเจ้า และขอความคุ้มครอง

(๒) สามเวท ประมวลบทสวดเท่กล่อม
เทพเจ้าในเวลาทำพิธีบูชา
สังเวद्यเทพเจ้า

(๓) ยชุรเวท ประมวลบทสวดในเวลา
ทำพิธีกรรมอื่น ๆ.

^๒ เป็นศาสตร์ว่าด้วยพงศาวดาร ยศยาว
มีเรื่องภารตยุทธเป็นต้นอันกล่าวประพันธ์
ไว้ในกาลก่อน.

๖. รโหคโต นิสีหิตวา

เอว จินฺเตสฺหัตถา^๑

ทุกฺโข ปุณฺพโกโว นาม

สรีรสุส จ เกทนํ

^๒สมฺโมหํ มรณํ ทุกฺขํ

ชฺราย อภิมทฺหิต^๒.

๗. ชาตฺธิมฺโม ชฺรธามฺโม

พฺยาธฺธิมฺโม สหัตถา^๓

อชฺรํ อมรํ^๔ เขมํ

ปรฺยเยสฺสสํมิ นฺิพฺพตฺตี.

๘. ยนฺนุณฺนิมํ ปุตฺติกายํ

นํนํกฺกณฺปฺปฺริตํ

ฉทฺทยฺหิตฺวาน คจฺเจยฺยํ

อนเปกฺโข อนตฺถลฺโก.

๖. ในกาลครั้งนั้น เราตถาคตไปยังที่

รโหฐาน นิ่งคิดอย่างนี้ว่า การเกิด

แล้วเกิดอีก เป็นทุกข์ ความแตก

ทำลายแห่งสรีระก็เป็นทุกข์ ความ

หลงตายเป็นทุกข์ ชีวิตถูกชราอย่ายี้.

๗. อนึ่ง ในกาลครั้งนั้น เราตถาคตคิดว่า

เรามีความเกิดเป็นธรรมดา มีความ

แก่เป็นธรรมดา มีความเจ็บไข้เป็น

ธรรมดา จักแสวงหาพระนิพพานที่

ไม่แก่ ไม่ตาย เป็นแดนเกษม.

๘. ทำไมหนอ เราจะพึงเป็นผู้ไม่มีความ

ห่วงใย ไม่มีความต้องการ ละทิ้งกาย

อันเนาเปื่อย เต็มไปด้วยซากศพต่างๆ

นี้ไปเสีย.

^๑ ก. จินฺเตสฺหิตฺถา.

^{๒-๒} ก. ฉ. อี. อีเม ปาจา น ทิสฺสนฺตฺตี.

^๓ ก. จหนฺตฺถา. ^๔ ฉ. อมตํ.

๙. อตฺถิ เหนฺติ โส มกฺโข
 น โส สกฺกา น เหตุเข
 ปริเยสฺสสามิ ตํ มกฺกํ
 ภวโต ปริมุตฺติยา.
๑๐. ยถาปิ ทุกฺเข วิชฺชนฺเต
 สุขํ นามปิ วิชฺชติ
 เอวํ ภเว วิชฺชมาเน
 วิภโวปิ จฉิตฺตพฺพโก.
๑๑. ยถาปิ อฺุณฺเห วิชฺชนฺเต
 อปรํ วิชฺชติ สิตลํ
 เอวํ ทิวิธคฺคิ วิชฺชนฺเต
 นิพพานํ อิจฉิตฺตพฺพกํ.
๑๒. ยถาปิ ปาเป วิชฺชนฺเต
 กลฺยาณมฺปิ วิชฺชติ
 เอวเมว สาทิ วิชฺชนฺเต
 อชาติปิ จฉิตฺตพฺพกํ.
๙. ทางนั้นมียู่ ทางนั้นจักมี ทางนั้นอัน
 โกร ๆ จะไม่ให้มีไม่ได้ เราจักแสวง
 หาทางนั้น เพื่อพ้นจากภพ.
๑๐. เมื่อความทุกข์มีอยู่ ขึ้นชื่อว่าความสุข
 ก็ย่อมมีแม้ฉันใด เมื่อภพมีอยู่ สภาวะที่
 ปราศจากภพอันบุคคลพึงปรารถนา ก็
 ย่อมมีเหมือนกันฉันนั้น.
๑๑. เมื่อความร้อนมีอยู่ ความเย็นอย่าง
 อื่นอีกก็ย่อมมีแม้ฉันใด เมื่อไฟ ๓ อย่าง
 มีอยู่ นิพพานอันบุคคลควรปรารถนา
 ก็ย่อมมีเหมือนกันฉันนั้น.
๑๒. เมื่อความชั่วมีอยู่ ความดีก็ย่อมมีฉันใด
 เมื่อความเกิดมีอยู่ ความไม่เกิดอัน
 บุคคลควรปรารถนาก็ย่อมมี ฉันนั้นฉันนี้—
 เทียว.

๙. โย.

๑๓. ยดา กุณคโต ปุริโส
 ตพากํ ทิสฺวาน ปุริตํ
 น กเวสตี ตํ ตพากํ
 น โทโส ตพากสฺส โส.

๑๔. เอวํ กิเลสฺมลโธวณํ^๑
 วิชฺชนฺเต อมตฺนตเพ
 น กเวสตี ตํ ตพากํ
 น โทโส อมตฺนตเพ.

๑๕. ยดา อรีหิ ปริรุทฺโธ
 วิชฺชนฺเต คมนมฺปเด
 น ปลายตี โส ปุริโส
 น โทโส อณฺชสฺส โส.

๑๖. เอวํ กิเลสฺปริรุทฺโธ
 วิชฺชมาเน ลีเว ปเด
 น กเวสตี ตํ มคฺคํ
 น โทโส ลีวณฺชเส.

๑๓. บุรุษเปื่อนกฺกฺก เห็นสระน้ำเต็มเปี่ยม
 ไม่แสวงหาสระนั้น นั้นไม่ใช่ความผิด
 ของสระนั้นใด.

๑๔. เมื่อสระคืออมตมหานิพพาน อันเป็นที่
 ชำระล้างมลทิน คือ กิเลสมีอยู่ (แต่)
 บุรุษไม่แสวงหาสระนั้น นั้นไม่ใช่ความ
 ผิดของสระคืออมตมหานิพพาน เหมือน
 ฉะนั้น.

๑๕. บุรุษถูกขาศีกล่อมไว้ เมื่อทางหนีไปมี
 อยู่ แต่บุรุษนั้นไม่หนีไป นั้นไม่ใช่ความ
 ผิดของทางนั้นใด.

๑๖. บุรุษถูกกิเลสรุ่มล่อมแล้ว เมื่อหนทาง
 ที่ปลอดภัยมีอยู่ แต่ไม่แสวงหาทางนั้น
 นั้นไม่ใช่ความผิดของทางที่ปลอดภัย
 เหมือนฉะนั้น.

^๑ ฉ. กิเลสมลโธว.

๑๗. ยถาปิ พุยาธิโต^๑ ปุริโส
 วิชฺชมาเน ติกิจฺจนเก
 น ติกิจฺจนาเปติ ตํ พุยาธิ
 น โทโส โส ติกิจฺจนเก.

๑๘. เอวํ กิเลสฺพุยาธิฮี
 ทุกฺขิโต ปริปีฬิโต
 น คเวสตี ตํ อจฺจริยํ
 น โทโส โส วินายเก.

๑๙. ยนฺนุนิมํ ปุติกาเย
 นานากุณฺณปุริตํ
 ฉทฺทยิตฺวาน กจฺเจยฺย
 อนเปกฺโข อนตฺถิโก.^๒

๑๙. ยถาปิ กุณฺณํ ปุริโส
 กณฺเฐ พนฺธํ ชิกฺขุจฺฉิย^๓
 โมจยิตฺวาน กจฺเจยฺย
 สุขี เสรี สยฺวสึ.

๑๗. บุรุษฺญกพุยาธิเปยฺยตเปยฺยนแลว เมื่อหมอมืออยู่ แต่ไม่ให้หมอเยี่ยวยารักษาโรค นั้น นั้นไม่ใช่ความผิดของหมอแม่มั่นใจ.

๑๘. บุรุษฺญกพุยาธิคือกิเลส บีบคั้นทำให้ลำบากแล้ว แต่เขาไม่แสวงหาอาจารย์นั้น นั้นไม่ใช่ความผิดของอาจารย์ผู้แนะนำ เหมือนฉันนั้น.

๑๙. เอาละ เราพึงเป็นผู้ไม่มีความหวังใจ ไม่มีความต้องการ ละทิ้งกายอันเปื่อยเน่า เต็มไปด้วยซากศพนี้ไปเสียเถิด.

๑๙. บุรุษพึงเปลื้องออกซึ่งซากศพ อันน่ารังเกียจ ที่ผูกติดอยู่ที่คอไปเสีย ก็จะเป็นผู้มีความสุข เสรี อยู่ตามลำพังตนเอง ฉันทใจ.

^๑ ก. พุยาธิโก.

^{๒-๒} ฉ. อี. อีเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

^๓ ฉ. ชิกฺขุจฺฉิย.

๒๐. ตเถวิมฺ ๑ ปุติกายํ

นानากุณฺปสฺสจฺยํ
ฉทฺทยิตฺวาน กจฺเจยฺยํ
อนเปกฺโข อนตฺถิโก.

๒๐. เราก็ควรไม่มีความอาลัย ไม่มีความ
ต้องการ ละทิ้งกายอันเนาเปื่อยนี้ อัน
เป็นที่สั่งสมซากศพต่าง ๆ ไปเสีย
เหมือนฉนั้น.

๒๑. ยถา อุจฺจารภูจฺจานมฺหิ^๑

กรีสํ นรนาโรโย
ฉทฺทยิตฺวาน กจฺจนฺติ
อนเปกฺขา อนตฺถิกา.

๒๑. ชายหญิงทั้งหลาย ไม่มีความอาลัย ไม่
มีความต้องการ ถ้ายุจจาระในที่ถ้าย
อุจจาระแล้วไปเสียฉนั้นใด.

๒๒. เอวเมวาทํ อิมํ กายํ

นานากุณฺปปุริตํ
ฉทฺทยิตฺวาน กจฺฉิสฺสํ^๒
วจฺจํ กตฺวา ยถา กฺฎฺฐิ.

๒๒. เราก็กทิ้งกายนี้ ซึ่งเต็มไปด้วยซากศพ
ต่าง ๆ ไปเสีย เหมือนชายนหญิงทั้ง-
หลาย ที่ถ้ายอุจจาระแล้วทิ้งกฺฎฺฐิ (คือ
ส้วม) ไปเสียฉนั้น.

๒๓. ยถาปิ ชชฺชรั นาวํ

ปลุกฺคํ^๒ อุทกาคาหิณี
สามิ^๓ ฉทฺทเตตฺวา กจฺจนฺติ
อนเปกฺขา อนตฺถิกา.

๒๓. เจ้าของเรือทั้งเรือที่เกาคร่ำคร่าแตก
เป็นเสี่ยง ๆ จมอยู่ในน้ำ ไม่มีความ
อาลัยใดดี ไม่มีความต้องการ ไปเสีย
ฉนั้นใด.

^๑ ก. อุสุสาสจฺจานมฺหิ.

^๒ ก. ปลุกฺคํ อุทกาคาหิณี.

^๓ ก. สามิกา ฉทฺทยิตฺวาน.

๒๔. เอวเมวาทิ อิมิ กายิ

นวจุฉิทฺถิ ชุวสุสฺว

ฉทฺทยิตฺวาน กจฺฉิสฺสึ

ชิณฺณาวู สามิกา.

๒๔. เราก็จะละทิ้งกายนี้ ซึ่งมีช่อง ๘ ช่อง

(มีช่องตา หู เป็นต้น) เป็นที่ไหลออก

แห่งสิ่งไม่สะอาด เป็นนิตย์ไปเสีย

เหมือนเจ้าของเรือทิ้งเรือที่เก่าคร่ำ-

คร่าไป ฉะนั้น.

๒๕. ยถา ปุริโส โจเรหิ

กจฺจนฺโต ภณฺฑมาทีย

ภณฺฑจฺเฉทภยํ ทิสฺวา

ฉทฺทยิตฺวาน กจฺฉติ.

๒๕. บุรุษถือเอาสิ่งของเดินไปกับพวกโจร

เห็นภัยอันเกิดจากการแย่งชิงสิ่งของ

ย่อมทิ้งโจรเหล่านั้นไปเสียฉันท.

๒๖. เอวเมว อัย กายิ

มหาโจรสโม วิย

ปทายิมิ คมิสฺสามิ

กุสลจฺเฉทนา ภยา.

๒๖. กายนี้เปรียบเหมือนมหาโจร เราจัก

ละกายนี้เสียแล้วจากไป เพราะกลัว

ต่อการแย่งชิงกุศลธรรมเหมือนฉันท.

๒๗. เอวาทิ จินฺตยิตฺวาน

เนกโกภิสฺสึ ฉนํ

นาถานาถานํ ทตฺวาน

หิมวนฺตุ อูปวคฺมิ.

๒๗. ครั้นเราตถาคตคิดอย่างนี้แล้วให้ทรัพย์

หลายร้อยโกฏิแก่ชนทั้งหลาย ทั้งที่มี

ที่พึ่ง และไร้ที่พึ่ง แล้วเข้าไปสู่ป่า

หิมพานต์.

๒๘. หิมวัตตสสาวีทุเร
 ฐมมิโก นาม^๑ ปพพโต
 อสฺสโม สุกโต มยหิ
 ปณฺณศาลา สุมาปิตา.

๒๙. จงฺกมฺ ๓๓๓ มาเปสึ
 ปณฺจโทสวิวชฺชิตฺ
 อฏฺฐคฺคณฺสฺมฺเปตฺ
 อภิญญาพลมาหรี.

๓๐. สํวฏฺกํ ปชฺหี ๓๓๓
 นวโทสมุปากตํ
 วากจิริ นีวาเสสึ
 ทฺวาทสคฺคณฺมุปากตํ.

๓๑. อฏฺฐโทสสํวฏฺกณฺ
 ปชฺหี ปณฺณศาลกํ
 อูปากมึ รุกฺขมฺมูลํ
 คฺคณฺเห^๒ ทสฺหุปากตํ.

๒๘. ในที่ไม่ไกลป่าหิมพานต์ มีภูเขาชื่อ
 ธรรมิกะ (ณ ที่นี้) อาศรมเราได้ทำ
 ไว้ดีแล้ว บรรณศาลาเราก็สร้างไว้
 ดีแล้ว.

๒๙. ที่จงกรมอันเว้นจากโทษ ๕ ประการ^๑
 เราตถาคตก็สร้างไว้ ณ ที่นั้น อภิญญา
 ผลอันประกอบด้วยคุณ ๘ ประการ^๒
 เราตถาคตก็ได้ไว้แล้ว.

๓๐. เราตถาคต ละผ้าสาฎก อันประกอบ
 ด้วยโทษ ๘ ประการ ไว้ที่อาศรมนั้น
 นุ่งผ้าเปลือกไม้กรอง อันประกอบด้วย
 คุณ ๑๒ ประการ.

๓๑. เราตถาคตละบรรณศาลาอันเคลื่อน-
 กล่นด้วยโทษ ๘ ประการ เข้าไป
 อาศัยโคนต้นไม้ อันประกอบด้วยคุณ
 ๑๐ ประการ.

^๑ ส. ฐมมิโก นาม.

^๒ ฉ. คฺคณ.

^๑ แข็งไม่เรียบ มีต้นไม้ข้างใน มีรกชัฏคลุม
 แคบเกิน และกว้างเกิน.

^๒ บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่มีกิเลส ปราศจาก
 อุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น
 และไม่หวั่นไหว.

๓๒. วาปีติ โรปีติ ธณฺณิ
 ปชหิ นีรวเสสโต
 อเนกคุณสมฺปนฺนํ
 ปวตฺตผลมาทียี^๑
๓๒. เราตถาคคตละทิงชาวเปลือก ที่เขา
 หวานไวแล้วปลุกไวแล้ว โดยไม่เหลือ
 ถือเอาผลไมที่หลนเอง อันสมบุรณด้วย
 คุณอเนกประการ.
๓๓. ตตฺตปฺปชานํ ปทหิ
 นิสฺชชฎจฺฉานจฺจกเม
 อพภนฺตรมฺหิ สฺตตทาเห
 อภิญญาผลปาปฺณิ.
๓๓. เราตถาคคตตั้งความเพียรแล้ว ในการ
 หนึ่ง การขียน และการเดินจงกรมที่
 อาศรมนั้น ได้บรรลุอภิญญาผลภายใน
 ๗ วัน.
๓๔. เอวํ เม สิทธิปฺตฺตสฺส
 วสิฏฺฏสฺส สาสเน
 ทิปฺจฺกโร นาม ชิโน
 อูปฺปชฺชิ โลกนายโก.
๓๔. เมื่อเราตถาคคถึงความสำเร็จ เป็นผู้
 มีความชำนาญ ในศาสนาอย่างนี้
 พระชินเจ้าพระนามพระที่ปังกร ผู้เป็น
 พระบรมโลกนายกได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว.
๓๕. อูปฺปชฺชนฺเต จ ชายนฺเต
 พุชฺฌนฺเต ธมฺมเทสเน
๓๕. เมื่อพระพุทธเจ้าที่ปังกร เสด็จอุบัติ
 ประสูติ ตรัสรู้ ทรงแสดงธรรม เรา

^๑ ก. . . . ผลมาทียี :

จตุโร นิมิตเต นาทุหส์
 ฌานรคีสมปิโต.

ตถาคคเอิบอ้มแล้ว ด้วยความยินดีใน
 ฌานจึงมิได้เห็นนิมิตทั้ง ๔?

๓๖. ปจฺจนตเทสฺวิสเย
 นิมนฺเตตฺตฺวา ตถาคคํ
 คสฺส อากมนํ มกฺกํ
 โสเธนฺติ ตฺถุจฺมานสา.

๓๖. มนุษย์ทั้งหลาย ในท้องถิ่นปัจจุบัน-
 ประเทศ มีใจยินดีแล้วทูลอาราธนา
 พระตถาคคเจ้าแล้วแผ้วถางมรรคาอัน
 เป็นที่จะเสด็จมา แห่งพระตถาคคเจ้า
 พระองค์นั้น.

๓๗. อหํ เตน สฺมเยน
 นิภฺขมิตฺตฺวา สกสฺสฺมา
 ธฺนฺนโต วากฺจฺรานิ
 กจฺฉามิ อมฺพเร ตทา.

๓๗. สมัยนั้น เราตถาคคออกจากอาศรม
 ของเรา สะบัดผ้าเปลือกไม้กรอง
 (ให้เรียบร้อย) เหาะไปในอัมพร
 ในเวลาเดียวกันนั้น.

๓๘. เวทชาตํ ชนํ ทิสฺวา
 ตฺถุจฺหฺนฺจํ ปโมทิตํ
 โอิโรหิตฺวาน กคณา
 มนุสฺเส ปุจฺฉิ ตาวเท.

๓๘. เราตถาคคเห็นชนผู้เกิดความดีใจ ทั้ง
 ยินดี และราเริงบันเทิงใจ จึงลงจาก
 ท้องฟ้า ถ้ามมนุษย์ทั้งหลายในทันทีว่า.

๑ แผ่นดินหวั่นไหวใหญ่ ๔ คราว คือ ใน
 คราว เสด็จลงสู่พระนครภักในคราวประสูติ
 ในคราวตรัสรู้ และในคราวแสดง
 พระธรรมจักร .

๓๙. ศุภฺจหฺมฺโง ปมฺหิตฺโต

เวทชาโต มหาชนโน

กสฺส โสธียติ มคฺโค

อณฺชสํ วมฺมายนํ.

๔๐. เต เม ปุญฺจา วิทยาํสํ

พุทฺโธ โลเก อนุตฺตโร

ทีปํฺกโร นาม ชินโน

อุปฺปชฺชิ โลกนาถโก

ตสฺส โสธียติ มคฺโค

อณฺชสํ วมฺมายนํ.

๔๑. "พุทฺโธ"ติ มม^๑ สุตฺวาน

ปีติ อุปฺปชฺชิ ตาวเท

"พุทฺโธ พุทฺโธ"ติ กถยนฺโต

โสมนสฺสํ ปเวทยิ.

๓๙. มหาชนเกิดความดีใจ ยินดีเราเร่ง

บันเทิงใจ ไต่พากันแผ้วถางทางเดิน
นี้เพื่อท่านผู้ใด.

๔๐. ชนเหล่านั้น เมื่อเราถามแล้วอธิบาย

ว่า สมเด็จพระชินเจ้าพระนามพระ-
ทีปังกร เป็นผู้ตรัสรู้ ไม่มีบุคคลอื่นยิ่ง
กว่าในโลก ทรงเป็นนายกแห่งโลก
เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว หนทางที่ข้าพเจ้า
ทั้งหลายแผ้วถางอยู่นี้ ก็เพื่อสมเด็จพระ
พระชินเจ้าพระองค์นั้น.

๔๑. ปีติบังเกิดขึ้นแก่เราตถาคตในทันทีนั้น

เพราะได้ยินคำว่า "พุทฺโธ" เมื่อ
เรากล่าวอยู่ว่า "พุทฺโธ พุทฺโธ"
รู้สึกโสมนัส.

^๑ ม. วจนํ.

๔๒. ตตถ จตฺวา วิจินฺเตสึ
 ตฺมฺโง สํวึคฺคมา นโส
 อึช พึชานึ โรปิ สฺสํ
 ขโณ เว มา อฺปจฺจกา.

๔๒. เราตถาคตขืนอยู่ ณ ที่นั้น มีใจยินดี
 แล้ว มีใจตื่นเต้นแล้วตกลงใจว่า
 เราจักปลุกพืช ในพระพุทธรูปที่ปางกรนี้
 อย่าให้เวลาล่วงไปเสียเลย (จึง
 กล่าววา).

๔๓. ยถิ พุทฺธสฺส สโธเถถ
 เอโกกา สํ ททาถ เม
 อหึปี สโธยิสฺสามิ
 อณฺชสํ วุฏฺฐมา ยนึ.

๔๓. ถ้าพวกท่านพึงแผ้วถางทางเพื่อพระ-
 พุทธเจ้าไซ้ร พวกท่านจงให้ที่ว่าง
 ส่วนหนึ่งแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจัก
 แผ้วถางทางเสด็จพุทธคําเนินคด้วย.

๔๔. อทฺสึ เต มโมกา สํ^๑
 สโธเถตุ อณฺชสํ ตทา
 "พุทฺโธ พุทฺโธ" ตึ จินฺเตนฺโต
 มคฺคํ สโธเมหํ ตทา.

๔๔. ครั้งนั้น มนุษย์เหล่านั้นได้ให้ที่ว่าง
 เพื่อการแผ้วถางทาง แก่เราตถาคต
 ในกาลครั้งนั้น เราตถาคตคิดว่า
 "พุทโธ พุทโธ" ดังนี้แล้วก็แผ้วถาง
 ทางอยู่.

^๑ ก.·อิ. มโมกาเส.

๔๕. อนิฏฐิตะ มโฆกาเส
 ที่ปงฺกโร มหามุนี
 จตุหิ สตสฺสเสหิ
 ฉพฺภิยฺเยหิ ตาทิหิ
 ชีณาสเวหิ วิมเลหิ
 ปฏิปชฺชชฺช อญฺชสฺส ชีโน.

๔๖. ปจฺจุคฺคมนา วตฺตุนฺติ
 วชฺชนฺติ เภริโย พหุ
 อาโมหิตา นรมฺรุ
 สาธุการํ ปวตฺตยฺมฺ.

๔๗. เทวา มนุสฺสเส ปสฺสฺสนฺติ
 มนุสฺสํปปี^๑ จ เทวตา
 อุกฺโกปิ เต ปณฺชลิกา
 อนุยนฺติ ตถาคตฺ.

๔๕. เมื่อโอกาส (งานแผ้วถางทาง) ของ
 เรือดากตยังไม่สำเร็จ พระชินเจ้า
 ที่ปังกกร ผู้เป็นพระมหามุนี พร้อมด้วย
 พระชีณาสพลีแสน ผู้ทรงอภิญา ๖
 ทรงตาทิคุณ^๑ ปราศจากมลทิน ทรง
 ดำเนินมาถึงหนทางแล้ว.

๔๖. การรับเสด็จเป็นไปอยู่ กลองเป็นอัน
 มากประโคมอยู่ คนและเทวดาต่าง
 ร่าเริง ยังสาธุการให้เป็นที่ไปแล้ว.

๔๗. เหล่าเทวดา ย่อมแลเห็นพวกมนุษย์
 พวกมนุษย์ ก็ย่อมแลเห็นเหล่าเทวดา
 มนุษย์และเทวดาทั้งสองเหล่านั้นต่าง
 ประนมมือตามเสด็จพระตถาคตเจ้า.

^๑ ก. มนุสฺสา ปสฺสฺสนฺติ เทวตา.

^๑ เป็นผู้คงที่ไม่ยินดียินร้ายในอิฏฐารมณ
 และอนิฏฐารมณ.

๔๘. เทวา ทิพเพหิ ตูริเยหิ
 มนุสฺสา มานุเสหิ^๑ จ
 อุโภปิ เต วชฺชยนฺตา
 อนฺยนฺติ ตถาคตํ.

๔๙. ทิพฺพํ มนุทารวํ ปุပ္ผํ
 ปทุมํ ปาริฉตฺตํ
 ทิสฺสทิสฺสํ โอกิรนฺติ
 อากาเสน คตา^๒ มรฺู.

๕๐. ทิพฺพํ จนฺทนจฺจนฺณจ
 วรคฺนฺธจฺจ เกวลํ
 ทิสฺสทิสฺสํ โอกิรนฺติ
 อากาเสน คตา^๒ มรฺู.

๕๑. จมฺปกํ สรลํ^๓ นีปํ
 นาคปฺพนาคเกตฺตํ
 ทิสฺสทิสฺสํ อุกฺขิปนฺติ.
 ภูมิตลคฺตา นรา.

๔๘. เหล่าเทวดาประโคมอยู่ด้วยเครื่อง-
 คนตรี่อันเป็นทิพย์ พวกมนุษย์ประโคม
 อยู่ด้วยเครื่องคนตรี่ของมนุษย์ เทวดา
 และมนุษย์ทั้งสองเหล่านั้น ประโคม
 ตามเสด็จพระตถาคตเจ้า.

๔๙. เหล่าเทวดา เหาะไปในนภากาศ
 ไปรยลงมาซึ่งดอกมณฑารพ ดอกปทุม
 และดอกปาริชาติ อันเป็นทิพย์ ทั่ว
 ทุกทิศ.

๕๐. เทวดาเหาะไปในนภากาศ ไปรยลง
 มาซึ่งจุนแห่งจันท์ และของหอม
 อย่างดีล้วนเป็นทิพย์ ทั่วทุกทิศ.

๕๑. พวกมนุษย์ผู้อยู่บนพื้นดิน ก็ช้ดขึ้นไปซึ่ง
 ดอกจำปา ดอกสน ดอกกระทุม ดอก
 กากะทิง ดอกบุนนาค และดอก
 การะเกด ทั่วทุกทิศ.

^๑ ก. มานุสเกหิ จ.

^๒ ก. อากาสนภคา.

^๓ ก. สลพ.

๕๒. เกเส มุญจิตฺตวาทิ ตตฺถ
 วากจิริ จ จมฺมกั
 กลเล ปตฺถริตฺวาน
 อวกุชฺโซ นิปชฺชหิ.

๕๓. อกฺกมิตฺวาน มํ พุทฺโธ
 สห ลิสฺเสหิ คจฺจนฺตุ
 มา นํ กลเล^๑ อกฺกมิตฺถ^๒
 หิตาย เม ภวิสฺสตี.

๕๔. ปจฺวิยํ นิปนฺนสฺส
 เอวํ เม อาสิ เจตโส
 อิจฺจนฺมาโน อหํ อชฺช
 กิเลเส ฌापเย มม.

๕๕. กิ เม อญฺญาตเวเสน
 ธมฺมํ สจฺฉิกเตนิตฺ
 สัพฺพญฺญตฺ ปาปฺปิตฺวา
 พุทฺโธ^๓ เหสฺสํ สเทวเก.

๕๒. เราตถาคตสยายมมแลวคลีผาเปลือก
 ไมกรอง และหนังสือตัวปลาคนเปือก-
 ตม นอนคว่ำแล้ว ณ ที่นั้น.

๕๓. (ทวยคิดว่า) พระพุทธเจ้ากับพระ-
 สาวก จงเหยียบเราแล้วเสด็จไป
 อยาตรงเหยียบเปือกตมเลย ขอนี้จัก
 เป็นประโยชน์แก่อกุลแก่เรา.

๕๔. เมื่อเราตถาคตนอนแล้วบนแผ่นดิน ได้
 คำรืออย่างนี้ว่า (ถ้า) เราปรารถนา
 อยู่ ก็จงฟังเพื่อกิเลสทั้งหลายของ
 เราได้ (สำเร็จ) ในวันนี้.

๕๕. ประโยชน์อะไรแก่เรา ที่จะรู้แจ้ง
 พระธรรมในศาสนานี้ ในรูปลักษณะ
 อันบุคคลไม่รู้จัก เราจะบรรลुพระ-
 สัพพัญญุตญาณเป็นพระพุทธเจ้าในโลก
 พร้อมทั้งเทวโลก.

^๑ ก. กลล. ^๒ ม. อกฺกมิตฺโธ.

^๓ ก. มุตโต โมเจ.

๕๖. กิ เม เอเกน ตินฺณเณ
 ปุริเสณ ฅามทสฺสีนา
 สพฺพญฺญตฺ ปาปญฺจิตฺวา
 สนฺตาเรสฺสํ สเทวกิ^๑

๕๖. ประโยชน์อะไรแก่เรา ผู้เป็นบุรุษ
 ซึ่งเห็นกำลังของตน จะมาขามพัน
 (สำกร คือสังสารวัฏถึงพระนิพพาน)
 แต่ผู้เดียว เมื่อเราบรรลุนิพพาน
 พญฺญตฺญาณแล้ว จักยังโลกพร้อมทั้ง
 เทวโลกให้ขามพันได้เป็นอันมาก.

๕๗. อิมินา เม อธิกาเรน
 กเตน ปุริสุตฺตเม
 สพฺพญฺญตฺ ปาปญฺจิตฺวา^๒
 ตาเรมิ ชนตํ พหุ^๑

๕๗. เราจะบรรลุนิพพาน ด้วย
 อธิการ (คือการกระทำอันประเสริฐ
 ยิ่ง) นี้ อันเราใดกระทำแล้วในบุรุษ
 ผู้สูงสุด (คือพระพุทธเจ้าที่บังกร)
 แล้วจะยังชนหมู่มากให้ขามพัน (สัง-
 สารวัฏ).

๕๘. สํสารโสทํ ฉินฺทิตฺวา
 วิหฺตํเสตฺวา ตโย ภเว
 ฅมฺมนาวิ สมารุญฺห
 สนฺตาเรสฺสํ สเทวกิ^๑

๕๘. เราจะตัดกระแสแห่งสังสาร ทำลาย
 ภพทั้ง ๓ แล้วขึ้นสู่ธรรมนาวายังโลก
 พร้อมทั้งเทวโลกให้ขามไป.

^๑ ก. สเทวก. ^๒ ก. ปาปญฺจิตฺวา.

๕๘. มนุสฺสคฺคํ ลิงฺคสมฺปตฺติ
 เหตุ สตุถารทสฺสนิ
 ปพฺพชฺชา กุณฺสมฺปตฺติ
 อธิกาโร จ ฉนฺททา
 อฏฺฐมฺมสโมธานา
 อภินิหารโ สมิชฺฌติ.
๕๙. ความปรารถนาที่ตั้งไว้อย่างสำเร็จได้
 เพราะธรรม ๘ ประการ ประชุม
 พร้อมกัน คือ ความเป็นมนุษย์ ๑
 ความสมบูรณ์ด้วยเพศ (คือเป็นบุรุษ) ๑
 เหตุ (ที่จะได้สำเร็จพระอรหันต์ในชาติ
 นั้น) ๑ การพบเห็นพระบรมศาสดา ๑
 การบรรพชา (คือได้บวช) ๑ ความ
 ถึงพร้อมแห่งคุณ (คือได้ภิกขุญา ๕
 สมบัติ ๘) ๑ อธิการ (การทำ
 ให้งิ) ๑ ความเป็นผู้มีฉันทะ ๑.
๖๐. ทีปงฺกโร โลกวิฑู
 อาหุตีนิ ปฏิกุคฺโห
 อุตฺถิสฺสเก มํ จตฺวาน
 อิทํ วจฺนมนฺพรวี.
๖๐. พระพุทธเจ้าที่ปางกร ผู้ทรงรูแจ้งโลก
 ทรงเป็นผู้ (สมควร) รับเครื่องบูชา
 ทั้งหลาย ประทับยืนอยู่เหนือศีรษะ
 เราตถาคต ไตตรัสคำนี้ว่า.
๖๑. ปสฺสธ อิมํ ตาปสฺสิ
 ชฺฌิตฺถํ อุกฺกตาปนํ
 อปริเมยฺยิตฺถํ กปฺเป
 พุทฺโธ โลกเก ภวิสฺสติ.
๖๑. เธอทั้งหลายจงดูชฎิลตาปสนี้ผู้บำเพ็ญ
 ตบะกล้า (กระทำความเพียรเผา
 กิเลสอยู่) ในกัปอันประมาณมิได้แต่
 กัปนี้ จักเป็นพระพุทธเจ้าในโลก.

๑ ก. อปริเมยฺเย อิตฺถ กปฺเป.

๖๒. อหุ^๑ กปิลวุหยา รุมมา
 นิกุขมิตฺวา ตถาคโต
 ปธานํ ปทหิตฺวาน
 กตฺวา ทุกฺกรการิก^๒

๖๒. ครั่งนั้น พระตถาคต จะไต่เสด็จออก
 จากพระนครอันนารีนรมย์ ชื่อ กปิล
 แล้วเริ่มตั้งความเพียร บำเพ็ญทุกกร-
 กิริยา.

๖๓. อชปาลรุกฺขมูลสุมี
 นิสีหิตฺวา ตถาคโต
 ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห
 เนรณฺชรมุเปหิติ.

๖๓. พระตถาคต จักประทับนั่ง ณ ควางต้น
 อชปาลนิโครธ จักทรงรับข้าวปายาส
 ณ ที่นั้น แล้วจักเสด็จไปยังแม่น้ำ
 เนรัญชรา.

๖๔. เนรณฺชราย ตีรมหิ
 ปายาสํ อท^๓ โส ชิโน
 ปฎิยตุวรมกฺเคน
 โภธิมุลมุเปหิติ^๔

๖๔. พระชินเจ้าพระองค์นั้น จักเสวยข้าว
 ปายาสที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชราแล้วเสด็จ
 มาที่ควางไม้ที่ตรัสรู้ ตามมรรคาที่เขา
 ตกแต่งไว้แล้วอย่างค้ำเยี่ยม.

๖๕. ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา
 โภธิมณฺฑํ อนุตฺตโร^๕
 อสฺสตุถรูกฺขมูลมฺหิ
 พุชฺฌิสฺสตี มหายโส.

๖๕. แต้นั้นพระตถาคต ผู้หาที่เปรียบมิได้
 ผู้ทรงไว้ซึ่งคุณควรยกย่อง สรรเสริญ
 ใหญ่ยิ่ง จักกระทำประทักษิณ (เวียน
 ขวา) พระแท่นที่ตรัสรู้ แล้วจักตรัสรู้
 ที่ควางแห่งต้นอัสสัตถพฤกษ์.

^๑ ฉ. อหุ, อ. อถ. ^๒ อ. ...การีย์.

^๓ ก. อหิ, ส. ตทาย. ^๔ ก. โภธิมุลมฺหิ เอหิติ.

^๕ ก. อนุตฺตรํ อโตะ ปรั อีหิสเมว.

๖๖. อิมสฺส ชนิกา มาตา
 มายา นาม ภวิสฺสติ
 ปิตา สุทฺโธทโน นาม
 อยํ เหลสฺสติ โคตโม.

๖๗. ^๑โกลิโต อุปฺติสฺโส จ
 อคฺคา เหลสฺสนฺติ สาวกา
 อนาสวา วิตรากา^๒
 สนฺตจิตฺตา สมหิตา^๑
 อานนฺโท นามุปฺภูจฺจาโก
 อฺปฺภูจิสฺสติมฺ ชินฺ.

๖๘. เขมา อฺปฺปลวณฺณา จ
 อคฺคา เหลสฺสนฺติ สāvิกา
 อนาสวา วิตรากา
 สนฺตจิตฺตา สมหิตา
 โพิธิ ตสฺส ภควโต
 อสฺสตุโณติ ปวฺจฺจติ.

๖๖. พระมารดาผู้ให้กำเนิดพระตถาคตนี้
 จักมีพระนามว่า พระนางมายา
 พระบิดา จักมีพระนามว่า พระเจ้า
 สุทโธทนะ พระตถาคตพระองค์นี้จัก
 เป็นพระพุทธานามว่า โคตมะ.

๖๗. พระโกลิตเถระ และพระอุปติสส-
 เถระ ผู้ไม่มีอาสวะปราศจากราคะ
 มีจิตสงบ มีใจตั้งมั่น จักเป็นพระ-
 อัครสาวก พระอูปฺภูจฺจกชื่อว่า พระ
 อานนท์จักเฝ้าอูปฺภูจฺจกพระชินะนี้.

๖๘. พระเขมาเถรี และพระอฺปฺปลวณฺณา
 เถรี ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ
 มีจิตสงบ มีใจตั้งมั่น จักเป็นพระ-
 อัครสาวิกา ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้แห่ง
 พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ชาว
 โลกเรียกว่า อัสสตัดะ.

^{๑-๑} ฉ. อนาสวา วิตรากา
 สนฺตจิตฺตา สมหิตา
 โกลิโต อุปฺติสฺโส จ
 อคฺคา เหลสฺสนฺติ สาวกา.

^๒ อี. วิตมลา.

๖๙. จิตโต จ หตฺถาฬวโก
 อคฺคา เหฺสฺสนฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 นนฺทมาตา จ อุตฺตรา
 อคฺคา เหฺสฺสนฺตฺตฺตฺตฺต
 ๑อายุ วสฺสสฺตํ ตสฺส
 โคตมสฺส ยสฺสสิโน?

๗๐. อิทํ สุตฺวาน วจัน
 อสมสฺส มเหสิโน
 อาโมทิตา นรมรฺ
 พุทฺธพีชงฺกุโร^๒ อัย.

๗๑. อุกฺกุฏจิสฺสททา วตฺตุนฺติ
 อปฺโม่ฏฺเณนฺติ หสฺนฺติ จ
 กตฺตฺยชฺลี นมสฺสฺนฺติ
 ทสฺสทสฺสี สทเวกา.

๖๙. จิตตกทปทีและหัตถาฬวโกทปทีจัก เป็น
 อัครอุปัฏฐาก นันทมารดาอุบาสิกา
 และอุตตราอุบาสิกา จักเป็นอัคร-
 อุปัฏฐายิกา พระพุทธเจ้าโคตมะผู้ทรง
 ๑ไว้ซึ่งคุณควรยกย่องสรรเสริญพระองค์
 นั้น จักมีพระชนมายุ ๑๐๐ พรรษา.

๗๐. คนและเทวดาทั้งหลาย ได้ยินพระ-
 คำรัสของสมเด็จพระมเหสีเจ้า ผู้ไม่
 มีบุคคลเสมอเหมือนต่างบันเทิงใจว่า
 สุเมธคาบสนี้ เป็นทั้งพระพี่ และ
 พระหนอแห่งพระพุทธเจ้า.

๗๑. เสียงโหระองต้อนรับเป็นไปอยู่ โลก
 ธาตุหมื่นหนึ่ง พร้อมด้วยเหล่าเทวดา
 พรบมือและราเริง ประนมอัญชลี
 นมัสการอยู่. (กล่าวกันว่า)

^{๑-๑} ฉ. อ. อิทํ ปาททวํ นตฺถิ.

^๒ ฉ. พุทฺธพีชํ กิร อัย.

^๑ ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ยิ่ง.

๗๒. ยหิมสฺส โลกนาถสฺส
 วิรชฺฉิสฺสาม สาสนํ
 อนาคตมฺหิ อทฺธานเ
 เหนฺสสาม สมฺมุขา อิมํ.

๗๓. ยถา มนุสฺसानํ ตรีนคฺคา
 ปฏิตฺถํ วิรชฺฉิย
 เหนฺจาทิตฺถํ กเหตุวาน
 อุตฺตรนคฺคิ มหานคฺคิ.

๗๔. เอวเมว มยํ สพฺเพ
 ยถิ มุญฺจามิมํ ชินํ
 อนาคตมฺหิ อทฺธานเ
 เหนฺสสาม สมฺมุขา อิมํ.

๗๒. ฅีว่าพวกเราก้จักพลาตพระค้าสนา (ค้ือ
 พระธรรม) ของพระบรมโลกนาถ
 พระองค้ันไซ้ร พวกเราก้จักเกิถ
 พรอมหน้ากันในค้าสนาของพระหนอ-
 พระพุทฺธเจ้าพระองค้ัน ในอนาคตอัน
 นานไกล.

๗๓. มนุชฺชยทงหลาย เมื่อจะข้าเมเน้้า
 หากพลาตทาข้าเมเฉพาะหน้้า ก้จะถี้
 เอาทาข้าเมข้างไต. (ทาถ้ดไป) ยอม
 ข้าเมเน้้าใหญ่ไตฉ้ันไต.

๗๔. พวกเราทงหมด หากส้ินพระชินเจ้า
 พระองค้ันแล้ว ในอนาคตอันนานไกล
 พวกเราก้จักเกิถพรอมหน้ากัน ใน
 ค้าสนาของพระหนอพระพุทฺธเจ้าพระ
 องค้ัน (และบรรลุมรรคผลไต) เหมือน
 ฉ้ันฉ้ัน.

๑ ก. เหนฺจาทิตฺถํ.

๑๕. ทีปงฺกโร โลกวิทู

อาหุตฺตํ ปฏิกฺคโห

มม กมฺมํ ปกิตฺเตตฺตวา

ทกฺขิณํ ปาทมฺหุตฺตริ?

๑๕. สมเด็จพระที่ปังกร ผู้ทรงรู้แจ้งโลก

ทรงเป็นผู้สมควรรับเครื่องบูชาทั้ง-

หลาย ทรงประกาศกรรมของเรา

ตกาศแล้ว . ทรงยกขึ้นซึ่งพระบาท

เบื้องขวา.

๑๖. เย ตตฺถาสฺมา^๑ ชินปฺตฺตา

สพฺเพ^๒ ปทกฺขิณมกฺสฺสํ

เทวา มนุสฺสา อสุรา จ^๓

อภิวาเทตฺวาน ปกฺกมฺมํ.

๑๖. พระชินบุตรเหล่าใดอยู่แล้ว ณ ที่นั้น

พระชินบุตรเหล่านั้นทั้งหมดได้กระทำ

ประทักษิณเราตกาศ เหล่าเทวดา

มนุษย์อสูรทั้งหลาย อภิวาทเราตกาศ

แล้วหลีกไป.

๑๗. ทสฺสํ เม อตฺถิกนฺเต

สสฺสเม โลกนายเก

สยนา วุญฺจหิตฺวาน

ปลฺลงฺกํ อากฺขี ตทา.

๑๗. ครั้งนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็น

พระบรมโลกนายกพร้อมด้วยพระสงฆ์

ลับสายตาของเราตกาศไปแล้ว

เราตกาศจึงลุกจากที่นอน แล้วดู

บัลลังก์^๒.

^๑ ก. ทกฺขิณปาทมฺหุตฺตริ. ^๒ ก. ตตฺถ อาสฺมา.

^๓ ฉ. สพฺเพติ ปาโล นตฺถิ.

^๔ ก. ยกฺขา.

^๑ พระสาวกของพระพุทธที่ปังกร.

^๒ นั่งขัดสมาธิ.

๓๘. สุเขน สุขีโต โหมิ

ปาโมชฺเชน ปโมทิตโต
ปีติยา จ อภิสฺสนฺโน
ปลฺลงฺกํ อากุชฺชิตทา.

๓๙. ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา

เอวํ จินฺเตสฺหิ^๑ ตทา
วสีฏฺโถ อหิ ฌาเน
อภิญญาสุ ปารมฺมิ คโต.^๒

๔๐. สหสฺสลิยมฺหิ โลกมฺหิ

อิสโย นตฺถิ เม สมา
อสโม อิทฺธิธมฺเมสุ
อลภี อีทิสฺสํ สุขํ.

๔๑. ปลฺลงฺกาภุชเน มยฺหิ

ทสฺสทสฺสาธิวาสินโน
มหานาถํ ปวตฺเตสุ
ธูวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ.

๓๘. ครั่งนั้น เราตกตเป็นผู้ถึงความ
สำราญใจ ด้วยความสุขเบิกบานใจ
ด้วยความปลอดภัย และเอิบอิมด้วย
ปีติสุขบัลลังก์.

๓๙. ในกาลครั้งนั้น เราตกต นั่ง
ขัดสมาธิแล้วคิดอย่างนี้ว่า เรามี
ความเชี่ยวชาญในฌาน ถึงแล้วซึ่ง
ความเป็นผู้สูงสุดในอภิญญาทั้งหลาย.

๔๐. พวกฤๅษีในโลกธาตุหมื่นหนึ่งจะเสมอ
เราหาไม่มี เราเป็นผู้ไม่มีบุคคล
เสมอในอิทธิธรรม(อิทธิฤทธิ์) จึงได้
รับความสุขเช่นนี้.

๔๑. ในกาลเมื่อเรากลับบัลลังก์ บรรดาท้าว
มหาพรหมชั้นสุทธาวาส ผู้อาศัยอยู่ใน
หมื่นโลกธาตุ ยังการบั่นลั่นให้
ไปแล้วว่า ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้า
แน่.

^๑ ก. จินฺเตสิหิ.

^๒ ก. อภิญญาปารมิงฺคโต.

๘๒. ยา ปุพฺเพ โภชิตฺตํ
 ปลฺลงฺกวมานุเช
 นิมิตฺตานิ ปทิสฺสนฺติ
 ตานิ อชฺช ปทิสฺสเร.

๘๓. สีสํ พุยาปคตํ^๑ โหติ
 อญฺญจ อปฺสุมฺมตี
 ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ
 ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสี.

๘๔. ทสฺสทสฺสี โลกธาตุ
 นิสฺสทฺทา โหนฺติ นีรากุลา
 ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ
 ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสี.

๘๕. มหาวาตา น วายนฺติ
 น สฺนฺทฺนฺติ สฺวนฺติโย
 ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ
 ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสี.

๘๒. ในการคู้บัลลังก์อันประเสริฐ (นี้)
 นิมิตเหล่านี้ปรากฏแล้วแก่พระบรม-
 โภชิตัวทั้งหลายในกาลก่อน นิมิต
 เหล่านี้ก็ปรากฏในวันนี้.

๘๓. ความหนาวปราศไปแล้ว และความ
 ร้อนก็สงบระงับไป นิมิตเหล่านี้ก็
 ปรากฏในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธ-
 เจ้าแน่.

๘๔. ทั้งหมดในโลกธาตุ เจียบเสียง ไมโก-
 ลาหลวุ่นวาย นิมิตเหล่านี้ก็ปรากฏ
 ในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

๘๕. ลมใหญ่คือพายุทั้งหลาย ก็ไม่พัด แม่น้ำ
 ทั้งหมดก็หยุดนิ่งไม่ไหล นิมิตเหล่านี้
 ก็ปรากฏในวันนี้ ท่านจึงเป็นพระ-
 พุทธเจ้าแน่.

^๑ ก. พุยาปคต.

๘๖. ถลชา ทกชา^๑ ปุปผา
 สพฺเพ ปุปฺผนฺติ ตาวเท
 เตปชฺช ปุปฺผิตา สพฺเพ
 ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๘๗. ลตา วา ยทิวา รุกฺษา
 ผลภารา โหนฺติ^๒ ตาวเท
 เตปชฺช ผลิตา สพฺเพ
 ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๘๘. อากาสฺมฺหา จ ภูมฺมฺหา^๓
 รตนา โชตนฺติ ตาวเท
 เตปชฺช รตนา โชตนฺติ^๔
 ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๘๖. ดอกไม้มันหลาย ทั้งที่เกิดบนบกและ
 ในน้ำ ทั้งหมดบานแล้วทันทีในขณะนั้น
 ดอกไม้อื่นเหล่านั้นทั้งหมด ก็บานแล้วใน
 วันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธาน์.

๘๗. เครื่องเถาเกิด ต้นไม้มันหลายก็ ออก
 ผลแล้วทันทีในขณะนั้น เครื่องเถาและ
 ต้นไม้อื่นเหล่านั้นทั้งหมดก็ออกผลแล้วใน
 วันนี้ ท่านจึงเป็นพระพุทธาน์.

๘๘. รัตนะทั้งหลาย ทั้งที่อยู่ในอากาศและ
 ที่อยู่บนพื้นดิน ส่องแสงสว่างโชติช่วง
 ทันทีในขณะนั้น รัตนะเหล่านั้น ก็ส่อง
 แสงสว่างโชติช่วงขึ้นในวันนี้ ท่านจึง
 เป็นพระพุทธาน์.

^๑ ก. ชลชา. ^๒ ก. ผลั ธาเรนฺติ.

^๓ ฉ. ภูมฺมฺหา.

^{๔-๔} โป. ตานิปชฺช วิโรจนฺติ.

๘๘. มานุสส์กา^๑ จ ทิพฺพทา จ

คฺรียา วชฺชนฺติ ทาวเท

เตปชฺชโก อภिरวฺนฺติ

ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๘๘. เครื่องดนตรีทั้งหลาย ทั้งของมนุษย์

และของเทวดาประ โคมขึ้นเองในทันที

ที่ในขณะนั้น เครื่องดนตรีทั้งสองชนิด

แม่เหล่านั้ก็ดังสนั่นขึ้นในวันนี้ ท่าน

จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

๘๙. วิจิตฺตปฺปฺพา กคณา

อภิวสฺสนฺติ ทาวเท

เตปิ อชฺช ปวสฺสนฺติ^๒

ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๘๙. ดอกไม้ทั้งหลาย อันมีสีสรรควิจิตร

งดงามตกลงมาจากกลางอากาศทันทีใน

ขณะนั้น ดอกไม้เหล่านั้นก็ไต่ตกลงมา

ในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

๙๐. มหาสมฺมุทฺโท อากุชฺติ

ทสฺสทสฺสี ปกมฺปติ.

เตปชฺชโก อภिरวฺนฺติ

ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๙๐. มหาสมุทรย่อมปั่นป่วน หมั่นโลกธาตุ

หวั่นไหว(ในขณะนั้น) มหาสมุทรและ

หมั่นโลกธาตุทั้งสองแม่เหล่านั้ก็กรืน

ครื้นอยู่ในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธ

เจ้าแน่.

๙๑. นีรเยปิ ทสฺสทสฺเส^๓

อคฺคิ นีพฺพนฺติ ทาวเท

เตปชฺช นีพฺพตา อคฺคิ

ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๙๑. ไฟในนรกหลายหมื่นขุม ดับแล้วทันที

ในขณะนั้น ไฟแม่เหล่านั้ก็ดับแล้วใน

วันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

^๑ ก. มานุสสิกา.

^๒ ก. ปทิสสนฺติ.

^๓ ก. นีรเย ทสสทสสา.

๘๓. วิมล โหติ สุริโย

สพฺพา ทิสฺสนฺติ ตารกา

เตปิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ

ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๘๔. อโนวฏฺเฐน^๑ อุกกั

มหิยา อุกฺกิชฺชิตฺวา เท

ตมฺปชฺชุกฺกิชฺชเต มหิยา

ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๘๕. ตาราคณา วิโรจนฺติ

นภฺชตฺตา คคนมฺนฺพเล

วิสาชา จนฺทิมายุตฺตา

ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๘๖. ฟิลาสฺยา ทริสฺยา

นิกฺขมฺนฺติ สกาสฺยา

เตปชฺช อาสฺยา จุฑฺธา

ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๘๓. ดวงอาทิตย์ปราศจากมลทิน เห็นดวง

ดาวทั้งหมดในกลางวัน (ในขณะนั้น)

ดวงดาวแม่เหล่านั้นเห็นได้ในกลางวัน

ในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทฺธเจ้าแน่.

๘๔. นำพลุ่งขึ้นจากแผ่นดินทันทีในขณะนั้น

ในเวลาที่คุณมิได้ตก แม่น้ำนั้นก็พลุ่ง

ขึ้นจากแผ่นดินในวันนี้ ท่านจักเป็น

พระพุทฺธเจ้าแน่.

๘๕. หมุกดาวและดาวนักษัตรทั้งหลาย ส่อง

แสงจ้าในห้วงกลางหาว ดวงจันทร์ก็

ประกอบด้วยวิสาขฤกษ์ (ในวันนี้)

ท่านจักเป็นพระพุทฺธเจ้าแน่.

๘๖. หมูสัคว์ที่อาศัยอยู่ในโพรงถ้ำและซอก

เขา (มีงู พังพอน และจระเข้เป็นต้น)

ออกจากที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของตน ๆ

(แล้วในขณะนั้น) สัคว์เหล่านั้นก็ออก

จากที่อยู่อาศัยแล้วในวันนี้ ท่านจัก

เป็นพระพุทฺธเจ้าแน่.

^๑ ก. อโนวฏฺเฐน.

๙๑. น โหนฺติ อรฺที สฺตฺตานํ
 สฺนฺตฺตฺญา โหนฺติ ตาวเท
 เตปชฺช สฺพเพ สฺนฺตฺตฺญา
 อูว์ พุทฺโธ ภวิสฺสตี.

๙๘. โรคา ตฺพฺสมฺมฺนฺติ
 อีฆจฺฉา จ วินสฺสตี
 ตานิปชฺช ปทิสฺสฺนฺติ
 อูว์ พุทฺโธ ภวิสฺสตี.

๙๙. ราโค ตทา ตฺนุ โหติ
 โทโส โมโห วินสฺสตี
 เตปชฺช วิคตํ สฺพเพ
 อูว์ พุทฺโธ ภวิสฺสตี.

๑๐๐. ภยํ ตทา น ภวตี
 อชฺชเปตํ ปทิสฺสตี
 เตน ลิงฺเคน ชานาม
 อูว์ พุทฺโธ ภวิสฺสตี.

๙๑. สัตว์ทั้งหลาย ย่อมไม่เคียดจัญท์กัน
 ย่อมยินดีต่อกันในขณะนั้น สัตว์ทั้งหมด
 เหล่านั้นยินดีพร้อมแล้วในวันนี้ ท่าน
 จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

๙๘. โรคทั้งหลายได้ส่งระงับไป และ
 ความทิวก็ไต่หายไปในครั้งนี้ ความ
 สงบระงับ และความหายไปแห่งโรค
 และความทิวเหล่านั้น ก็ปรากฏขึ้นใน
 วันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

๙๙. รากะเบาบางลง โทสะ โมหะ
 สูญสิ้นไปแล้ว ในครั้งนี้ วันนี้ รากะ
 โทสะ และโมหะเหล่านั้นแม้ทั้งหมด
 ก็ปราศไปแล้ว ท่านจักเป็นพระพุทธร-
 เจ้าแน่.

๑๐๐. สิ่งที่น่ากลัวไม่มีแล้วในครั้งนั้นแม้ววันนี้
 ความไม่มีสิ่งที่น่ากลัวนี้ ก็ปรากฏแล้ว
 พวกเขาพเจายอมรู้ไต่ด้วยปรากฏการณ์
 นั้นว่า ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

๑ ม. วิหตา.

๑๐๑. รโชนุทนต์สตี อุทนต์

อชชเปตตี ปทิสฺสตี

เตน ลิงฺเคน ชานาม

ธูว์ พุทฺโธ ภวิสฺสลี.

๑๐๑. ธูลีไม่ฟังขึ้นเบื่องบนในครั้งนั้น ความ

ไม่ฟังขึ้นเบื่องบนแห่งธูลีก็ปรากฏแล้ว

แม้ในวันนี้ พวกข้าพเจ้ายอมรู้โดยดวย

ปรากฏการณ์นั้นว่า ท่านจักเป็นพระ-

พุทธเจ้าแน่.

๑๐๒. อนิฏฺฐคนฺโธ ปกุกมตี

ทิพฺพคนฺโธ ปวายตี

โสปชช วายตี คนฺโธ

ธูว์ พุทฺโธ ภวิสฺสลี.

๑๐๒. กลิ่นที่บุคคลไม่ปรารถนา หายไปแล้ว

กลิ่นทิพย์ฟุ้งไปแล้วในครั้งนั้น กลิ่น

ทิพย์แม้นั้นก็ไต่ฟุ้งไปแล้วในวันนี้ ท่าน

จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

๑๐๓. สพฺเพ เทวา ปทิสฺสนฺตี

สฺปยิตฺวา^๑ อรูปิโน

เตปชช สพฺเพ ทิสฺสนฺตี

ธูว์ พุทฺโธ ภวิสฺสลี.

๑๐๓. เหล่าเทวดาทั้งหมดยกเว้นอรุปรหม

ปรากฏแล้วในครั้งนั้น เทวดาทั้งหมด

แม้เหล่านั้นก็ปรากฏแล้วในวันนี้ ท่าน

จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

๑๐๔. ยาวตา นิริยา นาม

สพฺเพ ทิสฺสนฺตี ตาวเท

เตปชช สพฺเพ ทิสฺสนฺตี

ธูว์ พุทฺโธ ภวิสฺสลี.

๑๐๔. ขึ้นชื่อวานรทั้งหลายมีประมาณเพียง

ไร นรกทั้งหมดได้ปรากฏแล้วทันทีใน

ขณะนั้น นรกเหล่านั้นทั้งหมดก็ปรากฏ

แล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้า

แน่.

^๑ ก. สเปตฺวา จ.

๑๐๕. กุฎฎา^๑ กวาภา เสลา จ
 น โหนตาวรรณา ตทา
 อากาสฏฐตา เตปชช
 ธูว์ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๑๐๕. กำแพง บานประตู และภูเขา ไม่เป็น
 เครื่องกีดขวางในครั้งนั้น กำแพง
 บานประตู และภูเขาทั้งหมดแผ่เหลา
 นั้นก็ไต่กลายเป็นอากาศ (ไม่อาจปิด
 กันได้) ในวันนี้ ท่านจักเป็นพระ-
 พุทธเจ้าแน่.

๑๐๖. จุติ จ อุปตฺตตี จ
 ขณฺเณ ตสฺมี น วิชฺชติ
 ตานิปชช ปทิสฺสนฺติ
 ธูว์ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๑๐๖. การจุติ (คือการตาย) และการอุบัติ
 (คือการเกิด) ไม่มีแล้วในขณะนั้น
 วันนี้ ความไม่มีแห่งจุติ และอุบัติแผ่
 เหลานั้นก็ปรากฏแล้ว ท่านจักเป็น
 พระพุทธเจ้าแน่.

^๑ อีเม นิमितฺตา ทิสฺสนฺติ
 สมฺโพธคฺคทาย ปาณินิ.^๒

นิमितเหล่านี้ ย่อมปรากฏ เพื่อประ-
 โยชน์แก่การตรัสรู้ของสัตว์ทั้งหลาย.

๑๐๗. ทพฺหํ ปคฺคณฺห วีริยํ
 มา นินฺวตฺต อภิกฺกม
 มยมฺเปตฺติ วิชานาม
 ธูว์ พุทฺโธ ภวิสฺสลิ.

๑๐๗. ท่านจงประคองความเพียรให้มั่น จง
 บากบั่นไปข้างหน้า จงอย่าถอยกลับ
 แผ่ซาพเจ้าทั้งหลายก็รู้เหตุนี้ว่า ท่าน
 จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่.

^๑ อี. กุฑฐา, ก. กุฎฎา.

^{๑-๒} ฉ. อี. อีเม ปาชา น ทิสฺสนฺติ.

๑๐๘. พุทธัสส วจัน สุตวา
ทสสหัสสิ้น จุภย
ตุมฺภุสฺส โส ปโมทิตโต
เอว จินฺเตสฺส ททา.

๑๐๙. อเทวชฺฌวจนา พุทธา
อโมฆวจนา ชินา
วิตถํ นคฺคิ พุทธานํ
ธฺวํ พุทฺโธ ภวามหํ.

๑๑๐. ยถา ชิตฺตํ นภ เลทฺท^๑
ธฺวํ ปตฺติ ภูมียํ
ตถเว พุทฺธเสฏฺฐจานํ
วจัน ธฺวสฺสสฺสํ
วิตถํ นคฺคิ พุทธานํ
ธฺวํ พุทฺโธ ภวามหํ.

๑๐๘. เราตถาคตไคสฺสกับพระคัมภีร์ และคำ
ทั้งสอง (ฝ่ายคือ) ของพระพุทธเจ้า
(ที่ปางกร) และของเทวดาในหมื่น
โลกธาตุ มีใจยินดีและราเริง มีจิต
บันเทิงแล้วจึงคิดในครั้งนั้นอย่างนี้ว่า.

๑๐๙. พระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีพระคัมภีร์ไม่
เป็นสอง พระชินเจ้าทั้งหลาย มีพระ
คัมภีร์ไม่เปล่าประโยชน์ พระคัมภีร์
อันปราศจากความจริง ย่อมไม่มีแก่
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เราจะเป็น
พระพุทธเจ้าแน.

๑๑๐. ก่อนคืนที่บุคคลโยนไปในทองฟ้า ย่อม
ตกลงบนพื้นดินแน่นอน ฉนใด พระ-
คัมภีร์ของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
ทั้งหลาย ย่อมเป็นพระคัมภีร์เที่ยงแท้
แน่นอน เหมือนฉนนั้น พระคัมภีร์
ปราศจากความจริง ย่อมไม่มีแก่
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เราจะเป็น
พระพุทธเจ้าแน.

^๑ ก. เลณท์.

๑๑๑. ยถาปี สัพพสตฺตานัน
 มรณํ ชฺวสฺสํ
 ตเถว พุทฺธเสฏฺฐจัน
 วจัน ชฺวสฺสํ
 วิตถํ นตฺถิ พุทฺธานัน
 ชฺวํ พุทฺโธ ภวามหํ.

๑๑๒. ยถา รตฺตํ กขเย ปตฺเต
 สุริยฺยคฺคมนัน ชฺวํ
 ตเถว พุทฺธเสฏฺฐจัน
 วจัน ชฺวสฺสํ
 วิตถํ นตฺถิ พุทฺธานัน
 ชฺวํ พุทฺโธ ภวามหํ.

๑๑๑. ความตายของสัตว์ทั้งมวล เป็นสิ่ง
 เทียงแท้และแน่นอนฉันใด พระคำรัส
 ของพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุดทั้ง
 หลายยอมเป็นพระคำรัสเทียงแท้และ
 แน่อนเหมือนฉันนั้น พระคำรัส
 ปราศจากความจริง ย่อมไม่มีแก่พระ
 พุทธเจ้าทั้งหลาย เราจะเป็นพระ
 พุทธเจ้าแน่.

๑๑๒. เมื่อความสิ้นไปแห่งราตรีมาถึง การ
 ขึ้นแห่งดวงอาทิตย์ยอมเป็นสิ่งแน่นอน
 ฉันใด พระคำรัสของพระพุทธเจ้า
 ผู้ประเสริฐสุดทั้งหลาย ย่อมเป็นพระ
 คำรัสเทียงแท้แน่นอน เหมือนฉันนั้น
 พระคำรัสปราศจากความจริงย่อมไม่
 มีแก่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เราจะ
 เป็นพระพุทธเจ้าแน่.

คุณหญิงโยลี คอมันตร์

สร้างต้นฉบับถวาย เป็นพุทธบูชา

๑๑๓. ยถา นิกฺขนฺตสฺยสนฺตํ
 สีสฺส นทฺนํ ชฺวํ
 ตเถว พุทฺธเสฏฺฐจํ
 วจฺนํ ชฺวสฺสํ
 วิตถํ นตฺถิ พุทฺธานํ
 ชฺวํ พุทฺโธ ภวามหํ.
๑๑๓. การบั่นลือแห่งราชสีห์ เมื่อออกพัน
 จากที่นอน เป็นสิ่งแน่นอนฉันใด พระ
 คำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
 ทั้งหลายย่อมเป็นพระคำรัสเที่ยงแท้
 แน่นอนเหมือนฉันนั้น พระคำรัสปราศ-
 จากความจริง ย่อมไม่มีแก่พระพุทธ-
 เจ้าทั้งหลายเราจะเป็นผู้ประเสริฐสุด
 แน่น.
๑๑๔. ยถา อาปนฺนสตฺตฺตานํ
 ภารโหมโรปนํ ชฺวํ
 ตเถว พุทฺธเสฏฺฐจํ
 วจฺนํ ชฺวสฺสํ
 วิตถํ นตฺถิ พุทฺธานํ
 ชฺวํ พุทฺโธ ภวามหํ.
๑๑๔. สัตว์ทั้งหลาย ผู้ถึงที่หมาย ย่อมปลง
 ภาระลง เป็นสิ่งแน่นอนฉันใด พระ-
 คำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
 ทั้งหลาย ย่อมเป็นพระคำรัสเที่ยงแท้
 แน่นอน เหมือนฉันนั้น พระคำรัส
 ปราศจากความจริงย่อมไม่มีแก่พระ-
 พุทธเจ้าทั้งหลาย เราจะเป็นผู้ประ-
 เสริฐสุด แน่น.
๑๑๕. หนท พุทฺธกเร ธมฺเม
 วิจินามิ อิตฺถิ จิตฺถิ
 อุตฺถํ อโธ ทสฺ ทิสฺสา
 ยาวตา ธมฺมธาคฺคยา.
๑๑๕. โออาละ เราจะค้นหาพุทธการกธรรม
 ทั้งข้างโน้นข้างนี้ ในเบื้องบน เบื้อง
 ล่าง ทั่วทิศทั้ง ๑๐ ตลอดธรรมธาตุ.

คุณหญิงโมลี คอมนตร์

สร้างต้นฉบับถวาย เป็นพุทธบูชา

๑๑๖. วิจิณฺโตะ ตทา ทกฺขี
 ปจฺมํ ทานปารมี
 ปุพฺพเกหิ มเหสึหิ
 อานุจิญฺณํ มหาปถํ.

๑๑๗. อิมํ ตฺวํ ปจฺมํ ตาว
 ทพฺพํ กตฺวา สํมาทีย
 ทานปารมิตํ กจฺจ
 ยถิ โปธิ ปตฺตุมิ จฺจสิ.

๑๑๘. ยถาปิ กุมฺโภ สมนุญฺโณ
 ยสฺส กสฺสจฺจิ อโธ กโต
 วมเตวทกฺ^๑ นิสฺเสสฺสิ
 น ตตฺถ ปรีรูกฺขติ.

๑๑๖. เมื่อเราตถาคคคนหาอยู่ในกาลนั้น ก็
 ได้พบแล้วซึ่งทานบารมี เป็นพุทธ-
 การกกรรมของตน อันเป็นทางใหญ่ซึ่ง
 พระบรมโพธิสัตว์ทั้งหลาย ผู้แสวงหา
 คุณอันยิ่งใหญ่แต่ปางก่อนสั่งสมมาแล้ว
 โดยลำดับ.

๑๑๗. (เราตถาคคจึงกล่าวสอนตนเองว่า)
 หากท่านปรารถนาจะบรรลุพระโพธิ-
 ญาณไซ้ จงสมาทานทานบารมีข้อ
 ที่ ๑ นี้ กระทำให้มันถึงขนาดก่อน
 จงบำเพ็ญทานบารมีให้เต็มเปี่ยมเถิด.

๑๑๘. หมอน้ำอันเต็มเปี่ยมควายน้ำหรือน้ำนม
 ใดๆอย่างหนึ่ง ที่เขาคว่าปากลง
 เบื้องล่างก็จะควายน้ำ(คือน้ำจะไหล)
 ออก ไม่มีส่วนเหลือ จะเก็บรักษาน้ำ
 เพราะการไหลออกนั้นไว้มิได้ฉันใด.

^๑ ก. วมเต อุทก.

๑๑๙. ตเถว ยาจเก ทิสฺวา
 หนีมุกฺกภูจฺมชฺฌิเม
 ททาหิ ทานํ นิสฺเสสฺสํ
 กุมฺโภ วีย อโธ กโธ.
๑๒๐. น เหเต เอตฺตกาเยว
 พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
 อญฺเฌปิ วิจินิสฺสามิ
 เย ธมฺมา โปธิปาจนา.
๑๒๑. วิจินฺนโธ ตทา ทกฺขี
 ทุคฺคิยํ สึลปารมมึ
 ปุพฺพเกหิ มเหสฺสีหิ
 อาเสวิตฺตนิเสวิตฺต^๑.
๑๒๒. อิมํ ตวํ ทุคฺคิยํ ตาว
 ทพฺพํ กตฺวา สฺมาทีย
 สึลปารมมิตฺตํ กจฺจ
 ยถิ โปธิ ปตฺตุมิจฺจลลิต.
๑๑๙. เมื่อท่านเห็นยาจก จะเป็นมุกกชฺชึ้น
 คำ ชฺชึ้นสูงและชฺชึ้นกลางกิตฺติ จงให้ท่าน
 ไม่มีส่วนเหลือ (คือให้จนหมดสิ้น)
 ฉะนั้น ถังหมอน้ำที่เขาคว่ำปากลง
 เบื้องกลางแล้ว ฉะนั้น.
๑๒๐. พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีแต่เพียงนี้
 เท่านั้น ธรรมเหล่าใดเป็นเครื่อง
 อบรมบมพระโพธิญาณ เราจักค้นหา
 ธรรมเหล่านั้น แม้อย่างอื่นอีก.
๑๒๑. เมื่อเราตถาคตคนหาอยู่ในครั้งนั้น ก็
 ได้พบศีลบารมีข้อที่ ๒ อันพระบรม-
 โภธิสัตว์ทั้งหลาย ผู้แสวงหาคุณอันยิ่ง
 ไใหญ่แต่ปางก่อนทรงเสพอาศัยแล้ว.
๑๒๒. (เราตถาคตจึงกล่าวสอนตนเองต่อ-
 ไปว่า) หากท่านปรารถนาจะบรรลุ
 พระโพธิญาณไซ้ จงสมาทานศีล
 บารมีข้อที่ ๒ นี้กระทำใหม่ถึงขนาด
 ก่อน จงบำเพ็ญศีลบารมีให้เต็มเปี่ยม
 เด็ด.

^๑ ก. อาเสวิตฺ, นิเสวิต.

๑๒๓. ยถาปี จมรี^๑ วาล์
 กิสมิณฺจึ ปฏิลกฺคิต์
 อูเปติ มรณํ ตตฺถ
 น วิโกเปติ วาลธึ.

๑๒๓. จามรีรักษาขนหางที่คล้องติดอยู่ที่ใดที่
 หนึ่ง (เป็นต้นว่า ต้นไม้ เถาวัลย์
 และหนาม) ย่อมยอมตาย ณ ที่นั้น
 ไม่ยอมให้ขนหางขาดหายไปฉับใด.

๑๒๔. ตเถว ตูวํ จตุสฺส ภูมีสฺ
 สีลานิ ปริปุรย
 ปริรกฺข สพฺพทา สึลํ
 จมรี วิย วาลธึ.

๑๒๔. ท่านจงยังศีลทั้งหลายที่ท่านจำแนกไว้
 ในภูมิ ๔^๒ ให้บริบูรณ์ เหมือนฉันทัน
 จงระวังรักษาศีลในกาลทุกเมื่อ กุจ
 จามรีรักษาขนหาง ฉะนั้น.

๑๒๕. น เหนเต เอตตกาเยว
 พุทฺธธฺมา ภวิสฺสเร
 อญฺเณปิ วิจินิสฺสามิ
 เย ธฺมา โพิธิปาจนา.

๑๒๕. พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีแต่เพียงนี้
 เท่านั้น ธรรมเหล่าใด เป็นเครื่อง
 อบรมบมพระโพธิญาณ เราจักค้นหา
 ธรรมเหล่านั้น แม้อย่างอื่นอีก.

๑๒๖. วิจินนฺโต ตทา ทกฺขี
 ตตฺถิย์ เนกฺขมฺมปารมี
 ปุพฺพเกหิ มเหสีหิ
 อาเสวิตนึเสวิต์.

๑๒๖. เมื่อเราตถาคตค้นหาอยู่ในกาลครั้งนั้น
 ก็ได้พบเนกขัมมปารมี^๓ที่ ๓ อันพระ-
 บรมโพธิสัตว์ทั้งหลายผู้แสวงหาคุณอัน
 ยิ่งใหญ่แต่ปางก่อน เสพอาศัยแล้ว.

^๑ ก. จามรี.

^๑ ชื่อเนื้อทรายที่ขนละเอียด หางยาว เป็นพู่.

^๒ คือ ศีล ๔ ประเภท คือ ปาฏิโมกขสังวร-
 ศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวปาริสุทธิศีล
 และปัจจยสันนิสสิตศีล.

๑๒๑. อิมํ ตฺวํ ตติยํ ตาว

ทพฺหํ กตฺวา สฺมาทีย

เนกฺขมฺมปารมิตํ คจฺฉ

ยทิ โปธิ ปตฺตุมิจฺฉสิ.

๑๒๒. (เราตถาคตจึ่งกล่าวสอนตนเองต่อ-

ไปว่า) หากท่านปรารถนาบรรลुพระ

โพธิญาณไซ้ระ จงสมาทานเนกขัม-

บารมีข้อที่ ๓ นี้ กระทำให้มันถึง

ขนาดก่อน จงบำเพ็ญเนกขัมบารมีให้

เต็มเปี่ยมเถิด.

๑๒๘. ยถา อนนฺทฺมเร^๑ ปุริโส

จิรวุญฺโจะ^๒ ทุกฺขญฺภูโต

น ตตฺถ ราคํ ชเนติ

มุตฺตึเยว คเวสตี.

๑๒๘. บุรุษผู้อยู่ในเรือนจำชานาน มีความ

ทุกข์บีบคั้น ย่อมไม่เกิดความรักใคร่

คิดใจในเรือนจำนั้น แสวงหาแต่

ความพ้นไปอย่างเดียว ฉันท.

๑๒๙. ตเถว ตฺวํ สพฺพภเว

ปสฺส อนนฺทฺมเร^๑ วีย

เนกฺขมฺมาภิมุโข โหหิ

ภวโต ปริมุตฺตียา.

๑๒๙. ท่านจงเห็นภพทั้งปวงดุจเรือนจำ มุ่ง

หน้าต่อเนกขัมบารมีเพื่อความหลุดพ้น

จากภพ เหมือนฉันท.

๑๓๐. น เหนเต เอตตฺถกาเยว

พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร

อณฺเณปิ วิจิณิสฺสามิ

เย ธมฺมา โปธิปาจนา.

๑๓๐. พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีแต่เพียงนี้

เท่านั้น ธรรมเหล่าใดเป็นเครื่อง

อบรมมพระโพธิญาณ เราจักค้นหา

ธรรมเหล่านั้นแม้อย่างอื่นอีก.

^๑ ก. อญฺญมเร.

^๒ ก. จิรฺ วุญฺโจะ ทุกฺขทฺหิตโต.

๑๓๑. วิจิณฺโตะ ตทา ทกฺขี
 จตุตฺถํ ปญญาปารมี
 ปุพฺพเกหิ มเหสีหิ
 อาเสวิตนึเสวิตํ.

๑๓๒. อิมํ ตฺวํ จตุตฺถํ ตาว
 ทพฺพํ กตฺวา สมาทีย
 ปญญาปารมิตํ คจฺฉ
 ยถิ โปธิ ปตฺตุมิจฺฉสิ.

๑๓๓. ยถาปิ ภิกฺขุ ภิกฺขนฺโตะ
 หีนมุกฺกฏจฺมชฺฉิเม
 กุลานิ น วิวชฺชนฺโตะ
 เอวํ ลภติ ยาปนํ.

๑๓๔. ตถเว ตฺวํ สพฺพกาลํ
 ปริปุจฺฉํ พุทฺธํ ชนํ
 ปญฺญาปารมี กนฺตฺวา
 สมฺโปธิ ปาปุณฺณิสฺสสิ.

๑๓๑. เมื่อเราตถาคคคนหาอยู่ในกาลนั้น ก็
 ได้พบปัญญาบารมีข้อที่ ๔ อันพระ-
 บรมโพธิสัตว์ทั้งหลาย ผู้แสวงหาคุณ
 อันยิ่งใหญ่แต่ปางก่อนเสพอากัยแล้ว.

๑๓๒. (เราตถาคตจึงกล่าวสอนตนเองต่อ-
 ไปว่า) หากท่านปรารถนาจะบรรลु
 พระโพธิญาณไซ้ร จงสมาทานปัญญา
 บารมีข้อที่ ๔ นี้กระทำใหม่ถึงขนาด
 ก่อน จงบำเพ็ญปัญญาบารมี ให้เต็ม
 เปี่ยมเถิด.

๑๓๓. ภิกษุผู้เที่ยวขอยอยู่ ไม่เว้นตระกูลทั้ง
 หลาย ทั้งชั้นต่ำ ชั้นสูง และชั้นกลาง
 ๑๓๔. เมื่อท่านสอบถามผู้รู้อยู่เสมอ ท่านจัก
 ถึงความเป็นผู้มีปัญญาบารมี จักบรรลุ
 พระสัมโพธิญาณ เหมือนนั้มนั้น.

๑ ก. ปญญาปารมิตํ.

๑๓๕. น เทเต เอตตกาเยว
 พุทธธมฺมา ภวิสฺสเร
 อญฺเฌปิ วิจินิสฺสามิ
 เย ธมฺมา โปธิปาจนา.
๑๓๖. วิจินฺนโต ตทา ทกฺขี
 ปญฺจมํ วิริยปารมฺมํ
 ปุพฺพเกหิ มहेสฺสีหิ
 อาเสวิตนึเสวิตํ.
๑๓๗. อิมํ ตวํ ปญฺจมํ ตาว.
 ทพฺหํ กตฺวา สมาทีย.
 วิริยปารมิตํ คจฺจน
 ยถิ โปธิ ปตฺตุมิจฺฉสิ.
๑๓๘. ยถาปิ สีโห มิคราชา
 นิสฺชชฺญจฺจานจฺจนเม.
 อสึนวิริโย โทติ
 ปคฺคหิตมโน สทา.
๑๓๕. พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีแต่เพียงนี้
 เท่านั้น ธรรมเหล่านี้เป็นเครื่อง
 อบรมบมพระโพธิญาณ เราจักค้นหา
 ธรรมเหล่านั้นเมื่อยังอื่นอีก.
๑๓๖. เมื่อเราตถาคคคนหาอยู่ในกาลนั้น
 ก็ได้พบวิริยปารมมิมขที่ ๕ อันพระบรม
 โปธิสัตว์ทั้งหลาย ผู้แสวงหาคุณอัน
 ยิ่งใหญ่แต่ปางก่อนเสพอาศัยแล้ว.
๑๓๗. (เราตถาคคจึงกล่าวสอนตนเองต่อ-
 ไปว่า) หากท่านปรารถนาจะบรรลุ
 พระโพธิญาณไซ้ จงสมาทานวิริย-
 ปารมมิมขที่ ๕ นี้ กระทำให้มันถึง
 ขนาดก่อน จงบำเพ็ญวิริยปารมมิให้
 เต็มเปี่ยมเกิด.
๑๓๘. ราชสีห์ผู้เป็นพญาสัตว์ เป็นสัตว์มีวิริยะ
 ไม่ย่อหย่อน (คือแข็งแรง ว่องไว)
 มีใจอันระมัดระวังแล้ว ในการนั่ง
 การยืน และการเดิน ในกาลทุกเมื่อ
 จันใด.

คุณหญิงสุภจฉริ คําริกายุจณ์
 สร้างต้นฉบับถวาย เป็นพุทธบูชา

๑๓๙. ตเถว ตูว์ สัพพภาเว
 ปกุกคณห วิริยํ ทพฺหํ
 วิริยปารมิตํ กนฺตฺวา
 สมฺโพธิ ปาปฺณิสฺสสฺสึ.

๑๔๐. น เหเต เตตฺตกาเยว
 พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
 อญฺเฌปี วิจินิสฺสามิ
 เย ธมฺมา โปธิปาจนา.

๑๔๑. วิจินนฺโต ตทา ทกฺขี
 ฉฏฺฐมํ ขนฺติปารมึ
 ปุพฺพเกหิ มเหสึหิ
 อาเสวิตนึเสวิตํ.

๑๔๒. อิมํ ตูว์ ฉฏฺฐมํ ทาว
 ทพฺหํ กตฺวา สฺมาทีย
 ตตฺถ อเทวชฺฌมานโส
 สมฺโพธิ ปาปฺณิสฺสสฺสึ.

๑๓๙. ท่านจงประกองความเพียรให้มั่นคง
 ในภพทั้งปวงเหมือนฉันทันั้น ท่านก็จัก
 ถึงความเป็นผู้มีวิริยะบารมีแล้ว จัก
 บรรลุพระสัมโพธิญาณ.

๑๔๐. พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีแต่เพียงนี้
 เท่านั้น ธรรมเหล่านี้เป็นเครื่อง
 อบรมบมพระโพธิญาณ เราจักค้นหา
 ธรรมเหล่านั้น แม้อย่างอื่นอีก.

๑๔๑. เมื่อเรாதกาคคนหาอยู่ในกาลครั้ง-
 นั้น ก็ได้พบขันติบารมีข้อที่ ๖ อันพระ
 บรมโพธิสัตว์ทั้งหลาย ผู้แสวงหาคุณ
 อันยิ่งใหญ่แต่ปางก่อน เสพอาศัยแล้ว.

๑๔๒. (เรாதกาคตจึงกล่าวสอนตนเองต่อ-
 ไปว่า) ท่านจงสมาทานขันติบารมี
 ข้อที่ ๖ นี้ กระทำให้มันถึงขนาดก่อน
 เป็นผู้มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่เป็นสอง ใน
 ขันติบารมีนั้นจึงจักบรรลุพระสัมโพธิ-
 ญาณ.